

จาก บ้าน วัด โรงเรียน
และต้นไม้ที่ล้มแล

ถึง หมู่บ้านชิรากาวา
จวนผู้ว่าทาคายามะ
และ ปราสาทมัตสึโมโตะ

390.9593
จ291

จากบ้าน วัด โรงเรียน
และต้นไม้ที่ลับแล
ถึง หมู่บ้านชिरากาว่า
จวนผู้ว่าทาคายามะ
และ ปราสาทมัตสุมโตะ

โครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน (บก.๘)
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒๙ ก.ย. ๒๕๕๔

จากบ้าน วัด โรงเรียน และต้นไม้ที่ลับแล

ถึง หมู่บ้านชिरากาวา จวนผู้ว่าทาคายามะ และปราสาทมัตสึโมโตะ

โครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน (บก.๘) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ที่ปรึกษา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รองอธิการบดีฝ่ายบุคคล

รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาศักยภาพนิสิต

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการพิเศษ

รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาระบบและประกันคุณภาพ

คณบดีวิทยาลัยโพธิวิชชาลัย

บรรณาธิการ

รองอธิการบดีฝ่ายเครือข่ายการเรียนรู้

บรรณาธิการผู้ช่วย

นางสาวกฤษณา สังคริโมกษ์

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์เฉลิมชัย บุญยะลีพรรณ รองศาสตราจารย์สุภา ปานเจริญ

รองศาสตราจารย์ ทันตแพทย์ ณรงค์ศักดิ์ เหล่าศรีสิน รองศาสตราจารย์สุมาลี เหลืองสกุล

อาจารย์สมเกียรติ ทิพย์ทัศน์ อาจารย์ ดร.พรณี บุญประกอบ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ ศรีสรณ์ตร

อาจารย์ ดร.สมปรารถนา วงศ์บุญหนัก อาจารย์ธีรชน พลโยธา นางนาถลดา ประถมของ

อาจารย์เรืองศักดิ์ ตระกูลพุทธิรักษ์ นายทศพล ขำจิตรสุทธิ นางสาวอัมพวัลย์ วิศวธีรานนท์

นางธนณัญฐ์ เส็นวงศ์ ณ อยุธยา นางสาวสุพิชชา ฤกษ์หิรัญโชติ อาจารย์ประภัสสร ยอดสง่า

อาจารย์ศิริวรรณ วิบูลย์มา อาจารย์สิทธิธรรม โรหิตะสุข อาจารย์สมศักดิ์ เหมะรักษ์

นางสาวณัฐวรรณ เฉลิมสุข นางสาวธีรฉวีรา สุวรรณศักดิ์ นางสาวศรธศันญ์ เจริญฐิตากร

นายอัศวิน นิยมเดชา นางสาวธนัญญา กลมเกลียว นางสาวณิชาธิศา พรประเสริฐรัตน์

นางสาวอรอุมา รุ่งเรืองวนิชกุล นายนรินทร์ สายบุตร

ถ่ายภาพ

รองศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย อาจารย์ประภัสสร ยอดสง่า

นางสาวณัฐวรรณ เฉลิมสุข

นายวีรวัฒน์ เพ็งช่วย

พิมพ์ที่

สันติศิริการพิมพ์

๑๓๑๖ ซอยเจริญสุขนิทวงศ์ ๕๗ แขวงบางบำหรุ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ

โทร. ๐-๒๔๒๔-๓๙๗๕

นายสันติพงษ์ กาลอรุณ ผู้พิมพ์ - ผู้โฆษณา ๒๕๕๔

คำนำ

หนังสือ จาก บ้าน วัด โรงเรียน และต้นไม้ที่ลับแล ถึง หมู่บ้านชिरากาว่า จวนผู้ว่าทาคายะมะ และปราสาทมัตสึโมโตะ เป็นหนังสือในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชตามพระราชดำริฯ ในพื้นที่เขื่อนเก่า วัดเก่า และโรงเรียนเก่า ซึ่งโครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จัดทำขึ้นภายใต้การดำเนินงานของโครงการมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอนา (บก.๘) ด้วยการลงพื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อเก็บและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบ้าน วัด โรงเรียน และต้นไม้ หลังจากนั้นได้จัดประชุมกลุ่มย่อยกับผู้นำชุมชน ผู้นำทางวัฒนธรรม พระภิกษุ ครูอาจารย์ ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ลับแล เพื่อหารือและรับฟังคำแนะนำ โดยได้รับความร่วมมืออย่างยิ่งจากเครือข่ายชุมชนชาวลับแลทุกท่าน หรืออาจกล่าวได้ว่าชาวลับแลมีพลังพร้อมในการขับเคลื่อนชุมชนโดยมีวัฒนธรรมเป็นแกนแกน

ทั้งนี้ เขื่อนเก่า วัดเก่า โรงเรียนเก่า และต้นไม้ ที่ตีพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้เป็นเพียงตัวอย่าง ที่โครงการฯ เลือกมานำเสนอเพื่อเผยแพร่ และขยายผลต่อไป

ฝ่ายเครือข่ายการเรียนรู้

พฤษภาคม ๒๕๕๔

สารบัญ

ตอนที่ ๑ เอื่อนเก่า วัดเก่า โรงเรียนเก่าและต้นไม้ที่เกิดก่อน

๑	ความเป็นมา โครงการมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน เกิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจริญพระชนมายุ ๕๐ พรรษา และทรงสำเร็จคุณูปกต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ ๒๐ ปี : พุทธศักราช ๒๕๔๘	๙
๒	จากตรอนสู่ลับล	๒๑
๓	เอื่อนเก่า	๒๙
๔	วัดเก่า	๔๕
๕	โรงเรียนเก่า	๗๑
๖	ต้นไม้	๙๗

ตอนที่ ๒ หมู่บ้านชिरากาวา จวนผู้ว่าทาคายะมะ และปราสาทมัตสึโมโตะ

๗	ถอดบทเรียน หมู่บ้านชिरากาวา จวนผู้ว่าทาคายามา และปราสาทมัตสึโมโตะ	๑๑๓
๘	ภาพสะท้อนทางความคิด : บทเรียนจากการศึกษาดูงานด้านวัฒนธรรม ประเทศญี่ปุ่น	๑๒๓
๙	บทวิเคราะห์ บทสรุปและข้อเสนอแนะ การท่องเที่ยวเชิงภูมิวัฒนธรรมนิเวศที่ลับล	๑๓๗

เขื่อนเก่า วัดเก่า โรงเรียนเก่า และต้นไม้ที่เกิดก่อน

๑

๑

ความเป็นมา

โครงการมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน

เกิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เจริญพระชนมายุ ๕๐ พรรษา และทรงสำเร็จดุริยบัณฑิตสาขา
พัฒนศึกษาศาสตร์ ๒๐ ปี : พุทธศักราช ๒๕๔๘

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน
เกิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจริญพระชนมายุ ๕๐
พรรษา และทรงสำเร็จดุริยบัณฑิตสาขานิตยศึกษาศาสตร์ ๒๐ ปี : พุทธศักราช ๒๕๔๘
หรือโครงการต้นแบบโพธิวิชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มศว) ในปัจจุบัน

แนวคิดในการจัดตั้งมีความแตกต่างไปจากมหาวิทยาลัยทั่วไป ที่มหาวิทยาลัยทั้ง
หลายต่างเติบโตและพัฒนาแนวคิดและปรัชญาจากตะวันตกเป็นฐาน ในขณะที่วิทยาลัย
โพธิวิชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อุดรดิตถ์ พยายามจัดตั้งและดำเนินกระบวน
ทัศน์ใหม่ เป็นแนวมหาวิทยาลัยแบบทางเลือก ด้วยการศึกษารัษฎาตะวันออก การศึกษา
ภูมิปัญญาไทยแบบคีนรากสู่เหง้าทำความเข้าใจในอัตลักษณ์ สังคม วัฒนธรรม เห็นคุณค่า
ของธรรมชาติ เคารพธรรมชาติ รู้จักการจัดการกับชีวิตแบบพอเพียง ยอมรับและ
สนับสนุนกระบวนกรมีส่วนร่วมของชุมชน และสุดท้ายจุดหมายจะต้องยังประโยชน์แก่
ชุมชน ตลอดจนเป็นแบบของการดำรงอยู่ร่วมกับสรรพสิ่งที่มีแนวทางมุ่งสู่สันติประชา
ธรรม ด้วยเหตุนี้ หัวใจของโครงการจัดตั้งวิทยาลัยโพธิวิชาลัย มศว ตรอน จึงมีหลักการ
จัดการศึกษาที่เคารพคุณค่าของกฎธรรมชาติ วิถีจริยธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและ
การจัดการที่เน้นมนุษย์ ชุมชน และกระบวนกรมีส่วนร่วมเป็นจุดหมายสำคัญ

ทั้งนี้เพื่อให้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีมิติการพัฒนาในความหมายใหม่ ที่
สามารถพัฒนาร่วมไปกับโลกกระแสหลักอย่างเท่าทัน ควบคู่ไปกับการคิดค้นแสวงหา
แนวทางเลือกใหม่ เพื่อให้มหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมกับการนำพาสังคมไทยก้าวไปสู่การ

พัฒนาที่ก้าวหน้าและมีความหมายหลายนัยยะของการสร้างสรรค์ มีจริยธรรม และไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียนชุมชน สังคม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน จะต้องแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นมหาวิทยาลัย แสดงให้เห็นถึงการผานความรู้ในการจัดการองค์ความรู้ที่มีความหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการผานความรู้ในการจัดการกับสาระความรู้ที่มีคุณค่าเข้าด้วยกัน อย่างมีประสิทธิภาพ และอย่างมีจุดหมาย

โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน (ต้นแบบโพธิวิชาลัย) บนเนื้อที่ ๙๖๙ ไร่ ๑ งาน ๒๗ ตารางวา ที่ตำบลน้ำอ่าง อำเภอดรอน จังหวัดอุดรดิตถ์ มีการขับเคลื่อนควบคู่ไปกับการลงพื้นที่ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชุมชนและผู้นำชุมชนทุกตำบลรอบที่ตั้งจนถึงการนำเรื่องการจัดตั้ง เข้าสู่ที่ประชุมระดับจังหวัดที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานอย่างต่อเนื่อง

พร้อมกันนั้นมหาวิทยาลัยก็ได้จัดให้มีการสัมมนาวิชาการจัดการศึกษาบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งกับผู้นำชุมชน กับผู้บริหารการศึกษา กับครูผู้สอน และ

โครงการสร้างฐานข้อมูลพรรณพืชเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในพื้นที่โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอนฯ

โครงการพัฒนาต้นแบบการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มศว ตรอน ที่ห้องประชุมเขื่อนสิริกิติ์ จ.อุดรดิตถ์

โครงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเฉลิมพระเกียรติ ๖๐ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช และ ๗๕ พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ บณพื้นที่จัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน

โครงการบริการวิชาการแก่ชุมชนและจิตอาสาหลังเหตุการณ์อุทกภัยน้ำท่วม ดินถล่มที่อำเภอลับแล อำเภอลำปาง และอำเภอเมือง เมื่อวันที่ ๒๗ - ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๙

คณะผู้บริหารโรงเรียนสาธิตทั้ง ๓ แห่ง ร่วมจัดตั้งกองทุน มศว เพื่อพัฒนาการศึกษาโรงเรียนวัดทองลับแล (ธรรมนเศรษฐ์โสภณ)

โครงการหน่วยแพทย์เคลื่อนที่บูรณาการ (บก.๖) ลงพื้นที่บริการประชาชน ที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

สนับสนุนให้มีการทำงานวิจัยฐานข้อมูลชุมชนรอบพื้นที่ จัดตั้งโครงการต้นแบบวิทยาลัย โพรวิซชาลีย์ มศว ตรอน กับงานวิจัยฐานข้อมูลวัฒนธรรมอำเภอตรอน และจัดทำโครงการวางแผนแม่บทเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการโครงการพัฒนาต้นแบบการจัดการศึกษาระดับมัธยมกับดำเนินกิจกรรม โครงการวิจัยทั้งทางด้านพัฒนาเกษตรเชิงเขา การสร้างงานวิจัย และเผยแพร่ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตอุทกภัยโคลนถล่มในจังหวัดอุตรดิตถ์ รวมไปถึงโครงการและกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ที่ทำร่วมกับเด็ก เยาวชน ครูผู้นำชุมชน และจัดทำโครงการจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ งานวิชาการเพื่อเผยแพร่แก่สาธารณชนและบริการวิชาการแก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน หรือโครงการต้นแบบแนวคิดโพรวิซชาลีย์ แม้จะอยู่ในช่วงของความพยายามในการแก้ปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้น

แต่ในห้วงระยะเวลาเดียวกัน ขบวนการร่วมแบบภาคีเครือข่าย ทั้งเครือข่ายภาคราชการและความมั่นคง เครือข่ายภาควิชาการ (มศว เป็นแกนนำ) เครือข่ายภาคประชาชน เครือข่ายธุรกิจภาคเอกชน เครือข่ายภาคประชาสังคมและสื่อ ก็ร่วมมือกันจัดตั้งโพรวิซชาลีย์ มศว สระแก้ว (ติดกับราชอาณาจักรกัมพูชา) ด้วยกระบวนการบริจาคในเบื้องต้นก่อนจะได้รับงบประมาณแผ่นดินสนับสนุนปี ๒๕๕๓ จำนวน ๑๗ ล้านบาท และปี ๒๕๕๔ อีก ๑๓๓ ล้านบาท

ส่วนการเปิดรับนิสิตที่เป็นเยาวชนในพื้นที่ตั้ง รุ่นแรกปีการศึกษา ๒๕๕๒ หลักสูตรการจัดการภูมิสังคม มีจำนวน ๔๕ คน ทุกคนได้รับทุนการศึกษาพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตลอดหลักสูตร ๔ ปี ทั้งนี้ปีการศึกษา ๒๕๕๔ โพรวิซชาลีย์เปิดรับนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นเป็นรุ่นที่ ๓ แล้ว

ในขณะเดียวกัน โพรวิซชาลีย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ก็ได้รับการสนับสนุนจากอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายชัยวุฒิ บรรณวัฒน์) ให้ขยายผลไปจัดตั้งโพรวิซชาลีย์ มศว ตาก (ติดกับพม่า) ในวโรกาสมหามงคลครบ ๘๔ พรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพุทธศักราช ๒๕๕๔ ด้วยงบประมาณโครงการภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็งจำนวน ๒๕๐ ล้านบาท ซึ่งปีการศึกษา ๒๕๕๔ โพรวิซชาลีย์ มศว ตาก รับนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นรุ่นแรก จำนวน ๖๐ คน โดยได้รับทุนการศึกษาตลอดหลักสูตร ๔ ปี

ทั้งนี้ โพรวิซชาลีย์ มศว สตูล (ติดกับมาเลเซีย) ถือเป็นพื้นที่ภูมิรัฐศาสตร์ ที่อยู่ในของการประสานงานกับภาคีเครือข่ายในชุมชน

อย่างไรก็ตาม แม้โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน หรือโพรวิซชาลีย์ มศว อุตรดิตถ์ (ติดกับลาว) จะยังไม่เกิดขึ้นในขณะนี้ แต่ มศว ก็ยังคงมีกิจกรรมขับเคลื่อน

ในพื้นที่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยหากจะประมวลกิจกรรมตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ จนถึงปัจจุบัน สามารถประมวลกิจกรรมขับเคลื่อนที่เกี่ยวข้องและได้ดำเนินการลุล่วงไปแล้วมีดังนี้

๑. โครงการศิลปะเพื่อเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาสครั้งที่ ๖ ที่โรงเรียนตรอนตรัสสินธุ์ และที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บุญธรรม - บุญพริ้ง ตำบลบ่อเปี้ย อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์
๒. โครงการสัมมนาวิชาการเรื่อง มหาวิทยาลัยชุมชน มศว : การจัดการศึกษาที่เคารพคุณค่าของภูมิธรรมชาติ วิถีจริยธรรม ปรัชญาพอเพียง และการจัดการที่เน้นมนุษย์และชุมชนเป็นจุดหมาย เมื่อวันที่ ๒๕ - ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ณ ห้องประชุมเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุดรดิตถ์ โดย ฯพณฯ พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี เป็นประธานเปิดการสัมมนาและปาฐกถาพิเศษ
๓. โครงการสัมมนาระดับชาติเนื่องในวาระครบรอบ ๕๐ ปี วันครุ เรื่อง การปฏิรูปการศึกษามูลฐานรากปรัชญาพอเพียง เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๔๙ ณ ห้องประชุมชั้น ๒ อาคารวิจัยและการศึกษาต่อเนื่องฯ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดย ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรี และรัฐบุรุษ เป็นประธานเปิดการสัมมนาและปาฐกถาพิเศษ
๔. โครงการบริการวิชาการแก่ชุมชนภาคสนามและจิตอาสาหลังเหตุการณ์อุทกภัย อำเภอลำปำ อำเภอลับแล อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ วันที่ ๒๗ - ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๒
๕. โครงการสัมมนาวิชาการ เรื่อง มหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน : การปฏิรูปการศึกษามูลฐานรากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อ ๖ - ๘ ธันวาคม ๒๕๔๙ ณ ห้องประชุมเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุดรดิตถ์ โดย ฯพณฯ นายอำพล เสนาณรงค์ องคมนตรี เป็นประธานเปิดการสัมมนาและปาฐกถาพิเศษ
๖. โครงการนิทรรศการจิตอาสา ครบรอบ ๑๐๐ วันอุทกภัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ในวันที่ ๑ - ๑๐ กันยายน ๒๕๔๙ ประกอบด้วยโครงการย่อย ๔ โครงการ
 - ๖.๑ โครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาจิตอาสาสมัครโครงการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร ๕ ปี) เนื่องในวโรกาสเฉลิมฉลองครองราชย์ ๖๐ ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่สถานที่จัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน จังหวัดอุดรดิตถ์
 - ๖.๒ โครงการหน่วยบริการทางการแพทย์เคลื่อนที่บูรณาการ (บก.๖) ที่อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์
 - ๖.๓ โครงการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะในนิสิตเพื่อเป็นบัณฑิตในอุดมคติไทย (บก.๑๓) ร่วมกับโครงการพัฒนาการศึกษาในชุมชนและชนบท

โครงการเรียนรู้กระบวนการพื้นฐานทางเซรามิกส์ในโรงเรียนและชุมชน, โครงการเสริมสร้างกระบวนการพื้นฐานทางเซรามิกส์สร้างสรรค์, โครงการกระบวนการประยุกต์วัตถุดิบท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา ออกแบบ และพัฒนาผลิตภัณฑ์เซรามิกส์

โครงการต้นแบบเตาเผาเซรามิกส์เชื้อเพลิงแก๊สสู่กระบวนการศึกษาเครื่องปั้นดินเผาในโรงเรียนและชุมชนที่โรงเรียนตรอนศรีสินธุ์ จังหวัดอุดรธานี

โครงการปลูกจิตสำนึกสาธารณะในนิสิตด้วยกิจกรรมบูรณาการ รักษัธรรมาชาติ สิ่งแวดล้อมฯ ในพื้นที่โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอนฯ เมื่อ สิงหาคม ๒๕๕๐

โครงการศึกษาพัฒนาเกษตรเชิงเข้ากับผลกระทบที่มีต่อระบบนิเวศวิทยา เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตอุทกภัยโคลนถล่ม จังหวัดอุดรดิตถ์ เมื่อ ๒ มิถุนายน ๒๕๕๑

ทิวทัศน์ในพื้นที่โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอนฯ

โครงการสัมมนาให้การศึกษาธรรมชาติ พรรณพืชและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอนฯ

- (บก.๑๖) เพื่อรณรงค์บริจาคเงินให้แก่โรงเรียนที่ประสบอุทกภัย ๖๔๕,๔๔๐ บาท (หกแสนแปดหมื่นห้าพันสี่ร้อยสี่สิบบาท) บริจาคหนังสือและสื่อการเรียนเพื่อน้อง ๙ โรงเรียน ที่อำเภอท่าปลา อำเภอลับแล และอำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์
- ๖.๔ โครงการบริจาคหนังสือวิชาการ ผลงานวิจัยหรือหนังสือที่มีคุณภาพ ๑ คน ๑ เล่ม (หรือมากกว่า) จากคณาจารย์และฝ่ายสนับสนุนวิชาการเพื่อห้องสมุด มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
๗. โครงการนำร่อง : ศึกษาเรียนรู้การสร้างข้อมูลชุมชนภาคสนามเพื่อเป็นแนวทางกำหนดนโยบายการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน โดยมีกิจกรรมเป็นกระบวนการ เมื่อวันที่ ๕-๗ ธันวาคม ๒๕๔๙ ที่บ้านห้วยไผ่ ตำบลบ่อเบี้ย จังหวัดอุดรดิตถ์ และโรงเรียน ตชด. บุญธรรม-บุญพริ้ง ที่บ้านภูต่าง ตำบลบ่อเบี้ย จังหวัดอุดรดิตถ์ และโรงเรียน ตชด. ยอดโพธิ์ทอง ๑

๘. โครงการจัดทำฐานข้อมูลชุมชน ๙ ตำบล รอบพื้นที่โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน (มกราคม ๒๕๕๐ - กันยายน ๒๕๕๐) รวม ๔ ระยะ งบประมาณ ๔๕๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
๙. โครงการจัดทำฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมเครือข่ายในพื้นที่ มศว ตรอน และ มศว นาแห้ว : กรณีศึกษาวัดหลวงป่ายาง ตำบลน้ำอ่าง อำเภอตรอน (มกราคม ๒๕๕๐ - กันยายน ๒๕๕๐) รวม ๔ ระยะ งบประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนบาทถ้วน)
๑๐. โครงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และ ๗๕ พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (เมษายน ๒๕๕๐ - กันยายน ๒๕๕๐) งบประมาณ ๓๕๐,๐๐๐ บาท (สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
๑๑. โครงการสัมมนาผู้บริหารทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดอุดรดิตถ์ : การสร้างฐานข้อมูลชุมชน เพื่อสร้างแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (เมษายน ๒๕๕๐ - กันยายน ๒๕๕๐) งบประมาณ ๓๕๐,๐๐๐ บาท (สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
๑๒. โครงการสัมมนาบุคลากรผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนในพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายจังหวัดอุดรดิตถ์ (เมษายน ๒๕๕๐ - กันยายน ๒๕๕๐) งบประมาณ ๕๐๔,๖๑๒ บาท (ห้าแสนสี่หมื่นหกร้อยสิบสองบาทถ้วน)
๑๓. โครงการศิลปะเพื่อเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาสครั้งที่ ๑๒ และโครงการครอบรอบอุทกภัยโคลนถล่ม วันที่ ๒๑-๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๐ โรงเรียนวัดทองลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๑๔. โครงการปลูกจิตสำนึกสาธารณะในนิสิตด้วยกิจกรรมบูรณาการรักษัธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์โรงเรียนเก่าและศึกษาแหล่งดินขาวเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน วันที่ ๙-๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๐ ในพื้นที่มหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน
๑๕. โครงการสร้างฐานข้อมูลพรรณพืชเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในพื้นที่โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน
๑๖. โครงการวิจัยศึกษาเนื้อดินขาวในเขตอำเภอตรอน จังหวัดอุดรดิตถ์ เพื่อพัฒนาสร้างสรรคทางเซรามิกส์ และเซรามิกส์ศึกษา และเพื่อชุมชน
๑๗. โครงการศึกษาการพัฒนาต้นแบบเตาเผาเซรามิกส์เชื้อเพลิงแก๊สสู่กระบวนการศึกษาเครื่องปั้นดินเผาในโรงเรียนและชุมชนจังหวัดอุดรดิตถ์
๑๘. โครงการศึกษาพัฒนาเกษตรเชิงเข้ากับผลกระทบที่มีต่อระบบนิเวศวิทยาเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติอุทกภัยโคลนถล่ม จังหวัดอุดรดิตถ์

๑๙. โครงการพัฒนาต้นแบบการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มศว ตรอน จังหวัดอุดรดิตถ์ เรื่องการวิจัยและการสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนช่วงชั้นที่ ๓ และ ๔ วันที่ ๒๗-๒๙ มีนาคม ๒๕๕๑ ห้องประชุมเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุดรดิตถ์
๒๐. โครงการพัฒนาห้องสมุดและสื่อทางการศึกษา สำหรับโรงเรียนวัดทองลับแล และโรงเรียน ตชด. บุญธรรม-บุญพริ้ง และโรงเรียน ตชด. ยอดโพธิ์ทอง ๑
๒๑. โครงการจัดทำภูมิสารสนเทศ : ภูมิลักษณะจังหวัดอุดรดิตถ์ และเครือข่าย
๒๒. โครงการสัมมนาวิชาการ เผยแพร่ความรู้สิ่งแวดล้อมสู่ชุมชน เรื่อง “การใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อการสอนสังคมศึกษา” และ “ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อการเรียนการสอน” วันที่ ๒๑-๒๒ และวันที่ ๒๓-๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๑ จัดที่อำเภอเมือง และที่โรงเรียนอุดรดิตถ์ดรุณี จังหวัดอุดรดิตถ์
๒๓. โครงการจัดทำเอกสาร ประชาสัมพันธ์ โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัย มศว ตรอนฯ และเครือข่าย
๒๔. โครงการ “คืนต้นกล้า สู่ผืนป่า มศว ตรอน” เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศจากป่าเสื่อมโทรมในมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน ให้เป็นต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่ป่าให้กลับมาเป็นป่าสมบูรณ์และชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้
๒๕. โครงการสร้างฝายชะลอน้ำในพื้นที่ มหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน
๒๖. โครงการเรียนรู้กระบวนการพื้นฐานความรู้ทางเชรามิกส์ในโรงเรียนและชุมชน
๒๗. โครงการเสริมสร้างกระบวนการพื้นฐานทางเชรามิกส์สร้างสรรค์
๒๘. โครงการกระบวนการประยุกต์วัตถุดิบท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา
๒๙. โครงการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เชรามิกส์
๓๐. โครงการสร้างฐานข้อมูลพรรณพืชเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
๓๑. โครงการจัดแสดงนิทรรศการศิลปะที่สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดอุดรดิตถ์
๓๒. โครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการศิลปะ โดยศิลปินร่วมสมัยจังหวัดอุดรดิตถ์ และศิลปินร่วมสมัยของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๓๓. โครงการวัฒนธรรมเขื่อนลับแล และเอกลักษณ์เรือนไทยพื้นบ้านอำเภอลับแล เพื่อการอนุรักษ์

การผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ และหนังสือที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว

๑. หนังสือ “คืนดินกล้าสู่ผืนป่า มศว ตรอน”
๒. หนังสือระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์
๓. หนังสือฐานข้อมูลชุมชนรอบพื้นที่ โครงการมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน
๔. หนังสือฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมอำเภอตรอน และวัฒนธรรมพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน
๕. หนังสือ “ป่าคือมหาวิทยาลัย”
๖. แผ่นพับ “รู้ทัน ก้นภัย อุทกภัยโคลนถล่ม” แผ่นพับประกอบการสัมมนา วิชาการโครงการศึกษาพัฒนาเกษตรเชิงเขากับผลกระทบที่มีต่อระบบนิเวศวิทยา เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติอุทกภัยโคลนถล่ม
๗. หนังสือ “กอยเหือนลับแล”
๘. สื่อบัตรรวบรวมบทความ ภาพเขียนและผลงานแอนิเมชันจากโครงการสัมมนาการให้การศึกษาธรรมชาติ พรรณพืช และสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่มหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน และอบรมการจัดทำสารคดี และภาพยนตร์สั้น เพื่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ชุมชน และนำเสนอ ปัญหาวิกฤติโลกร้อนแก่เยาวชนในจังหวัดอุดรดิตถ์ ชื่อ ๑๙ : An Inconvenient foot เล่ม ๑ และเล่ม ๒

โครงการทางวิชาการที่ดำเนินการไปแล้วมีดังนี้

๑. โครงการจัดทำฐานข้อมูลชุมชน ๙ ตำบลรอบพื้นที่ โครงการมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน (มกราคม ๒๕๕๐ - กันยายน ๒๕๕๐) รวม ๔ ระยะ งบประมาณ ๔๕๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
๒. โครงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และ ๗๕ พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์บนพื้นที่จัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน (เมษายน ๒๕๕๐ - กันยายน ๒๕๕๐) งบประมาณ ๓๕๐,๐๐๐ บาท (สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
๓. โครงการสัมมนาผู้บริหารทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดอุดรดิตถ์ : การสร้างฐานข้อมูลชุมชน เพื่อสร้างแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (เมษายน ๒๕๕๐ - กันยายน ๒๕๕๐) งบประมาณ ๓๕๐,๐๐๐ บาท (สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
๔. โครงการสัมมนาบุคลากรผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนในพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายจังหวัดอุดรดิตถ์ (เมษายน ๒๕๕๐ - กันยายน ๒๕๕๐) งบประมาณ ๕๐๔,๖๑๒ บาท (ห้าแสนสี่หมื่นหกร้อยสิบสองบาทถ้วน)

เหล่านี้ คือกิจกรรมการขับเคลื่อนที่ประมวลมาได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ จนถึงปัจจุบัน ที่แม้โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน หรือ โพธิ์วิทยาลัย มศว อุดรดิตถ์ จะยังไม่เกิดขึ้นด้วยเงื่อนไขบางประการ แต่ มศว ก็ยังมีกิจกรรมขับเคลื่อนในพื้นที่ต่อไป โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์ ซึ่งจะนำเสนอต่อไป

๒

จากตรอนสู่ลับล

การลงพื้นที่ชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มศว) อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ จนกระทั่งในช่วงเวลาหนึ่งที่เกิดเหตุภัยพิบัติอุทกภัย และโคลนถล่ม ระหว่างวันที่ ๒๒-๒๔ มิถุนายน ๒๕๔๙ ได้ส่งผลต่อโครงการเยือนเก่า วัดเก่า โรงเรียนเก่าและการอนุรักษ์ต้นไม้ ๑๐๐ ปี ในเวลาต่อมา

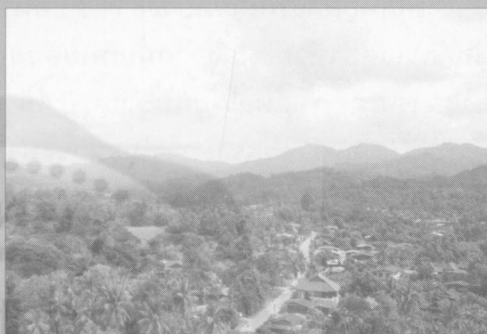
ทั้งนี้ ข้อเขียนของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์กวี วรกวิน อดีตนายกสมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ อดีตผู้ปฏิบัติหน้าที่คณะบดีโพธิวิชาลัย ได้เขียนบทความเรื่อง การถล่มทลายที่อุตรดิตถ์ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือปรากฏการณ์ของมนุษย์ ตีพิมพ์ในหนังสือ มศว พลวัต : ครบรอบ ๑๐๐ วันอุทกภัย จังหวัดอุตรดิตถ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปี ๒๕๔๙ ถือเป็นข้อเขียนที่มีความหมายและมีความสำคัญมาก จึงขอนำมาถ่ายทอดอีกครั้งหนึ่ง ดังนี้...

พิบัติภัยที่เกิดขึ้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ ระหว่างวันที่ ๒๒-๒๔ พฤษภาคม ๒๕๔๙ เป็นเรื่องราวที่ชาวอุตรดิตถ์ ต้องกล่าวขานกันไปอีกนานและจะต้องเป็น “ภาพทัศน” ที่ชาวอุตรดิตถ์ต้องจดจำไปอีกชั่วกัลป์ ชาวคราวที่เคยเขียนและพูดกันว่าเป็นพิบัติภัยทางธรรมชาติ ที่ตั้งแต่เกิดมาก็ไม่เคยเห็นทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ อายุเจ็ดสิบแปดสิบต่างเล่าขานว่า ไม่เคยเห็นปรากฏการณ์เช่นนี้มาก่อนเลยในชีวิตนี้ ปรากฏการณ์แผ่นดินถล่มและน้ำท่วมล้นคราวนี้ได้สร้างผลกระทบอย่างกว้างขวาง ทั้งชาวบ้านในชนบทและชาวเมืองในตัวจังหวัด วิธีชีวิตชาวอุตรดิตถ์ ที่สืบสานกันมายาวนานอย่างมีความสุข และเต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ จะต้องมาถูกเปลี่ยนบริบท และมาทำความเข้าใจเนื้อหาสาระกันใหม่ด้วยภัยพิบัติครั้งนี้ หลายคนตอบย้ำว่าเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติที่โหดร้าย หลายคนบอกว่า มันเป็นธรรมชาติที่วิปริต เดียวนี้ธรรมชาติ มันเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ไม่เหมือนแต่ก่อน ฝนตกก่อนเวลาเดือนมิถุนายนฝนตกแล้ว เพราะปกติอุตรดิตถ์ฝนจะตกหนักในเดือนสิงหาคม ความคิดต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นความคิดที่โทษดินฟ้าอากาศด้วยกันทั้งสิ้น ไม่มีใครพูดเลยว่าปรากฏการณ์เกิดขึ้นดังกล่าว เป็นเรื่องของคน และมีต้นเหตุมาจากมนุษย์

ผู้เขียนมีโอกาสได้ไปเยี่ยมเยียน จังหวัดอุดรดิตถ์หลายครั้ง ก่อนเกิดเหตุและหลังเกิดเหตุ ที่อำเภอลับแลที่เคยชื่นชมกับความอุดมสมบูรณ์ ของสวนทุเรียนและสวนยางสด และแปลกใจว่าทางการหรือผู้เกี่ยวข้องปล่อยให้ชาวบ้านขึ้นไปทำสวน บนไหล่เขาที่ลาดชันได้อย่างไร ทำขึ้นไปถึงยอดเขา และก่อนหน้านี้ไม่นานเจ้าเมืองคนก่อนก็ชูจุดเด่นของสวนผลไม้เมืองอุดรดิตถ์ โดยประดิษฐ์วาทะกรรมร่วมสมัย ยุคสินค้าโอท็อปเฟื่องฟูให้กับจังหวัดอุดรดิตถ์ว่าเป็นแผ่นดิน “มหัศจรรย์ผลไม้” มีการสนับสนุนเพิ่มพื้นที่ปลูกผลไม้ มีการสนับสนุนสร้างถังน้ำและระบบท่อสปริงเกอร์สำหรับสวนผลไม้ บนไหล่เขาในช่วงหน้าแล้ง มีการประชาสัมพันธ์จุดเด่นของสวนผลไม้ ของจังหวัดอุดรดิตถ์ไม่เหมือนกับสวนผลไม้ของที่อื่นๆ ตรงที่สวนผลไม้ของอุดรดิตถ์อยู่บนไหล่เขา มีการชักชวนทุเรียนข้ามหุบเขา มีการขนส่งทุเรียนด้วยกองคาราวานมอเตอร์ไซด์ เนื่องจากสามารถวิ่งไต่ตามไหล่เขาได้คล่องตัวและรวดเร็ว ทั้งหมดเป็นการโชว์ความแปลกที่จะขายและเป็นการสร้างเนื้อหาสาระ สำหรับอธิบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “เที่ยวสวนเกษตร” ของจังหวัดอุดรดิตถ์ ผู้เขียนได้แต่ปลงและแปลกใจมาตั้งแต่แรก และเชื่อว่าผู้รู้ทั้งหลายก็คงมีความรู้สึกเช่นเดียวกัน เพราะความรู้สึกเดิมๆ โดยธรรมชาติตามไหล่เขา ก็ต้องปกคลุมด้วยป่าธรรมชาติ ไม่น่าจะเป็นสวนผลไม้

ปรากฏการณ์หลังเกิดเหตุการณ์แผ่นดินถล่ม ที่จังหวัดอุดรดิตถ์ครั้งนี้ มีดัชนีบ่งชี้ที่ชัดเจนอยู่อย่างหนึ่งที่น่าสนใจมาก ๆ คือร่องรอยของแผ่นดินถล่มที่ทิ้งไว้บนไหล่เขาเป็นแถบยาวสีแดงๆ ขนานกันจากยอดเขาถึงเชิงเขามากมาย ถ้าดูไกลๆ จะดูเหมือนเส้นหรือแถบขนานกันตามความลาดเอียงของไหล่เขา เมื่อเข้าไปดูใกล้ๆ จะรู้ได้ทันทีว่าตรงจุดนั้นๆ เป็นพื้นที่ของสวนผลไม้ที่แผ่นดินได้สไลด์ลงไปกองอยู่ที่เชิงเขาและถูกสายน้ำพัดพาไป พื้นที่บนไหล่เขาทั้งเขตอำเภอลับแล และอำเภอท่าปลามีลักษณะเช่นเดียวกันคือ ตรงที่เป็นร่องรอยของการถล่มทลาย เป็นพื้นที่ทำสวนและทำไร่ทั้งสิ้น

น้ำท่วม แผ่นดินถล่มทลาย ไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่สำหรับแผ่นดินไทย มีประวัติการท่วมถล่มทลายเช่นนี้ เคยเกิดมาแล้วที่อำเภอ/ตำบลละกุนและศิรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่กระทิงจังหวัดจันทบุรี ที่น้ำก้อจังหวัดเพชรบูรณ์ น้ำยมจังหวัดแพร่ และอีกหลายลำน้ำในจังหวัดอุดรดิตถ์ สำหรับครั้งนี้ผู้เขียนไม่อยากจะเรียกว่าปรากฏการณ์ครั้งนี้เป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ เพราะสาเหตุที่แท้จริงถ้าพิจารณาไตร่ตรองให้ดีแล้ว จะต้องตอบได้ทันทีว่าเป็นเรื่องที่เริ่มต้นจากคน ปรากฏการณ์ครั้งนี้จึงน่าจะเป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ กับธรรมชาติมากกว่า จะไปโทษธรรมชาติอย่างเดียวไม่ได้ เพราะโดยธรรมชาติอยู่ตรงนี้มาก่อนและอยู่มานาน ในช่วงที่เป็นธรรมชาติดังเดิม เหตุการณ์ดังกล่าวไม่เคยเกิดขึ้น หลังจากมนุษย์เข้ามาตั้งหลักปักฐาน และเริ่มลิตรอนต้นไม้จากป่าที่ละเล็กละน้อย ในระยะแรกๆ ก็ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงจนเสีย

โครงการพัฒนาชนบทเอื้ออำนวยและอัตลักษณ์ของชนไทยพื้นบ้านเพื่อการอนุรักษ์

สมดุลของป่าไม้ การรับเข้าและระบายน้ำออกจากพื้นที่ภูเขาที่มีป่าไม้ปกคลุม เป็นไปอย่างประณีตหมุนวนและเชื่อมโยง จนไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อระบบนิเวศรอบป่า

กลไกของธรรมชาติที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา ซึ่งถือว่าเป็นกำลังภายในของธรรมชาติคือ “ดุลยภาพ” “ธรรม” แปลว่า สมดุล, เท่ากัน, เสมอกัน, พอดีกัน, เท่าเทียมกัน “ชาติ” แปลว่า การเกิด, กำเนิด ดังนั้น “ธรรมชาติ” จึงแปลว่าการเกิดสมดุล ธรรมชาติก็คือการเกิดธรรม การเกิดธรรมก็คือการเกิดสมดุลหรือการพอดีนั่นเอง ซึ่งการเกิดสมดุลและพอดีกันของสรรพสิ่งในธรรมชาติ ทำให้สิ่งต่างๆ อยู่ได้ด้วยตัวของมัน ไม่มีการทำลายล้างซึ่งกันและกันเพราะสิ่งเท่ากัน

การเกิดความเสียหายที่จังหวัดอุดรดิตรัดครั้งนี้ จึงต้องมีสาเหตุมาจากการไม่เท่ากันของธรรมชาติแน่นอน น้ำจึงรั้งเกตุน้ำ ต้นไม้จึงรั้งเกตุน้ำให้ถล่มทลาย ไม้และดินรวมทั้งน้ำก็พากันมารังแกชาวบ้าน และบ้านเรือนให้เสียหายอีกต่อหนึ่ง ซึ่งสาเหตุจริงๆ คือธรรมชาติเสียสมดุล หรือ “ธรรมชาติขาดดุลยภาพ” เราจึงต้องมาตั้งโจทย์ว่า แล้วอะไรมาทำให้ธรรมชาติขาดดุลยภาพ และขาดดุลยภาพตรงไหน

ในสมัยก่อน สมัยที่มีแต่ธรรมชาติอย่างเดียวคือมีแต่ป่าเขาลำเนาไพร ไม่มีมนุษย์ ฝนฟ้าที่ตกลงมาอย่างมหาศาล เช่นเดียวกับครั้งนี้ก็เคยปรากฏมาแล้วหลายครั้ง แต่การถล่มทลายของแผ่นดินก็ไม่เกิดขึ้นเช่นครั้งนี้ เพราะธรรมชาติมีป่าไม้

ปกคลุมแผ่นดินไว้ทั้งที่สูงที่ต่ำ ความหลากหลายของชนิด ขนาด และปริมาณของต้นไม้ในทุกระดับ ช่วยสอดประสานกันเป็นร่างแห หรือเป็นตาข่ายปกปิดแผ่นดินไว้ แม้แต่ภายในดินระบบรากน้อยรากใหญ่ของต้นไม้ขนาดต่างๆ ก็ประสานระบบเป็นตะแกรงยึดผิวดินไว้ ลักษณะของธรรมชาติดังกล่าวช่วยป้องกันเม็ดฝนไม่ให้ตกกระแทกผิวดิน นอกจากนี้ยังช่วยชะลอความเร็วของเม็ดฝน ไม่ให้ตกถึงพื้นดินอย่างรวดเร็ว เป็นการป้องกันการรวมตัวของเม็ดฝน ที่จะกลายเป็นมวลน้ำไหลบ่าหน้าดิน ซึ่งเป็นการป้องกันการเกิดการเซาะหน้าดิน ในขณะที่เดียวกันป่าไม้เหล่านี้ จะเป็นตัวจับเม็ดฝนให้ไหลหยดลงพื้นดินอย่างช้าๆ หยดน้ำที่ทยอยลงมาช้าๆ จะซึมซาบลงสู่ผิวดิน แล้วไหลรินลงสู่ลำห้วย หลังจากนั้นก็ทยอยลงสู่ลำคลองและแม่น้ำ จนลงสู่ทะเลต่อไป ผลจากการชะลอการไหลโดยต้นไม้และป่าไม้ ทำให้มีปริมาณน้ำไม่มาก ทำให้ไม่เกิดการไหลบ่าท่วมท้นอย่างรุนแรง การไม่รุนแรงทำให้ไม่เกิดการกัดเซาะ การไม่กัดเซาะทำให้ไม่มีโคลนตม ไม่มีการสูญเสีย ไม่มีการแข่งกันทำให้พืชผลเสียหาย โดยธรรมชาติดั้งเดิมแต่ก่อนฝนตกที่ภูเขาต้นน้ำ กว่าน้ำจะเอ่อล้นมาถึงที่ราบลุ่ม และถึงปากน้ำจะใช้เวลาเป็นอาทิตย์หรือเป็นเดือน การค่อยเป็นค่อยไปทำให้ชาวบ้านรู้ตัวและเตรียมตัวทันความเสียหายจึงไม่เกิดขึ้น แต่ที่อุตรดิตถ์คราวนี้การไหลบ่าเป็นไปอย่างรวดเร็วความเสียหายจึงเกิดขึ้นมากมาย เพราะชาวบ้านไม่มีโอกาสป้องกันตัว ทั้งนี้เพราะไม่มีป่าช่วยชะลอน้ำไหลหลัง

มิติสัมพันธ์ระหว่าง ฝน ป่า และแผ่นดินในครั้งนี้ไม่เป็นไปตามระบบ ของธรรมชาติดั้งเดิม เพราะป่าไม้ที่หนาแน่นตามธรรมชาติถูกเปลี่ยนเป็นป่าสวนเกษตรที่หละหลวม โดยฝีมือมนุษย์ การไม่มากพอของระบบรากไม้ที่ตินจะใช้ยึดเกาะ การไม่มากพอของกิ่งก้านใบของต้นไม้ที่จะป้องกันเม็ดฝน ที่ตกกระแทกและชะลอปริมาณน้ำให้ทยอยลงสู่พื้นดิน น่าจะเป็นคำตอบให้ชาวอุตรดิตถ์ ได้รู้ว่าสาเหตุที่แท้จริงอยู่ตรงไหน ดุลยภาพทางธรรมชาติของชาวอุตรดิตถ์ น่าจะอยู่ที่อะไร คำว่า “ป่าธรรมชาติ” น่าจะเป็นคำตอบสุดท้าย สำหรับเหตุการณ์ครั้งนี้ และอีกหลายๆ ครั้งที่เกิดมาแล้วในที่ต่างๆ

ปากฟ้า พืชพรรณ และแผ่นดิน เป็นสรรพสิ่งที่ต่างมีติดกันอย่างชัดเจน แต่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งเหล่านี้ ยากที่มนุษย์จะมองด้วยตาเปล่าเห็น มันเป็นความลุ่มลึกของธรรมชาติ มนุษย์ที่มีปัญญาลึกซึ้งจะเข้าใจความหมายของระบบปฏิสัมพันธ์ของธรรมชาติอันนี้ ความสูญเสียอันยิ่งใหญ่ของชีวิตและทรัพย์สิน ของผู้คนชาวอุตรดิตถ์ด้วยมีสาเหตุมาจาก รู้ไม่เท่าทันธรรมชาติ เพียงนิดเดียว ลำพังคำว่า “ต้นไม้” กับ “ป่าไม้” ก็มีความหมายลุ่มลึกต่างกันมากมาย ชาวอุตรดิตถ์คงคิดว่าต้นทุเรียนที่เป็นสวนก็คือ ป่าไม้ ซึ่งเป็นการมองเห็นธรรมชาติที่มีต้นไม้สีเขียว แต่ไม่เข้าใจธรรมชาติที่มีความเป็นป่าไม้ ซึ่งเป็นการมองเห็นแต่ลักษณะ

“กายภาพ” แต่ไม่เข้าใจ “พลาสมา” และแม้แต่มองกายภาพก็มองผิดเพราะ ต้นไม้ ไม่ใช่ ป่าไม้ และคนเรามากโทษธรรมชาติก่อนที่จะเข้าใจธรรมชาติเสมอ

ต้นไม้และป่าไม้ต่างก็ฝังรากลึกลงไปใ้แผ่นดิน และชูลำต้น กิ่งก้านสาขา ผิวดำยืนลำเข้าไปในอากาศ จะเห็นได้ว่าต้นไม้และป่าไม้ต่างเป็นตัวกลาง ที่เป็นสายสัมพันธ์ให้ฟ้ากับดินเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เปรียบเสมือนน็อตหรือตะปูทางธรรมชาติ ที่ตอกยึดให้กับฟ้าและดินได้ประกบติดอยู่ด้วยกัน แผ่นฟ้า กับ แผ่นดิน จะถูกพืชพรรณธรรมชาติ ในรูปของต้นไม้และป่าไม้สลักยึดให้ประกบอยู่ด้วยกัน มานานแสนนาน ในกรณีจังหวัดอุดรดิตถ์ เกิดภาพน็อตและตะปูหลวมหลุดไปจากแผ่นดิน เนื่องจากถูกถากถาง โคนลำต้นไม้ไปบางส่วน ผิวแผ่นดินถูกเปิดผิวหน้า อากาศกับดินจึงไม่มีพืชพรรณกันกระทบ น้ำฟ้าจึงมักจะรั้งแฉแผ่นดินอยู่เสมอ ในกรณีนี้ เมื่อช่างสารชนกันคือ น้ำฝนกับแผ่นดิน มีการตกระทบกันและรุนแรงมากไป มนุษย์ตัวน้อยๆ บนแผ่นดินจึงได้รับผลกระทบไปด้วย ภาพการถล่มทลายของแผ่นดินที่อุดรดิตถ์ มีหลักฐานการไหลหลุดของท่อนซุงใหญ่น้อยออกมา กองรวมกันอยู่ในอ่างและร่องน้ำเบื้องล่างมันเป็นหลักฐานที่ฟ้องกระบวนการทำลายล้างป่าไม้ ว่ายังมีอยู่ตลอดเวลา การทำไร่และสวนผลไม้ เป็นการแปลงไม้ให้เป็นต้นไม้ แถมสวนปาดังกล่าวยังถูกถากถางพืชคลุมดินประเภทหญ้า และวัชพืชต่างๆ จนหมดสิ้น พื้นล่างของสวนผลไม้จึงโล่งเตียนไม่มีสิ่งปกป้องกันใดๆ จึงถือว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างบาดแผลให้กับเปลือกโลกอย่างคาดไม่ถึง

จากข้อเขียนดังกล่าว แม้จะได้รับการยอมรับแต่คำถามต่อมาก็คือ ถ้าจะคืนผืนป่าธรรมชาติแทนการทำไร่ แทนการปลูกผลไม้ แทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว แล้วจะให้คนที่ทำอาชีพเหล่านั้นทำอาชีพอะไร จึงจะทำให้มีชีวิตอยู่ได้

หรือจะอย่างไรจึงจะทำให้คนอื่นอีกหลายๆ อาชีพ ที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยโคลนถล่ม ทั้งคนนอกเมืองและคนในเมือง ทั้งคนประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร และประกอบอาชีพอื่นๆ อีกมาก ยอมรับความเปลี่ยนแปลงในระดับกระบวนการหรือฐานคิดของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ คำถามนี้แม้จะมีคำตอบ แต่การปฏิบัติเพื่อชะลอหรือหลีกเลี่ยงอุบัติเหตุ ที่สามารถเกิดซ้ำและอาจรุนแรงกว่าเดิม ถือเป็นเรื่องที่ยากและใหญ่เกินกว่าที่จะเป็นความรับผิดชอบ ของใครคนใดคนหนึ่งหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม หากเรามาทบทวนจุดอ่อนจุดแข็งของลัทธิ ลัทธิทุน ทางวัฒนธรรม มีทุนทางประวัติศาสตร์ มีทุนทางภูมิปัญญา ฯลฯ อีกมาก ที่หากมีการร่วมมือเชิงเครือข่าย เพื่อการจัดการทุนทางประวัติศาสตร์และทุนทางวัฒนธรรม สู่การท่องเที่ยวภูมิวัฒนธรรม ก็น่าจะเป็นทางออกหนึ่งในหลายๆ ทางออกของลัทธิ

เหตุนี้การเริ่มต้น โครงการวัฒนธรรมเขื่อนลัทธิและอัตลักษณ์ เขื่อนไทยพื้นบ้านเพื่อการอนุรักษ์จึงเกิดขึ้น ด้วยหลักการและเหตุผลที่ว่า อำเภอลัทธิ จังหวัดอุดรดิตถ์

เป็นอำเภอที่มีประวัติศาสตร์ที่น่าศึกษาเรียนรู้มากมาย โดยเฉพาะประวัติศาสตร์นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสเมืองพิชัย (อำเภอพิชัย) เมืองอุตรดิตถ์ (จังหวัดอุตรดิตถ์) เมืองลับแล (ปัจจุบันคืออำเภอลับแล) เมืองทุ่งยั้ง (ปัจจุบันคือตำบลทุ่งยั้ง) และเมืองฝาง (ปัจจุบันอยู่ที่บ้านพระฝาง ตำบลผาจุก เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๔) ซึ่งหากกล่าวเฉพาะอำเภอลับแล ก็คืออำเภอหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์วัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรต่อการศึกษา เพื่อยังประโยชน์ต่อยุคปัจจุบัน ในอันที่จะนำคุณค่าของอดีตเป็นฐานของการพัฒนาสู่อนาคตอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเฉพาะเรื่องของชาวบ้าน ที่อยู่อาศัยในพื้นที่อำเภอลับแล ก็พบว่ายังมีบ้านเรือนที่อยู่อาศัยที่มีประวัติศาสตร์เรื่องราวความเป็นมาที่ยาวนาน ทั้งเรื่องราวของชีวิต ของเหตุการณ์ ของแต่ละบริบทในแต่ละช่วงเวลา ที่หากมีการศึกษาแล้วก็ส่งผลทำให้ชุมชน เห็นคุณค่าในอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมบ้านลับแล เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ และการพัฒนาที่ไม่แยกจากอดีต ตลอดจนส่งเสริมให้เยาวชนคนรุ่นหลัง เกิดจิตสำนึกเชิงคุณค่า และความภาคภูมิใจในทุนทางวัฒนธรรมที่บรรพชนสร้างสมไว้

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงเป็นที่มาของโครงการเยือนลับแลและอัตลักษณ์ของเยือนไทยพื้นบ้านเพื่อการอนุรักษ์ ด้วยการเริ่มต้นที่บ้าน ๑๒ หลัง โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการดังนี้

๑. เพื่อศึกษาบ้านลับแลที่สัมพันธ์กับชีวิต ชุมชน ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจากชุมชน
๒. เพื่อสร้างกระบวนการความร่วมมือจากชุมชน ในการศึกษาบ้านลับแลและเรือนไทยพื้นบ้าน
๓. เพื่อเผยแพร่ความรู้จากการศึกษาบ้านลับแลสู่สาธารณชน
๔. เพื่อนำไปสู่กระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนสู่การพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่อย่างยั่งยืน

สำหรับโครงการดังกล่าวได้มีการตีพิมพ์ผลงานของการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของบ้าน ๑๒ หลัง ไว้ในหนังสือ กอຍເືອນລັບແລ เรียบร้อยแล้ว รวมทั้งมีการสัมมนาสรุปผลงาน โดยมีผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วย นักวิชาการ อาจารย์ ประชาชนชุมชน ผู้นำชุมชนเจ้าของบ้าน และสื่อมวลชนรวม ๑๐๐ คน ที่สำนักสงฆ์ม่อนอาร์กซ์ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๒ โดยมีกำหนดการดังนี้

๘.๐๐ น. - ๘.๔๕ น.	ลงทะเบียน
๘.๔๕ น. - ๙.๑๕ น.	เจ้าอาวาสสำนักสงฆ์ ม่อนอาร์กซ์ ปาฐกถาเรื่อง “มรดกทางวัฒนธรรม”

- ๙.๑๕ น. - ๙.๓๐ น. รองอธิการบดีฝ่ายเครือข่ายการเรียนรู้ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ กล่าวรายงาน
- ๙.๓๐ น. - ๑๐.๓๐ น. ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรดิตถ์ กล่าวเปิดสัมมนาและ
บรรยาย เรื่อง “ศึกษาเยือนลับแลเพื่อการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรม”
- ๑๐.๐๐ น. - ๑๐.๑๕ น. รับประทานอาหารว่าง
- ๑๐.๑๕ น. - ๑๒.๐๐ น. นำเสนอข้อมูลผลงานการศึกษา “โครงการเยือนลับแล”
จำนวน ๑๐ หลัง โดย ผู้รู้จากชุมชน ดำเนินการอภิปราย
โดย...ศิริวรรณ วิบูลย์มา
- ๑๒.๐๐ น. - ๑๓.๐๐ น. รับประทานอาหารกลางวัน
- ๑๓.๐๐ น. - ๑๕.๐๐ น. เสวนาเรื่อง “แนวทางการขยายผลโครงการเยือนลับแล
สู่ ชุมชนลับแลเข้มแข็ง บนฐานทุนวัฒนธรรม”
ดำเนินการเสวนาโดย...ผู้ชุมชนลับแล
- ๑๕.๐๐ น. - ๑๕.๑๕ น. รับประทานอาหารว่าง
- ๑๕.๑๕ น. - ๑๖.๑๕ น. เสวนา (ต่อ)
- ๑๖.๑๕ น. - ๑๖.๓๐ น. รองอธิการบดีฝ่ายเครือข่ายการเรียนรู้สรุปและปิดการ
สัมมนา

งบประมาณ จากงบเงินอุดหนุน ประจำปี ๒๕๕๒ แผนงานการขยายโอกาสและ
พัฒนาการศึกษา ผลผลิต ผลงาน การให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โครงการมหาวิทยาลัย
ชุมชน มศว ตรอนฯ

กล่าวโดยสรุป ความสำเร็จขั้นต้นอันเป็นผลมาจากความร่วมมือของ เครือข่าย
ชุมชนลับแล ภายใต้โครงการวัฒนธรรมเยือนลับแล และอัตลักษณ์เยือนไทยพื้นบ้าน
เพื่อการอนุรักษ์ ได้ขยายผลไปสู่โครงการ บ้านเก่า วัดเก่า โรงเรียนเก่า และการอนุรักษ์
ต้นไม้ ที่มีความหมายเป็นอย่างยิ่ง

๓

เฮือนเก่า

ลับละมีสถาปัตยกรรมเฮือนเก่า ที่มีคุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรม มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ภูมิปัญญา บริบทสังคม รวมทั้งมีคุณค่าทางจิตใจของผู้อยู่อาศัย อย่างมีอาจตีค่าเป็นราคาหรือทรัพย์สินเงินทองได้ และเพื่อเป็นการนาร่อง จึงขอนำเรื่องของเฮือนเก่าเพียง ๓ หลัง มานำเสนอต่อไปนี้

บ้านพระยาภักกลยาณวัฒน์วิศิษฐ์

เรือนไม้สักทอง ๒ ชั้น ที่แลเห็นอยู่เบื้องหน้าเป็นอาคารที่สร้างด้วยสลักไม้ มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ก่อนที่จะมีการรื้อแล้วประกอบใหม่ตามแบบเดิม โดยโครงสร้างเสาปูนแทนเสาไม้ และอยู่ไม่ห่างไกลจากสถานก่อสร้างเดิม ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ ต. ศรีพนมมาศ อ.ลับละ จ.อุตรดิตถ์ บนเนื้อที่ประมาณ ๑๔ ไร่ ที่มีฝ่ายระบายน้ำจากน้ำตกแม่พูล กั้นเป็นขอบเขตโดยรอบ อีกทั้งยังมีสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่สวยงามอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอันร่มรื่นจากต้นไม้ที่แผ่กิ่งก้านขนาดใหญ่ นานาพรรณ ที่ตัวของมันสามารถอธิบายกาลเวลาแห่งการมีชีวิต แม้ว่าต้นไม้หลายต้นต่างล้วนเป็นต้นไม้สูงอายุที่ไม่ต่างไปจากบ้านเรือนไม้สักสูงวัยหลังนั้น

สำหรับเรือนไม้สัก ๒ ชั้น แม้ผู้เป็นเจ้าของเดิม คือ พระยาภักกลยาณวัฒน์วิศิษฐ์จะถึงแก่อนิจกรรมไปนานแล้ว แต่ตัวของผู้ที่เป็นเจ้าของและสายสกุลภักกลยาณมิตร มีเรื่องราวความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของราชวงศ์จักรี ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ เป็นต้นมา เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองมณฑลพายัพ ความมั่นคงที่ต้องเผชิญภัยคุกคามจากลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตก รวมทั้งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและวัฒนธรรมที่น่าสนใจยิ่ง

ต้นตระกูลภักกลยาณมิตรมีต้นตระกูลมาจากพ่อค้าชาวจีนผู้ประสบความสำเร็จจากการค้าขายในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีนามเจ้าสัวมั่ง แซ่ฮึง ซึ่งต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงพิไชยวารี มีลูกหลานสืบสกุลเข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณ พระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม มีความรู้ ความสามารถด้วย

เห็นประโยชน์แก่ชาติ บ้านเมือง จนสายสกุลกัลยาณมิตรมีผู้ที่ได้รับบรรดาศักดิ์ ชั้นเจ้าพระยาถึง ๓ คน และบรรดาศักดิ์ชั้นอื่นๆ รองลงมาอีกเป็นจำนวนมาก

ทั้งนี้หากจะกล่าวเฉพาะบรรพชนผู้มีคุณูปการ ๓ เจ้าพระยา ได้แก่

เจ้าพระยานิกรบดินทร์ มหินทร มหากัลยาณมิตร เคยรับราชการผ่านการดูแลกรมพระคลังสมบัติ จนถึงขั้นเป็นสมุหนายก หรือข้าราชการชั้นอัครมหาเสนาบดีฝ่ายพลเรือน ในสมัยรัชกาลที่ ๔ และเป็นผู้สร้างวัดถวายเป็นพระอารามหลวง โดยได้รับพระราชทานนามว่า วัดกัลยาณมิตร

เจ้าพระยารัตนบดินทร์ เป็นบุตรเจ้าพระยานิกรบดินทร์ มหินทรมหากัลยาณมิตร เคยรับราชการถึงขั้นสมุหนายก และได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้รักษาพระนครเมื่อครั้งเสด็จมลายู เคยเป็นแม่ทัพนำกองทัพไปปราบเงี้ยวจนประสบชัยชนะ และเป็นแม่กองปฏิสังขรณ์ วัดไชโย เป็นผู้สร้างพระโตและซ่อมแซมพระพุทธรูปที่วัดพนัญเชิงที่ถูกไฟไหม้

เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ มีศักดิ์เป็นหลานเจ้าพระยานิกรบดินทร์ มหินทรมหากัลยาณมิตร ซึ่งเป็นสายสกุลกัลยาณมิตร อีกท่านหนึ่งที่สืบบทบาทอย่างสูงในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทั้งเรื่องของการจัดการความสงบภายในประเทศจนเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองพิษณุ เมื่ออายุ ๒๗ ปี และเป็นข้าหลวงใหญ่มณฑลลาวพองขาว รักษาราชการเมืองหลวงพระบาง เมื่ออายุ ๓๑ ปี และเผชิญหน้ากับขบวนการล่าอาณานิคมตะวันตก จนได้รับคำชื่นชมและยกย่องจากพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕

จากนั้นก็เป็นผู้สำเร็จราชการมณฑลพิษณุโลก ได้รับโปรดเกล้าตามเสด็จประพาส

ยุโรปทั้ง ๒ ครั้ง และตามเสด็จอีกหลายแห่งทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งโปรดเกล้าให้เป็นข้าหลวงใหญ่ สำเร็จราชการมณฑลพายัพ ซึ่งบทบาทของเจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ในเชิงรัฐศาสตร์การปกครองต่อมณฑลพายัพ จนสามารถใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมหล่อหลอม เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับราชอาณาจักรสยาม ถือเป็นเรื่องที่ควรแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง คุณงามความดีของท่านส่งผลให้พระพุทธเจ้าหลวงถึงกับมีพระราชดำรัสว่า “เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ เป็นเพื่อนผู้ยากลำบากที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพระองค์”

อย่างไรก็ตามในวาระสุดท้ายของชีวิต เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ ได้อพยพไปอยู่ที่บ้านเลขที่ ๓๒๘ ต.ศรีพนมมาศ อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ อันเป็นบ้านของพระยาภักกลยาณวัฒน์-วิศิษฐ์ ผู้เป็นบุตรในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ และถึงอนิจกรรมด้วยโรคปอดบวม ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ รวมอายุ ๗๙ ปี พร้อมคำสั่งให้ประชุมเพลิงขึ้น ณ บ้านหลังนี้ โดยไม่เน้นพิธีรีตอง

บ้านเรือนไม้สักหลังนี้จึงมีประวัติศาสตร์ มีเรื่องเล่ามากมายที่หากจะกล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว ควรดำเนินการให้เป็นสถานแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้เด็ก ให้เยาวชน และคนในพื้นที่เข้าศึกษาเรียนรู้ ให้คนในมณฑลพายัพ ที่ประกอบด้วยหลายจังหวัดของภาคเหนือในปัจจุบัน ควรได้รับรู้บทบาทที่สำคัญของท่าน และให้คนทั้งประเทศหากได้เดินทางไปอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จะต้องเดินทางไปยังสถานที่แห่งนี้เพื่อศึกษาเรียนรู้คุณูปการของบรรพชน...

วันนีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีโครงการจัดตั้งโครงการมหาวิทยาลัยเพื่อ

ชุมชนหรือนามวิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นที่จังหวัดสระแก้ว (พื้นที่ติดกับราชอาณาจักรกัมพูชา) โดยมีนิสิตรุ่นแรกจำนวน ๔๕ คน อยู่ในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น ที่รับทุนพระราชทานการศึกษาจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตลอดหลักสูตร ๔ ปี และกำลังดำเนินการจัดตั้งโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จังหวัดตาก ขึ้นเป็นแห่งที่สอง (พื้นที่ติดกับประเทศพม่า) โดยจะรับนิสิตพื้นที่เข้าศึกษาโครงการบัณฑิตคืนถิ่นในปีการศึกษา ๒๕๕๔

ในขณะที่โพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จังหวัดอุดรดิตถ์ (พื้นที่ติดกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ก็มีการดำเนินการสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมมือกันจัดตั้งโพธิวิชชาลัย มศว อุดรดิตถ์

อย่างไรก็ตาม ณ เวลานี้ ก็เป็นที่น่ายินดีว่า ชุมชนลับแลร่วมกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้ขับเคลื่อนสร้างเครือข่ายโครงการ “กอยเหือนลับแล” ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

(๑) เพื่อศึกษาและสร้างฐานข้อมูล เหือนลับแล ที่สัมพันธ์กับชีวิต ชุมชน ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเชิงบริบท

(๒) เพื่อสร้างกระบวนการความร่วมมือจากชุมชน ฐานเครือข่ายชุมชน เพื่อการขับเคลื่อนและการขยายผลสู่ชุมชนเข้มแข็ง

(๓) เพื่อเผยแพร่ข้อมูลโครงการกอยเหือนลับแลสู่สาธารณชน อันจะส่งผลทำให้ชุมชนมีความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมเหือนลับแล ภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ชุมชนและเกิดขบวนการอนุรักษ์ สืบทอดวัฒนธรรมชุมชน

(๔) เพื่อเป็นฐานและพัฒนาไปสู่การจัดตั้งโพธิวิชชาลัย มศว อุดรดิตถ์ ที่แตกต่างไปจาก จ.สระแก้ว (หลักสูตรการจัดการภูมิสังคม) ที่แตกต่างไปจาก จ.ตาก (หลักสูตรการจัดการภูมิวัฒนธรรม โดยโพธิวิชชาลัย มศว ลับแล - ตรอน จะเน้นหลักสูตร การจัดการภูมินิเวศวัฒนธรรม เพื่อแสดงอัตลักษณ์ที่แตกต่าง

(๕) เพื่อร่วมเฉลิมฉลองครบ ๑๐๐ ปี ในปี ๒๕๕๔ ของการเสด็จประพาสเมืองอุดรดิตถ์ของรัชกาลที่ ๕ ใน และเฉลิมฉลองวาระครบ ๗ รอบ ๘๔ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ในปี ๒๕๕๔

ดังนั้น การสร้างเครือข่ายเหือนลับแลที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์บ้านพระยา กัลยาณวัฒมนวิศิษฐ์ และเชื่อมโยงกับโครงการโพธิวิชชาลัย มศว ลับแล - ตรอน จึงไม่เพียงจะถือเป็นวาระของจังหวัดเท่านั้น แต่ควรถือเป็นวาระของภาคเหนือตอนบนและวาระของประเทศด้วย

อนึ่ง ขณะนี้ชุมชนลับแลได้ร่วมมือกับโครงการจัดตั้งโพธิวิชชาลัย มศว ลับแล - ตรอน ระดมทุนจำนวน ๒๐๕,๖๐๐ บาท จัดตั้ง “กองทุนโพธิวิชชาลัย ลับแล - ตรอน เพื่อพัฒนาเป็นมูลนิธิในเวลาอันใกล้แล้ว

บ้านแม่วัน ชุ่มกลื่น

นายสมชาย ปงศรีชัย ผู้มีความรอบรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญคนหนึ่งของลับแล และของจังหวัดอุตรดิตถ์ได้รวบรวมข้อมูลบ้านแม่วัน ชุ่มกลื่น ซึ่งบ้านหลังนี้มีหลักฐานการก่อสร้างตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๗ หรือสร้างภายหลังรัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสเมืองลับแล เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๔๔ เป็นเวลา ๓ ปี บ้านหลังนี้จึงจัดอยู่ในกลุ่มบ้าน ๑๐๐ ปี ที่ควรได้รับการอนุรักษ์ดูแลเช่นเดียวกับบ้านอีกหลายหลังซึ่งผู้รู้ในชุมชนหลายท่านได้ร่วมกันศึกษาค้นคว้า เช่น บ้านของนางแก้ว อินมา บ้านนายอู่่น ศรีลับแล บ้านนายบุญช่วย จันทร์ศรี บ้านนางทุมมา พันภัย บ้านนางทวิ เรืองสี บ้านนายหลุย นางบุญมี คำทิพย์ บ้านปาลำมาย จันทร์ดั่ง ฯลฯ

กลุ่มบ้านดังกล่าว ต่างล้วนมีอายุยืนยาวมากกว่า ๑๐๐ ปี ซึ่งบ้านแต่ละหลังมีเรื่องราวเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงในเชิงบริบทมากมาย

โดยในความมากมาย หนึ่งในความมากมายได้สะท้อนภาพลับแลและอุตรดิตถ์ว่าเป็นเมืองไม้ที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะไม้สำหรับทำที่อยู่อาศัย ทั้งนี้ไม้สำหรับทำที่อยู่อาศัย ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง นับตั้งแต่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งสินค้าส่งออกที่ส่งออกโดยไม่สร้างภูมิคุ้มกันที่รู้ไม่เท่าทัน ได้ส่งผลทำให้ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายไปอย่างมหาศาล และส่งผลต่อภาวะวิกฤติของระบบนิเวศวิทยา ดังเช่นปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ที่น่าเศร้ายิ่งไปกว่านั้นก็คือ บ้าน ๑๐๐ ปี หรือบรรดาบ้านเก่าที่เป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ของชุมชน รวมทั้งเป็นหลักฐานหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถปลุกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังได้หวนกลับมาดูแลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กำลังถูกการคุกคามโดยการซื้อขายถดถอยบ้านเก่า แม้แต่บ้านเก่าที่ลับแลก็ได้รับผลกระทบอย่างหนัก

บ้านแม่วัน ชุ่มกลื่นที่นายสมชาย ปงศรีชัย ได้เริ่มต้นรวบรวมข้อมูลเอาไว้ จึงเป็นกรณีศึกษาที่ทุกฝ่าย ควรได้หวนกลับมาสร้างพลังร่วมทางความคิดเพื่อชุมชนลับแลและอุตรดิตถ์ต่อไป

สถานที่ตั้ง	เลขที่ ๑๒๐ หมู่ ๔ ต. ชัยจุมพล อ.ลับแล จ. อุตรดิตถ์
เจ้าของบ้าน	นางวัน ชุ่มกลื่น อายุ ๘๐ ปี การศึกษา ชั้น ป.๔
ผู้อยู่ปัจจุบัน	นางวัน ชุ่มกลื่น นายใหม่ กรมศรี

ประวัติชีวิตเจ้าของบ้าน

รุ่นแรก และแต่ละรุ่น นายแก้ว นางสี ชุ่มกลื่น มีบุตรจำนวน ๖ คน คือ นางวัน นางเงิน นางหัส นางไข นางทอง นายคำ

นางวัน ชุ่มกลิ่น ได้ครอบครองบ้านต่อจากพ่อ เมื่อแต่งงานกับนายมี
กรมศรี มีบุตร ๑ คน คือ นายใหม่ กรมศรี

ประวัติบ้านและสภาพเขื่อนลับแล

ปีที่สร้าง พ.ศ. ๒๔๔๗ อายุเขื่อน ๑๐๕ ปี
 ช่างที่สร้าง นายทอง ทิพย์คำ อยู่บ้านด่านแม่คำมัน ต.ทุ่งยั้ง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์
 แบบที่สร้าง เป็นเขื่อนลับแล โดยมีเรือใหญ่ มีخان และยั้งข้าวอยู่ทางทิศตะวันตก มี
 ครัวไฟอยู่ทางด้านใต้ มีร้านน้ำอยู่ติดกับครัวไฟ
 วัสดุที่สร้าง เป็นเรือไม้ฝากระดาน
 เทคนิคการสร้าง เสาเจาะใช้ลิ้มไม้ มุงหญ้าคา คาดดอก
 ประวัติการปรับปรุง เพิ่ม - ลด - ตัดทอน

๑. มุงหลังคาคลุมخان
๒. รื้อร้านน้ำ
๓. รื้อครัวไฟ

สภาพปัจจุบัน ทรุดโทรม หลังคารั่ว ต้องการการซ่อมแซม

สภาพเชิงบริบท ช่วงเวลาการก่อสร้าง ร่วมรื้อร่วมสมัย บ้านนายซ้อ นางโอะ ชันใส
 ปัจจุบันรื้อไปแล้ว

จั่วบ้าน รูปตาลคลี่ มีความเชื่อว่า ใบตาลเป็น ใบไม้ที่ใหญ่ที่สุด เมื่อนำมาติดบ้านจะทำให้ ร่มเย็นเป็นสุข

ใต้หลังคาจะมีกระดานปูไว้สำหรับไว้ของ ที่ฝา บ้านจะเจาะเป็นช่องเล็กๆ เรียกว่า หน้าป่อง สำหรับมองผู้มาเยือน เพื่อไม่ให้เห็นตัวเจ้าของ บ้าน ว่าผู้มาเยือนจะมาดีมาร้ายประการใด

ชานมุงหลังคา ใช้เอนกประสงค์ ชานถ้าไม่มุง หลังคาเรียกว่า ชานแดด ใช้ตากของ ตรงหัว ชานใช้ปลูกต้นไม้ใส่วางกระถาง เช่น ดอกไม้ ผักชี สารระแห่น ใบกุยฉ่าย ฯลฯ หน้าร้อนยังใช้ รับลม จนเย็นแล้วจึงเข้าไปในที่นอน

บันไดบ้านนิยมพาดบันไดทางด้านเหนือ เวลา ขึ้นจะหันหน้าไปทางทิศใต้ หรือพาดด้านเหนือ เรือน เวลาขึ้นจะหันหน้าไปทางทิศตะวันตก เวลาลงจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

บ้านนิยมหันหน้าไปทางทิศเหนือ ทิศใต้ เรียกว่า ขวางตะวัน ไม่นิยมหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ทิศตะวันตก เรียกว่า ตามตะวัน

ช่องลม มีไว้ให้ลมพัดเข้า พัดออกและแสง เข้าไปในบ้านให้สว่างไม่มืดจนเกินไป บางบ้าน จะมีซี่ระแนงตีกันไว้อีกชั้นหนึ่ง เพื่อกันคนป็น เข้าบ้าน

ช่วยยัน ไม้ที่พาดกับเสาโดน เพื่อสะดวกในการ ขึ้นซ่อมแซมหลังคา

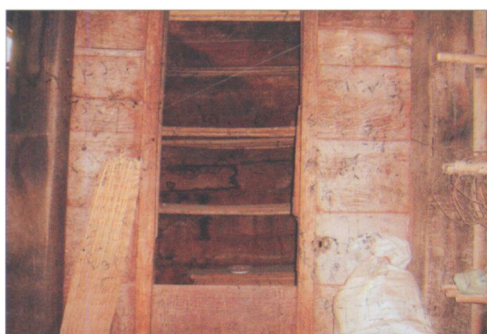
ห้ายนต์ ติดอยู่บนประตูห้องนอน กันคุณไสย และสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้าไปทำร้ายเจ้าของบ้าน

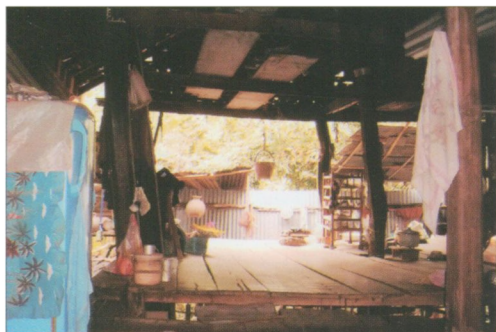
ประตู นิยมทำบานเดียว บางทีจะทำเป็นประตูหลอก โดยใส่ อกละให้ดูคล้ายประตูสองบาน (ไม่นิยมทำประตูสองบาน เพราะจะไปคล้ายกับวัด คือ โบสถ์ วิหารนั่นเอง) สลักประตู จะอยู่ข้างประตู สำหรับเสียบกับบานประตู แล้วเสียบไม้กัน ไม่ให้หลุดจากบานประตู

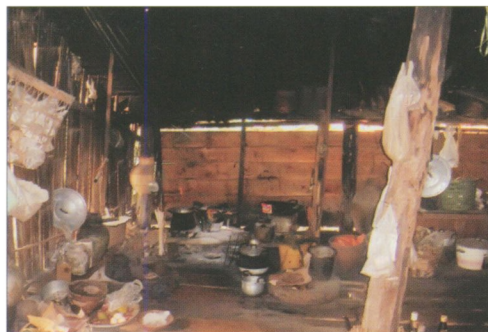
สลักประตู เมื่อเข้าไปในห้องแล้ว จะดันบาน ประตูซึ่งเจาะเป็นรูเข้ากับเดือยสลักประตูแล้ว ใช้ไม้เสียบที่รูไม้สลักประตูอีกครั้งหนึ่ง

ยั้งข้าว เรียกได้หลายอย่าง ป้อมข้าว เฮีย ข้าว หลองข้าว นิยมปลูกไว้ทางตะวันตกของ เรือนใหญ่ มีขนแล่นกลาง เป็นที่เก็บข้าว เปลือกไว้สำหรับรับประทานในครอบครัว

หอเย็น จะยกพื้นสูง เป็นที่นั่งเล่น รับประทานอาหาร รับแขก จะมีทางเดินได้รอบ มีลมถ่ายเทได้รอบทิศ

ครัวไฟ เป็นที่สำหรับปรุงอาหารในสมัยก่อน จะทำกะบะไม้สี่เหลี่ยมใส่ดินและมีก้อนเล่า ๓ ก้อน เพื่อใช้วางหม้อสำหรับหุงต้มแกง

ร้านน้ำ (สำหรับดื่ม) เพื่อไม่ให้เด็กไปดัก ซึ่งอาจจะทำให้สกปรกได้ นี่คือ อนามัยสำหรับน้ำดื่มคนโบราณ

บ้านนายหลุย นางบุญมี คำทิพย์

บ้านหรือเฮือนนายหลุย นางบุญมี คำทิพย์ ถือเป็นเฮือนเก่าอีกหลังหนึ่งที่รวบรวมข้อมูลโดย อาจารย์มรกต อารียะ และ อาจารย์พิทักษ์ วัฒนวิทย์กรรม ถือเป็นการศึกษาค้นคว้าเชิงระบบที่ควรค่าต่อการพัฒนาขยายผลต่อไป

เฮือนลุงหลุย ป้าบุญมี คำทิพย์ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๕๓ หมู่ที่ ๔ บ้านต้นเกลือ ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เจ้าของเฮือนคือนายหลุย คำทิพย์ อายุ ๘๐ ปี การศึกษาเปรียญ ๔ ประโยค อดีตข้าราชการสรรพากร เดิมเป็นคนศรีพนมมาศและป้าบุญมี คำทิพย์ ปัจจุบันอายุ ๗๗ ปี ภูมิลำเนาเป็นชาวบ้านต้นเกลือและเป็นทายาทของเฮือนหลังนี้ อาชีพตั้งแต่วัยเยาว์ทำสวนผลไม้ที่ปลูกบนที่ดินของตนเองประมาณ ๕๐ ไร่

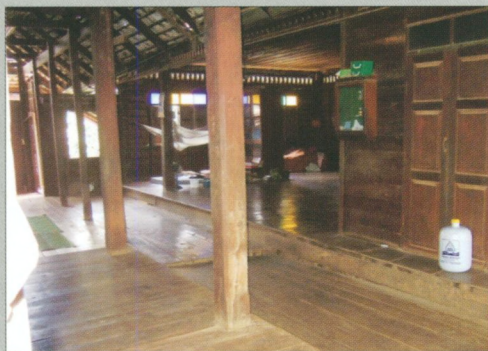
เฮือนของลุงหลุยและนางบุญมี คำทิพย์ เป็นของนายเมา มะม่อม ซึ่งเป็นตาทวดของป้าบุญมี คือเป็นบิดาของนางมี มะม่อม มารดาของป้าบุญมี สร้างขึ้นราวปี พ.ศ.

๒๕๑๒ ตามที่กล่าวมาและเป็นมรดกแก่ป่าบุญมี เมื่อแต่งงานกับลุงหลุยก็ได้อยู่บ้านหลังนี้มาจนกระทั่งปัจจุบัน

จากคำบอกเล่าของลุงหลุยและป่าบุญมี คำทิพย์ ผู้เป็นเจ้าของทำให้รู้ว่าสร้างขึ้นเมื่อ ๑๔๐ ปีที่แล้วหรือเริ่มสร้างเอือนในปี พ.ศ. ๒๔๑๒ โดยนายมา ชาวบ้านนาโปรง อำเภอลับแล เป็นนายช่างผู้ก่อสร้าง แต่จะเวลาก่อสร้างนานเท่าไรนั้นไม่ทราบแน่ชัด เพราะสมัยนั้นค่อยทำค่อยไป แบบที่จะสร้างนึกอยู่ในใจ ต่อโน้นคิดเพิ่มตรงนี้หน่อย อีกอย่างเครื่องมือเครื่องมือก็ใช้เครื่องมือช่างไม้แบบชาวบ้าน ไม่ได้มีเครื่องใช้ไม้สอยเหมือนอย่างในปัจจุบัน

การทำเสาเอือนให้กลมก็ใช้ขวานตากแต่งไปที่ละเอียดที่ละน้อย การเลื่อยไม้กระดานก็ใช้เลื่อยแบบสองคนชักเลื่อยกว่าจะได้ไม้แต่ละยกมาทำฝาและพื้นเอือนก็ใช้เวลานานหลายวัน อย่างการตั้งเสาวางคานใส่รอด ตั้งตง แต่ละตัวต้องใช้แรงงานช่วยกันยกช่วยกันหามจำนวนมากเพราะไม้ที่นำมาทำใช้มีขนาดใหญ่และน้ำหนักมาก การใส่ลิ่มสลักไม้ที่ยึดโครงสร้างของเอือนให้ติดกันได้ดีก็ใช้เวลานาน จึงจะได้ระดับและมีความแน่นหนา แข็งแรง ซึ่งช่างที่ทำได้ใช้ความรู้ที่ได้มาจากการก่อสร้างมาใช้ในการสร้างเอือนของนายมา มะม่อม และตั้งแต่อยู่มาเอือนหลังนี้ก็ยังไม่มีมีการซ่อมแซมโครงสร้างเลย จะซ่อมก็เป็นในส่วนของตัวเอือนหลังที่สองและสาม ที่ตั้งเสาอิฐฉาบปูนค้ำยันรอดไว้ไม่ให้ตัวเอือนทรุดเพราะทั้ง

หลายมุมมองของบ้านนายหลุย นางบุญมี คำทิพย์

สองหลังสร้างขึ้นภายหลังเรือนหลังแรก

การสร้างเรือนหลังที่สอง นางบุญมี คำทิพย์ เล่าว่าได้สร้างขึ้นเมื่อตนอายุได้ ๒ ขวบหรือประมาณปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งก็ห่างจากการปลูกเรือนหลังแรกหลายปี การก่อสร้างโครงสร้างส่วนล่างจะมีลักษณะเหมือนกับเรือนหลังแรก แต่จะต่างกันตรงเสาเป็นการก่ออิฐฉาบปูนตันใหญ่ทรงสี่เหลี่ยมและเอารอดที่รับพื้นบ้านตั้งบนเสาอีกทีหนึ่ง โดยใช้ลิ่มสลักไม้ไผ่ยึดติดกัน เครื่องบนยังคงใช้ไม้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ แต่มุงหลังคาด้วยสังกะสี พื้นของเรือนหลังนี้ใช้ไม้แผ่นขนาดหน้าสี่ข้าง หน้าห้าและหน้าหกข้าง ฝาเรือนเป็นไม้ที่เข้าบังใบฝีมือประณีตและแบ่งกันเป็นสองห้องระหว่างห้องจะแบ่งกันทำเป็นยั้งข้าวขนาดประมาณ ๔ x ๔ เมตรความยาวของเรือนหลังนี้เท่ากับเรือนหลังแรกส่วนด้านหลังถัดจากห้องนอน เป็นครัวไฟ ที่มีส่วนที่เป็นครัวไฟที่ใช้หุงต้ม ทำกับข้าวและรับประทานอาหาร และมีนอกชานสำหรับตั้งโอ่งน้ำ หรือไว้ล้างจาน ตากผ้า ตลอดจนทำงานอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับครอบครัว เพราะจะมีความเป็นส่วนตัว เนื่องจากอยู่ด้านหลังของเรือน แยกที่มายเยี่ยมเยือนและไปมาหาสู่ก็จะมองไม่เห็นในความเป็นส่วนตัวของเจ้าของเรือน

بابุญมี คำทิพย์ เล่าให้คณะศึกษาสำรวจที่สอบถามถึงโครงสร้างของเรือนหลังที่สอง เพราะสังเกตเห็นว่าตัวรอด ตง ของตัวเรือนตั้งอยู่บนเสาอิฐฉาบปูนโดยไม่ได้ใช้สิ่งหนึ่งสิ่งใดยึดติดกันกับเสาเรื่องนี้ได้รับคำบอกเล่าจากبابุญมีเจ้าของเรือนคนปัจจุบันว่า สมัยที่เป็นเด็กตาทวดบอกเสมอว่า เมื่อมีลมฝนมาหรือในฤดูน้ำ อย่ายู่ที่เรือนหลังนี้ โดยตาทวดให้เหตุผลว่ามันไม่ค่อยมั่นคง แข็งแรง เกรงว่าอาจจะทรุดล้มลงได้ เพราะตัวเรือนตั้งอยู่บนเสาอิฐฉาบปูนเท่านั้น แต่กระทั่งถึงวันนี้ก็ยังบอกลูก บอกหลาน เมื่อมีฝนตกหรือน้ำท่วมได้ฤกษ์ แต่ที่ตาทวดเป็นห่วงก็ยังไม่เห็นเหตุการณ์ทำนองนั้นเกิดขึ้น ยิ่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ที่อำเภอลับแลเกิดอุทกภัยโคลนถล่มทั้งอำเภอ น้ำได้ท่วมถึงพื้นเรือนเป็นเวลากว่า สัปดาห์ รอบๆ เรือนมองไปทางไหนก็เห็นแต่ฝ้าเต็มไปหมด แต่ตัวเรือนก็ไม่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ครั้งนั้น ก็ไม่รู้ว่าเพราะอะไร เรือนหลังนี้จึงแข็งแรง มั่นคง ทั่วๆ ที่กระแสน้ำที่ท่วมช่วงนั้นไหลแรงมาก รอบๆ เรือนต้นไม้ก็ถูกน้ำพัดล้มระเนระนาด หลังอุทกภัยครั้งใหญ่ที่สุดที่ชาวลับแลเคยพบมาก็ยังคุยกันถึงเรื่องที่เรือนหลังนี้ไม่ถูกกระแสน้ำพัดหลุดลอยไปอย่างที่บ้านหลายๆ หลัง ซึ่งก็เห็นคล้ายๆ กันคือเรือนหลังนี้ นับเสารวมกันแล้วจะพบว่ามีเสาอยู่ทั้งหมด ๙๖ ต้น และแต่ละต้นก็มีระยะห่างที่ได้สัดส่วนพอเหมาะพอดี ประกอบกับเสาไม้และเสาอิฐฉาบปูนแต่ละต้นมีขนาดใหญ่กว่าบ้านทั่วๆ ไปและระหว่างตัวหลังเรือนที่หนึ่งและหลังที่สองมีเรือนหลังที่สามหรือลูกโขงและพะไลที่มีมุขยื่นไปที่หน้าเรือนสำหรับพาดบันไดเชื่อมโยงยึดไว้ จึงทำให้มีความแข็งแรงทนต่อแรงลมหรือกระแสน้ำที่ท่วมหนักเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้เป็นอย่างดี

เรือนหลังที่สาม بابุญมีเล่าว่าสร้างไว้ระหว่างเรือนหลังที่หนึ่งและสองคืออยู่

ตรงกลาง พื้นเอือนต่ำกว่าเอือนสองหลังที่สร้างขึ้นก่อน จึงทำให้ในตัวเอือนมีระเบียงทั้ง ๒ ด้าน พื้นเอือนปูด้วยไม้กระดานมีทั้งไม้สักและไม้อื่น ๆ หลังคามุงสังกะสี ชายคาตกเสมอ ชายคาเอือนที่สร้างขึ้นก่อนทั้งสองหลังจึงต้องทำรางน้ำไว้รองรับน้ำฝนทั้งสองด้าน และเป็นจุดที่ถือว่าเป็นปัญหาของเอือนก็ว่าได้เพราะเวลาฝนตกหนักๆ น้ำที่ไหลจากหลังคาเอือนทั้งสามหลังจะล้นทะลักออกนอกราง ทำให้ตกสู่พื้นเอือน นานๆ เข้าก็ทำให้พื้นเอือนที่น้ำตกลงมาถูกอยู่เสมอๆ เริ่มผุ และกระเบื้องที่มุงเอือนหลังแรกก็มักหลุดเมื่อมีลมพัดแรง ทำให้เกิดรอยรั่วน้ำฝนตกลงพื้น จึงเป็นเหตุให้พื้นเอือนในส่วนนี้ผุและพังเช่นเดียวกับเครื่องบนก็มีปัญหาในลักษณะนี้เช่นเดียวกัน ยิ่งนานวันตัวเอือนก็ยิ่งทรุดโทรมมากขึ้น เพราะการที่จะหาช่างมาซ่อมในส่วนที่ชำรุด ผุ พัง เป็นเรื่องที่ยากยิ่งเพราะช่างที่เข้าใจโครงสร้างของเอือนที่มีอายุเก่าแก่กว่า ๑๐๐ ปี หายากมาก จึงปล่อยทิ้งไว้อย่างที่เห็นอยู่ทุกวันนี้

เมื่อปลายปีที่ผ่านมาลูกๆ ได้ปรึกษากันว่าจะรื้อซ่อมแซมเอือนหลังแรก โดยจะรื้อหลังคา ซ่อมพื้นที่ผุ รวมทั้งเครื่องบนที่ชำรุดผุพัง แต่ปัญหาก็คือยังไม่สามารถหากระเบื้องที่จะมาแทนส่วนที่จะขาดหายไปเมื่อมีการรื้อลงมา และบางส่วนก็ผุพังไม่สามารถใช้ได้อีก ซึ่งก็เป็นเกือบทั้งหลัง อีกอย่างช่างที่จะมารื้อและสร้างให้มีลักษณะอย่างเดิม ก็หาไม่ได้ จึงมีแต่ช่างที่รื้อแล้วสร้างใหม่ในรูปแบบที่ต่างไปจากเดิมคือรื้อเอือนเก่าแล้วสร้างเอือนใหม่ขึ้นมาแทน แต่ผิเอญ่ทั้งลุงหลุยและป้าบุญมี ต้องเข้าไปรักษาสุขภาพที่โรงพยาบาลในกรุงเทพฯ เมื่อออกจากโรงพยาบาลลูกๆ ที่ทำงานอยู่ที่ฮ่องกงมารับและพาไปเที่ยวบ้านที่ฮ่องกงและไปเที่ยวต่อที่ประเทศไต้หวัน เรื่องที่จะปรับปรุงเอือนจึงพักไว้ชั่วคราว

ดังนั้นในวันนี้ที่คณะเดินทางมาสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงวิจัยจึงยังคงเห็นเอือนอยู่ในสภาพดั้งเดิมมีหลายแห่งที่ชำรุด หลังคารั่ว พื้นผุ เสาบางต้นขาด ภายในตัวเอือนมีไม้กระดานระเกะระกะ พื้นครวไฟและนอกชานผุหลายแผ่นเพราะตากแดดตากฝนมากกว่า ๑๐๐ ปี เพราะตั้งแต่สร้างเอือนก็ยังไม่ได้ทำอะไรที่เป็นลักษณะปรับปรุงซ่อมแซมส่วนใดส่วนหนึ่งของเอือนหลังนี้เลย

สภาพตัวเอือนจึงแลดูทรุดโทรมอย่างที่เราเห็น แต่คิดว่าในเร็วๆ นี้เมื่อสุขภาพแข็งแรงดี ก็จะพยายามหาช่างมาปรับปรุงซ่อมแซมให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ แต่ก็อาจจะรักษาบางส่วนที่เป็นเอือนเก่าโบราณไว้ไม่ได้อย่างที่เจ้าของดั้งเดิมได้สร้างไว้

สภาพเชิงบริบทของเอือนลุงหลุยและป้าบุญมี ค่ำทิพย์ เอือนหลังนี้ตอนที่สร้างเป็นช่วงต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓) แต่ขณะนั้นสังคมหัวเมืองยังปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช จากคำบอกเล่าที่สืบต่อกันมาบรรพบุรุษของนายเมา มะม่อม มีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน และกำนันในพื้นที่ตำบลแม่พูลรุ่นแรกๆ และการก่อสร้างวัดดอนแก้วที่อยู่ไม่ไกลจากเอือนหลังนี้ดูเหมือนจะสร้างในช่วงใกล้เคียงกัน แต่โรงเรียนวัดดอนแก้วนั้นมาสร้างที่หลังมาก แต่ที่ว่าการอำเภอ

ลับแลหลังเก่าเข้าใจว่าจะสร้างในระยะเวลาที่ไม่ห่างกันมากนักส่วนเหตุการณ์อื่นๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ปลูกเหือน ไม่น่าจะมีอะไร เพียงแต่เหือนหลังที่สองสร้างขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎรในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ แต่เป็นปีเดียวกันกับการประกาศจัดตั้งการปกครองท้องถิ่นแบบเทศบาลขึ้นในประเทศไทย ปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งมีผลบังคับทั่วประเทศ

เหือนหลังนี้ตั้งแต่ป่าจำความได้มีโอกาสต้อนรับข้าราชการผู้ใหญ่ในสมัยแรกๆ ที่สร้างเหือน ถึงจะอยู่กลางสวนที่ลึกติดเชิงเขา แต่ในสมัยนั้นจะมีทางที่สามารถเดินทางเข้ามาถึงเหือนได้โดยง่ายจึงมีผู้ใหญ่แวะเวียนมาเยี่ยมเยียนเสมอๆ อีกอย่างญาติๆ ของบ้านนามสกุลเสียงก่อ ส่วนมากก็จะมีตำแหน่งทางราชการไม่ได้ขาดช่วง นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการ ในจังหวัดอุตรดิตถ์ มักจะมาที่นี่เสมอ ซึ่งอาจเป็นเพราะลุงหลุยเป็นสรรพากรทำงานอยู่ที่จังหวัดอุตรดิตถ์ และเป็นที่รู้จักของหลายๆ ส่วนจึงทำให้ข้าราชการไปมาหาสู่จนดูเป็นเรื่องปกติของเหือนหลังนี้ แต่จะมีใครบ้างก็จำไม่ได้ เพราะไม่ได้บันทึกไว้ ที่สำคัญเวลาใครไป ใครมา ก็จะมีหน้าที่ต้อนรับ จัดหาขนม ผลไม้ คอยรับรองผู้ที่มาถึงเหือนของเรา

ส่วนคำถามที่ว่ามีความเห็นอย่างไรถ้าจะมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือโครงการเหือนที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นกลุ่มแกนนำขับเคลื่อนการอนุรักษ์สิ่งที่ดิงามในอำเภอลับแลโดยรวมกับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่

เรื่องนี้เจ้าของเหือนลับแลแห่งบ้านต้นเกลือ ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล มีความเห็นว่าถือเป็นเรื่องที่เหมาะสมอย่างยิ่ง สมควรทำให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมโดยเร็วเพราะจะช่วยกระตุ้นให้ชาวลับแลที่เป็นเหือนเก่าดั้งเดิมมีกำลังใจและรู้สึกถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่แท้ของชาวเมืองลับแลในอดีต ที่ผ่านมาจะเห็นว่ามี การซื้อขายเหือนเก่าลับแลไปจำนวนมาก ถึงวันนี้เองที่อาจารย์มรกตบอกว่า เหลืออยู่ประมาณ ๒๐ หลังเท่านั้น ซึ่งรวมเหือนหลังนี้ด้วย ยิ่งจะเปิดโอกาสให้หน่วยงานและประชาชนผู้เป็นเจ้าของเหือนเก่ามีส่วนร่วมกับการนี้ก็นับว่าเป็นการสร้างกุศลที่ยิ่งใหญ่ ถือเป็นการทำบุญร่วมกันในการที่จะช่วยกันคนละมือคนละไม้ทำให้ของดี อยู่คู่กับเมืองลับแลต่อไป

ส่วนที่จะพัฒนาโครงการศึกษาสำรวจวิจัยเหือนลับแลไปสู่การท่องเที่ยว เรื่องนี้ถ้าเป็นจริงขึ้นมาวันใด ก็จะช่วยเป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมด้านชีวิตความเป็นอยู่ของคนลับแลได้ รับความสนใจมากขึ้นและที่สำคัญอาจทำให้สถาบันการศึกษาต่างๆ หันมาสนใจเรื่องนี้น่ามากขึ้น และอาจเป็นการเริ่มมิติใหม่ที่ผู้คนในท้องถิ่นจะให้ความสนใจในความเป็นตัวตนของตน หรืออาจเป็นโครงการจุดประกายให้ชุมชนต่างๆ อยากรู้อดีตของตนมากขึ้นและอาจหันมาศึกษาและเขียนเรื่องราวของตนเองในทางวัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งก็จะเป็นประโยชน์อย่างมากแก่กระทรวงศึกษา ที่ไม่ต้องลงทุนในด้านนี้มากนัก

กรณีของต้นไม้พื้นบ้านหายาก ถ้าหากว่าต่อยอดจากโครงการนี้ ก็นับเป็นเรื่องที่ดี

เพราะทุกวันนี้ต้นไม้ที่เคยเห็นสมัยเด็กๆ ไม่เห็นมีอยู่ตามบ้านแล้วในสมัยนี้ ที่จริงหลังเสร็จโครงการนี้ลองหาพื้นที่ที่เหมาะสมในพื้นที่ลับแลทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเชื่อว่าจะมีคนสนใจและทำตามอย่างที่มาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทำก็เป็นไปได้

๔

วัดเก่า

อาจารย์อนุพันธ์ จันมา ครูผู้ชำนาญการพิเศษ หลวงพ่อสิริปัญญวิภูษิต คุรุตวง เตือน วาณิชสรรพ และครูณัฐกานต์ คงกะศรี เป็นบุคลากรในพื้นที่ที่ให้ความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มศว) ในโครงการด้านวัฒนธรรมด้วยดีมาโดยตลอด ทุกท่านพูดน้อยแต่ทำงานหนักด้วยความรับผิดชอบ ทำงานด้านการศึกษาและวัฒนธรรมให้กับพื้นที่โดยไม่มีข้อเรียกร้อง และในครั้งนี้ บุคลากรที่กล่าวมาข้างต้นได้ให้ความร่วมมือกับ มศว ด้วยการรวบรวมประวัติวัดเก่า เพื่อยังประโยชน์ต่อกระบวนการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมของลับละที่มีความหมายยิ่ง

วัดดอนสัก โดย อาจารย์อนุพันธ์ จันมา

วัดดอนสักตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๒ บ้านต้นม่วง ตำบลฝายหลวง อำเภอลี้แล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีเนื้อที่ ๘ ไร่ ๑ งาน ๗ ตารางวา ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ ๑ กิโลเมตรจากจังหวัดประมาณ ๙ กิโลเมตรเศษ ตามทางหลวงหมายเลข ๑๐๔๑

ทิศเหนือ	จดถนน
ทิศตะวันออก	จดถนน
ทิศตะวันตก	จดถนน
ทิศใต้	จดลำคลอง

ประวัติความเป็นมา

วัดนี้เป็นวัดโบราณ ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง และไม่ปรากฏ วัน เดือน ปี พ.ศ. ที่สร้าง สถานะของวัดเป็นวัดราษฎร์ (วัดราษฎร์คือ วัดที่ราษฎรช่วยกันสร้างขึ้น ไม่มีการแบ่งชั้นเหมือนวัดหลวง ส่วนวัดหลวงก็คือ วัดที่พระเจ้าแผ่นดินหรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้างขึ้น หรือทรงรับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ให้เป็นวัดหลวง และยังมีการกำหนดแบ่งเป็นชั้นต่างๆ รวม ๓ ชั้น คือ ชั้นเอก ชั้นโท และชั้นตรี และในแต่ละชั้นยังแบ่งย่อยเป็นระดับต่างๆ คือ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร วรมหาวิหาร และวรวิหาร) สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย วัดดอนสักเป็นชื่อของวัดที่เรียกต่อๆ กันมา

ตั้งแต่โบราณกาล โดยมีเรื่องเล่ากันว่า วิหารของวัดหลังนี้สร้างขึ้นด้วยไม้สักต้นเดียว ไม้สักต้นนั้นเกิดขึ้นอยู่บริเวณเนินดินที่สร้างวิหารหลังนี้ คือเมื่อตัดไม้สักต้นใหญ่นั้นแล้วก็สร้างวิหารขึ้นตรงที่บริเวณตอของต้นไม้สักใหญ่ต้นนั้น คำว่า เนิน ชาวบ้านแถบนี้เรียกว่า ดอน ฉะนั้นวัดนี้จึงได้ชื่อว่า วัดดอนสัก สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน (พระครูสุวรรณวรวิมุตติ, ๒๕๓๖:๓๐)

วัดนี้มีเสนาสนะดังนี้

- อุโบสถ ๑ หลัง
- วิหาร ๑ หลัง
- ศาลาการเปรียญ ๑ หลัง
- กุฏิพระ ๒ หลัง
- กุฏิและโรงเรียนพระปริยัติธรรมรวมกัน ๑ หลัง
- หอไตร ๑ หลัง
- หอระฆังและหอกลอง ๑ หลัง

อุโบสถทรงไทยของวัดดอนสัก

อุโบสถทรงไทยของวัดดอนสักสร้างครั้งแรกเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน และได้รับพระราชทาน วิสุคามสีมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๑ โดยมีหนังสือพระราชทานวิสุคามสีมาเป็นหลักฐาน (คำว่า วิสุคามสีมา นั้นหมายถึงเขตที่พระมหากษัตริย์พระราชทานแก่สงฆ์เพื่อใช้เป็นสถานที่สร้างโบสถ์ให้พระสงฆ์ใช้เป็นที่พักสงฆ์กรรม ส่วนสำนักสงฆ์ก็คือวัดเหมือนกัน แต่เป็นวัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุคามสีมา จึงไม่อาจมีอุโบสถได้ สรุปให้จำง่ายๆ ก็คือ วัดมีอุโบสถ สำนักสงฆ์ไม่มีอุโบสถ) ถือว่าเป็นเสนาสนะที่สำคัญภายในวัดเนื่องจากเป็นสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ทำ สังฆกรรมซึ่งแต่เดิมในการทำสังฆกรรมของ พระภิกษุสงฆ์จะใช้เพียงพื้นที่โล่งๆ ที่กำหนดขอบเขตพื้นที่สังฆกรรมโดยการกำหนดตำแหน่ง “สีมา” เท่านั้น แต่ในปัจจุบันจากการมีผู้บวชมากขึ้น อีกทั้งภายใน พระอุโบสถจะประดิษฐานพระ

ซุ้มประตูวัดดอนสัก

อุโบสถทรงไทยของวัดดอนสัก

หอไตร

เสากลางหอไตร

ความสวยงามของหอไตรวัดดอนสัก

หอร่มฝัງและหอกลอง

ประธานที่เป็นพระพุทธรูปองค์สำคัญๆ ทำให้มีผู้มาสักการบูชา และร่วมทำบุญเป็นจำนวนมาก พระอุโบสถจึงถูกสร้าง ขึ้นเป็นอาคารถาวรและมีการประดับตกแต่งทางด้านสถาปัตยกรรมอย่างสวยงาม ตัวอุโบสถวัดดอนสักหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเช่นเดียวกับวิหาร หลังคามุงสองชั้นแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นตัวอุโบสถ ส่วนที่สองเป็นมุขทางขึ้นบันไดที่ยื่นออกมาจากตัวอุโบสถ หลังคามุงสองชั้นมีบันไดขึ้นด้านหน้าสองด้าน แต่ก่อนปลูกสร้างไว้ในที่ต่ำมีน้ำไหลผ่าน และเกิดน้ำขังขึ้นที่บริเวณดินฐาน และขังอยู่ได้เป็นเวลานานโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน ขณะนี้ได้บูรณปฏิสังขรณ์และถมดินให้สูงขึ้นบ้างและใช้ประกอบพิธีกรรมในพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน

หอไตรหรือหอพระไตรปิฎก

พัฒนาการของห้องสมุดในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยโดยมีการเก็บคัมภีร์พระไตรปิฎกซึ่งจารึกลงในใบลานไว้ที่ “หอไตรหรือหอพระไตรปิฎก” ในวัดวาอารามต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดเก็บวรรณกรรมทางศาสนาโดยเฉพาะอีกด้วย หอพระไตรปิฎกวัดดอนสัก เป็นสถาปัตยกรรมที่สวยงามมากไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างเมื่อใดเป็นหอไตรที่สร้างด้วยเรือนเครื่องไม้ทั้งหลัง ประกอบด้วย ลักษณะเสาไม้ใช้ขวานฉากเป็นรูปทรง ๘ เหลี่ยมจำนวน ๕ ต้น ต้นที่ ๕ จะอยู่ตรงกลางหอไตร เพื่อค้ำยันรับน้ำหนัก ซึ่งมีความหมายว่าพระพุทธรูปจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยพระไตรปิฎกเป็นหลักค้ำจุนความสูง สูงประมาณ ๔ เมตรฝังอยู่บริเวณกลางลำคลองด้านทิศใต้ของกุฏิพระ

ในสมัยโบราณนิยมสร้างหอพระไตรปิฎกเป็นหอสูง ไว้กลางสระน้ำเพื่อป้องกันอันตรายจากมด ปลวก และไฟปัจจุบันหอไตรแบบนี้ในวันจะหาดูได้ยากยิ่ง หน้าจั่วด้านหน้าจั่วหลักไม่เป็นลายก้านขด ที่อ่อนช้อย สวยงดงามมากทั้งสองด้าน หลังคาเป็นกระเบื้องดินเผา ทั้งหลัง ปัจจุบันทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ไม่มิงบประมาณมาบูรณปฏิสังขรณ์ ตัวหอไตรเป็นลักษณะฝาไม้ลูกกรงเปิดเป็นช่องลมเกือบทุกด้านตรงกลางหอจะเป็นห้องเก็บพระไตรปิฎกคัมภีร์ใบลาน มีประตูทางเข้าอยู่ทางด้านทิศเหนือไม่มีบันไดขึ้นไปเพราะอยู่สูง ปัจจุบันหอไตรอนุรักษ์ไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาต่อไป

หอร่มังและหอกลอง

ในสมัยโบราณ การบอกเวลาในโมงยามต่างๆ จะใช้การตีกลองและระฆังเป็นสัญญาณ ดังจะพบว่า มีการสร้างอาคารสำหรับแขวนกลองและระฆังเหล่านี้ ในการเป็นศูนย์กลางของการบอกเวลาที่เรียกว่า “หอร่มังและหอกลอง” หอร่มังและหอกลองที่วัดดอนสัก เป็นอาคารประเภทหนึ่งที่ปรากฏการสร้างมาแต่ครั้งโบราณจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในวัดเขตสังฆาวาส ใช้แขวนระฆังและกลองสำหรับการตีบอกเวลา เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ทราบเวลาสำหรับการประกอบวัตรปฏิบัติต่างๆ โดยพร้อมเพรียงกันอันได้แก่ การ

ทำวัตรเช้า - เย็น การฉันทเพล เป็นต้น รูปแบบและโครงสร้างเป็นชนิดเครื่องไม้ หมายถึงประเภทที่สร้างตัวอาคารด้วยโครงสร้างและองค์ประกอบต่างๆ เป็นไม้ทั้งสิ้น มีไม้พาดเป็นชื่อสำหรับแขวนระฆังหรือกลอง ของหระฆังและหอกกลองนั้นสร้างขึ้นโดยใช้แผนผังรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยเน้นให้มีรูปทรงสูง เป็นหอกกลองสูงสองชั้น มีความเรียบง่ายแบบพื้นบ้าน โครงสร้างก็เป็นแบบโปร่งโล่งไม่ได้ก่อฝาผนังที่ปิดตันและมีเอกลักษณ์ของศิลปกรรมท้องถิ่น ที่เน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่า สมัยก่อนหลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา ปัจจุบันเปลี่ยนมุงด้วยสังกะสี เพราะกระเบื้องได้แตกชำรุด สูญหายไปตามกาลเวลา บนหอประกอบไปด้วยกลองทัดใบเล็ก ใบใหญ่ และระฆัง หระฆังและหอกกลองนี้คาดว่าน่าจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ก็ยังคงความเป็นเรือนเครื่องไม้แบบโบราณที่ทรงคุณค่าบอกเล่าถึงเรื่องราวและความทรงจำในอดีตกาลได้เป็นอย่างดี

ในปัจจุบัน วัดยังคงใช้การตีระฆังและกลองเพื่อบอกเวลาปฏิบัติกิจของสงฆ์เช่นเดิม นอกจากนี้เป็นเสียงที่ดังกังวานและเยือกเย็นแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของการสร้างหระฆังและหอกกลองของไทยไว้ด้วย

สิ่งที่เคยมีและสูญหายไปจากวัด

จากการให้ข้อมูลของผู้แก่ผู้เฒ่าปัจจุบันคือคุณปู่ตัน จันมา อายุ ๙๔ ปี ที่เคยเห็นยังจำความได้และเล่าขานให้ฟังถึงสิ่งที่สูญหายไปจากวัด ได้แก่

รอยรูปพระบาทด้านขวา ติดประทับอยู่บนแท่นก้อนอิฐซึ่งแต่ก่อนได้มีอยู่และตั้งอยู่บริเวณข้างวิหาร ด้านทิศเหนือใกล้กับศาลาตั้งบาตรได้สูญหายไปไม่ทราบว่าย้ายไปไหนไม่ได้มีการบันทึกไว้

หุ่นไม้แกะสลักเป็นรูปเทพพนมและช่างไม้แกะสลัก ซึ่งตั้งอยู่บริเวณบันไดทางขึ้นธรรมมาสน์ ในวิหารก็ได้สูญหายไปไม่พบปีที่สูญหายอีกเหมือนกัน

องค์พระพุทธรูปที่อยู่ในวิหาร บางองค์ก็ได้หายไป ต่อมามีคนใจบุญได้นำพระพุทธรูปมาถวายและอัญเชิญ ประทับอยู่ที่ศาลาการเปรียญเพื่อให้ชาวบ้านและพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้บูชากราบไหว้

ประตูด่านหลังทางทิศตะวันตกด้านซ้าย ได้ถูกลักขโมยไปแต่ได้รับความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่ายได้ช่วยกันติดตามนำกลับคืนมาได้ ปัจจุบันได้ติดตั้งไว้เหมือนเดิม

นามเจ้าอาวาส

วัดนี้ใครเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกไม่พบหลักฐาน พอมีคนพูดถึงเล่าสู่กันฟังอยู่บ้างก็คือ หลวงปู่มูล หลวงปู่น้อย หลวงปู่คำ หลวงปู่ดี หลวงปู่จันทร์ จันทสโร หลวงปู่ตัน ธมฺมธโร และเจ้าอาวาสที่ผู้เขียนได้เกิดทันพระคุณท่าน คือ พระครูสุวรรณวรวิทย์ (ทองญาณทีโป) ปัจจุบันท่านมรณภาพไปแล้ว เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ และเป็นเจ้าอาวาสที่มี

บทบาทต่อวัดและเป็นที่ศรัทธาของชุมชนซึ่งจะได้กล่าวต่อไป ทุกรูปที่กล่าวนามมานี้ เป็นเจ้าอาวาสที่บวชอยู่ตลอดชีวิต ส่วนผู้ที่บวชอยู่จนได้เป็นเจ้าอาวาสปฏิบัติกิจพระพุทธศาสนา พอเปื้อนหนาก็ลาสิกขาบทไปก็มีอีกหลายรูป ส่วนเจ้าอาวาสปัจจุบันคือ พระมหาจรรณู เขมธมฺโม ปัจจุบันมีพระสงฆ์จำพรรษาในวัดดอนสัก ๓ รูป สามเณร ๑ รูป

จุดเด่นสำคัญของวัดดอนสักที่ได้รับการกล่าวขานของชุมชนคือ...วิหาร

จุดเด่นที่สำคัญของวัดนี้ที่ได้รับการกล่าวขานจากชุมชนหรือผู้ที่รู้จักคือ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมวิหารเก่าทรงไทยสมัยโบราณและเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับงานด้านศิลปะของนักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจโดยเฉพาะ วิหารหลังนี้สร้างครั้งแรกเมื่อใดไม่พบหลักฐาน เป็นแต่สันนิษฐานกันว่าสร้างขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีบ้าง สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเป็นราชธานีบ้าง ผู้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยเป็น

ความสวยงามของวิหารวัดดอนสัก

ราชธานีนั้นได้แก่ พระภิกษุชาวจังหวัดสุโขทัยที่มาเข้าอยู่ปริวาสกรรมถือธุดงค์ และปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานร่วมด้วยที่วัดนี้ที่จัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ไม้สักบานประตูใหญ่และการแกะสลักลวดลายบานประตู ตลอดจนการแกะสลักลวดลาย

ความสวยงามของวิหารวัดดอนสัก

ด้านหน้าวิหารวัดดอนสัก

หน้าบันคันทวยของวิหารหลังนี้ เป็นสถาปัตยกรรมแบบเชียงแสนปณสุโขทัย รูปลักษณะคล้ายเรือสำเภามีจุดเด่นที่บานประตู ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง แกะสลักด้วยไม้ปฐุ เป็นลายกนกขดไขว้ ประกอบด้วยรูปหงส์ เทพนมและยักษ์ ทวยเชิงชายทั้งสองด้านสลักเป็นรูปนาค เป็นเสาแปดเหลี่ยม หัวเสาเป็นบัวโลกีลือซ้อน บนฝาผนังด้านใน และผิวเสามีภาพเรื่องชาดกต่างๆ แต่ค่อนข้างลบเลือน และมีธรรมาสน์เก่าแก่สลักลายติดกระจกสิงดงาม

อีกอย่างหนึ่ง คำพูดบางอย่างเช่น การเรียกพี่ชาย อ้าย เรียกพี่สาวว่า ไหญ่ เหมือนกับคำพูดของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระเจ้าแผ่นดินครั้งกรุงสุโขทัยเป็น

ราชธานีนั้น ซึ่งชาวบ้านบริเวณรอบๆ วัดนี้ใช้เรียกกันเป็นธรรมเนียมอยู่จนทุกวันนี้ ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมา จึงสันนิษฐานว่าวิหารหลังนี้อาจสร้างขึ้นเมื่อครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี (พระครูสุวรรณวรวิมุตติ, ๒๕๓๖ : ๓๒)

อีกส่วนหนึ่งสันนิษฐานว่าวิหารหลังนี้ สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาเป็นราชธานีนั้น ได้แก่ บุคคลและหน่วยงานจากสถาบันทางราชการต่างๆ ที่มาเยี่ยมชมและถ่ายรูป เช่น

นายปฐม พัวพันธ์สกุล คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นายสุรพล วิรุฬห์รักษ์ หัวหน้าภาควิชาวาทะวิทยาและสื่อสารสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายบาลี พุทธรักษา สถาบันวิจัยสังคม เชียงใหม่

นายมารุต อัมรานนท์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน จังหวัดชลบุรี

สำหรับนายมารุต อัมรานนท์ มาขอถ่ายรูปวิหารให้โครงการศิลปะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๒๘ ได้อุทานพูดออกมาที่หน้าวิหารโดยไม่มีใครพูดหรือถามแต่อย่างใดว่า “วิหารหลังนี้สวยจริงๆ ตกถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาแน่นอน” ท่านบอกว่ามาถ่ายรูปวิหารหลังนี้ถึง ๗ ครั้งแล้ว กล่าวว่าวิหารเก่าแก่ยังเหลืออยู่หลังเดียวนี้แหละ

นายประพัฒน์ กุสุมานนท์, นายมณฑิร ดีแท้ ศูนย์วัฒนธรรมอุดรดิตถ์ได้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยพระบรมโกศ แห่งกรุงศรีอยุธยาตามประวัติที่ค้นได้ในหอสมุดแห่งชาติว่า พระเจ้าบรมโกศเสด็จมาจากเหนือได้นำเอาช่างหลวงติดตามมาด้วย

พ.ต.อ.จำนง บัวขาว เมื่อเป็นผู้กำกับอยู่ที่จังหวัดนี้ก็ได้มาเยี่ยมชมบ่อยๆ เมื่อย้ายไปเป็นผู้กำกับอยู่ที่สุโขทัยแล้ว ก็ยังพาเอาพระผู้ใหญ่ของจังหวัดนั้นมาเยี่ยมชม อีกด้วยได้ให้ความเห็นว่า “การสร้างวิหารหลังนี้ต้องเป็นช่างหลวง เพราะการแกะสลัก เจาะทำ ลวดลายมีระเบียบสม่าเสมอกันดี” ดังนี้ด้วยเหตุผลที่พรรณนามานี้ จึงสันนิษฐานได้ว่าวิหารหลังนี้สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

อนึ่ง วิหารหลังนี้ชาวบ้านเล่าต่อๆ กันมาเป็นลักษณะนิยายโบราณว่า เมื่อครั้งกองทัพพม่ายกพลมารบกันที่ทุ่งม่าน (คำว่าพม่า ชาวบ้านเรียกว่าม่าน) วัดอื่นๆ ที่อยู่ใกล้ๆ กันได้เผาไปหมดหลายวัด เช่น วัดป่าแดด วัดหนองอ้อ วัดม่อนใหญ่ เป็นต้น ส่วนคณะศรัทธาประชาราษฎร์ก็พากันอพยพไปหมดเป็นบ้านๆ เลย พอมาถึงวัดดอนสัก เห็นบานประตูแล้วไม่เผา พูดกันว่าเป็นฝีมือปูของเขาดังนี้ จะเป็นปีใด เดือนใด พ.ศ. ไฉนนั้น ไม่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร ผู้เขียนก็สุดที่จะหยั่งลวงรู้ได้ วิหารหลังนี้มีประตูด้านหลังจำนวน ๒ ประตู ประตูละ ๒ บาน กว้าง ๕๒ ซม. สูง ๑๘๕ ซม. ทำด้วยไม้แกะสลักลวดลายงดงามเกือบเหมือนด้านหน้า หน้าบันแกะสลักปูเป็นภาพมีรูปพระพุทธรูปยืน ๒ องค์ ยืนคู่กัน เป็นต้น แบ่งช่องไฟช่องหนึ่งมีลวดลายต่างกันคั่นทวยเชิงชายทำด้วยไม้แกะสลักเป็นรูปพญานาค เหมือนของจริงมีลักษณะประจูดัดได้ วิหารหลังนี้ได้ปฏิสังขรณ์มา

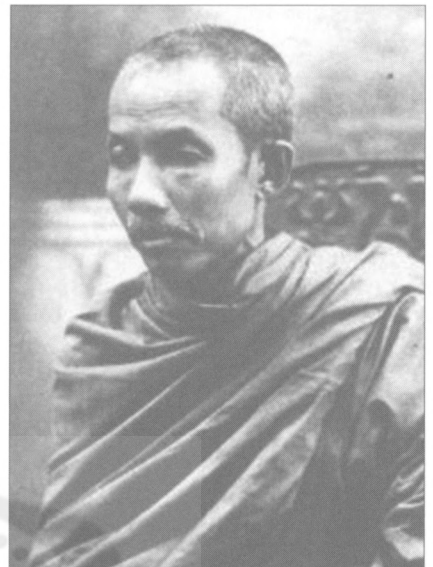
แล้วหลายครั้งตามคำบอกเล่าสืบต่อกันมา วิหารหลังนี้ได้ทำการปฏิสังขรณ์ครั้งล่าสุดเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขหลายอย่าง เช่น กระเบื้องมุงหลังคาทั้งหมด ไม่เครื่องบนคือ ซ่อฟ้า ป้านลม กลอนลาด ระแนง คันทวยรูปพระยานาคบางตัว ผิวพื้นที่องวิหารเดิมเป็นปูนขาวดำโบราณเปลี่ยนเป็นปูนพื้นกระเบื้องเคลือบดินเผาผืนหนึ่งของเดิมฉาบด้วยปูนขาวปูนดำเปลี่ยนเป็นปูนซีเมนต์ ภาพจิตรกรรมฝาผนังหายหมด เสาของเดิมทาสีใหม่ ตัววิหารหันหน้าไปทางทิศตะวันออก หลังคามุง ๒ ชั้น แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน เป็นศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมแบบเชียงแสน แต่ก่อนมุงด้วยหญ้าคา ต่อมาเปลี่ยนเป็นกระเบื้องดินเผา และกระเบื้องเคลือบดินเผาสีส้มหางมน จนกระทั่งอยู่ปัจจุบันนี้ ปราสาทขุมองค์พระประธาน มีลวดลายรูปปั้นหุ่นต่ำ สวยงาม วิจิตรมาก เสา ภายในวิหารมี ๖ ต้น แต่ละต้นเป็นรูปทรง ๘ เหลี่ยม นาครวบั้นได้ทำการเปลี่ยนใหม่เนื่องจากของเก่าได้แตกพังทรุดโทรมตามกาลเวลา การซ่อมแซมครั้งนี้สถาปนิกกองโบราณคดี กรมศิลปากร เป็นผู้ออกแบบ ช่างศิลปกรรมเป็นผู้ควบคุมดูแลงานทั้งหมด บริษัทที่กรุงเทพฯ เป็นผู้รับเหมาลิ้นค่าใช้จ่ายประมาณ ๗๖๐,๖๔๖ บาท โดยมีพลเอกภิญญ์ วัชรเทศ ชมรมชาวจังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นประธาน และวิหารหลังนี้กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณและโบราณวัตถุไว้แล้ว

จุดเด่นที่มีความสำคัญของวัดนี้ ได้รับการกล่าวขานของชุมชนอีกหนึ่งอย่างคือ บานประตูไม้สักโบราณ ด้านหน้าวิหาร แสดงถึงชั้นเชิงในฝีมือช่างไม้ของคนในสมัยอยุธยาที่หาชมได้ยาก และได้รับการยกย่องว่าเป็นคู่บานประตูไม้จำหลักโบราณ (งานเครื่องไม้จำหลัก คืองานศิลปกรรมที่กระทำบนเนื้อไม้ ด้วยวิธีการสลัก ฉลัก หรือจำหลัก ให้เป็นรูปร่าง ลวดลาย ด้วยเครื่องมือต่างๆ เป็นงานประณีตศิลป์อย่างหนึ่งที่ช่างผู้ดำเนินงานต้องมีความรู้ความชำนาญเฉพาะตัว) ที่มีความสวยงามคู่หนึ่งในจังหวัดอุดรดิตถ์ บานประตูวิหารวัดดอนสัก หรือ บานประตูวัดดอนสัก ตั้งอยู่ที่วัดดอนสัก เป็นคู่บานประตูไม้จำหลักโบราณสมัยอยุธยาที่มีความสวยงามคู่หนึ่งในจังหวัดอุดรดิตถ์ และเป็นบานประตูพุทธศาสนสถานที่มีความสวยงามมากที่สุด ๑ ใน ๓ คู่ของจังหวัดอุดรดิตถ์ คือ บานประตูวิหารวัดพระฝาง บานประตูพระวิหารวัดพระแท่นศิลาอาสน์ และบานประตูวิหารวัดดอนสัก โดยประตูวัดดอนสักนี้เป็น ๑ ใน ๒ คู่ บานประตูสำคัญของจังหวัดอุดรดิตถ์ ที่ยังคงหลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน ความสำคัญบานประตูวัดดอนสัก สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย มีลวดลายสวยงาม ติดตั้งเป็นบานประตูสำหรับวิหารวัดดอนสักสถาปัตยกรรมเชียงแสนปนสุโขทัย ตัวเสาประตูเป็นลายกนกใบเทศสลับลายกนกกำมปู บานประตูเป็นไม้แกะสลักทั้งบาน รูปลายกนกกำมขด มีรูปสัตว์หิมพานต์แทรกอยู่ในลวดลายกนกต่างๆ มีความอ่อนช้อยสวยงาม ระบายช่องไฟได้สัดส่วนดีมาก สลัก ๓ ชั้นเจาะลงไปเนื้อไม้ลึกประมาณ ๓ นิ้ว บานซ้ายและบานขวาลวดลายไม่เหมือนกัน แต่เมื่อปิดบานประตูด้วยกันแล้ว ดูลวดลายเลื่อนไหลเข้าหากัน มีความลงตัวเข้ากันได้สนิท ถ้าไม่สังเกตดู ละเอียดจริงๆ จะเข้าใจว่าเป็น

ลวดลายเดียวกัน นายช่างสมัยนั้นมีชั้นเชิงทางด้านศิลปะสูงมากเป็นฝีมือชั้นครู ทำด้วยความเคารพบูชา เลื่อมใสทางศาสนาจริงๆ

บุคคลสำคัญที่เคยมา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาแพ ธรรมสโรช) เสด็จตรวจการคณะสงฆ์จังหวัดอุตรดิตถ์ และได้เสด็จมาเยี่ยมวัดดอนสักด้วย และทรงประทานย่ามให้หลวงปู่จันทร์ เจ้าอาวาสในขณะนั้น ๑ ใบ ย่ามนั้นทำด้วยหนังอย่างดี ขณะนี้ก็ยังเก็บรักษาไว้ที่วัดด้วย (พระครูสุวรรณวรวิมล, ๒๕๓๖)

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

ประเพณีและวัฒนธรรมที่โดดเด่นของวัด

วัดดอนสักเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในชุมชน เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ มุ่งงานประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ อันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้แก่ ประเพณีวันสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ประเพณีแห่ผ้าขึ้นโรง ประเพณีสลากชะลอม (ตานสลาก) และค้ำบูยา ประเพณีวันเข้าพรรษา ประเพณีวันออกพรรษา ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น การสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ บรรพสตรีผู้ล่วงลับไปแล้วและเพื่อแสดงถึงความกตัญญูทดเวที่ ต่อท่านผู้มีบุญคุณและอุทิศส่วนกุศลส่งให้กับเจ้ากรรมนายเวรจะได้โอฬารกรรมให้ และแสดงถึงสายสัมพันธ์และความสามัคคีระหว่างญาติพี่น้อง ชุมชนเพื่อนบ้าน ที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลหลายชั่วชีวิตคนและสืบทอดมาจนเท่าทุกวันนี้ทำให้ชุมชน ชาวบ้านมีความรัก ความศรัทธาและสนับสนุนในกิจกรรมที่จัดขึ้นตามวาระของประเพณี โดยเฉพาะวัดจะเป็นศูนย์กลางสถานที่ของการจัดกิจกรรมประเพณี ทำให้ชุมชนชาวบ้านมีกิจกรรมทำร่วมกัน ความรัก ความสามัคคีก่อเกิดขึ้นอันมีเป้าหมายร่วมกัน โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เป็นตัวเชื่อมโยง ฉะนั้นประเพณีและวัฒนธรรมที่โดดเด่นของวัดดังกล่าวมา จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจการร่วมกิจกรรมของชุมชนและชาวบ้าน โดยมีคำขวัญประจำหมู่บ้านและวัดเชื่อมโยงกันดังนี้

ตำนานม่อนวัวโตน
บ้านประดิวารวัดดอนสัก

ผู้คนยิ้มหวาน
ถิ่นรักษวัฒนธรรม

วัดยังเป็นแหล่งให้การศึกษาตลอดชีพแก่ชุมชน โดยผู้ทำหน้าที่ของ สถาบัน คือพระสงฆ์ เป็นผู้แนะนำสั่งสอนความรู้และวิชาชีพที่นอกเหนือจากพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ชุมชนไทยที่เป็นชาวพุทธก็มีวัดเป็นแหล่งวิทยาการต่างๆ มาตั้งแต่โบราณสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน จนมีคำพูดกันติดปากว่า “บวชเรียน เขียนอ่าน” วัดเป็นสถานที่เรียน อ่าน เขียน คิดเลข และงานฝีมือต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัดและสอนโดยพระสงฆ์ของวัดนั้นๆ เป็นต้น สำหรับประเทศไทย มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาประมาณ ร้อย ละ ๙๐ และสถาบันศาสนาเป็นระบวย่อยของสังคมไทยซึ่งมีวัดเป็นศาสนสถาน มีพระสงฆ์เป็นศาสนบุคคลที่ทำให้พระพุทธศาสนาช่วยในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ อย่างสำคัญ ยิ่ง คนไทยสมัยโบราณหันหน้าเข้าวัด ไกลชิดกับวัด สนุกกับวัดมาก และวัดก็ทำหน้าที่ที่สำคัญเพื่อชาวบ้านไม่น้อย พลังศรัทธาของชุมชนจึงมีต่อวัดอย่างแนบแน่นมาช้านาน

พุทธศาสนาพาจิตวิจิตรใส	วัฒนธรรมไทยให้กายจิตสถิตสม
เป็นชาวพุทธสุขสบายสายสังคม	ปฏิบัติกลืนกลมสังคมไทย
วัฒนธรรมไทยพาไทยบริสุทธิ์	เพราะศาสน์พุทธอุดหนุนวิบูลย์ใหญ่
พุทธธรรมนำมรรคทองผ่องอำไพ	เป็นปัจจัยของวัฒนธรรมประจำมา

ทัศนะของผู้เขียน

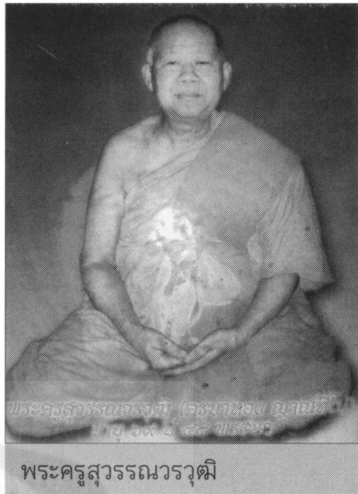
วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลกิจหรือประกอบพิธีกรรมตามประเพณีทางศาสนา เช่น ในอดีต ประเพณีการลงแขกทำงานถือว่าเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งที่ดึงดูดของสังคม เป็นการเสริมสร้างความสามัคคี การเอื้อเฟื้อเกื้อกูล และการรวมพลังชุมชน ไม่มีระบบเงินตรา เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ปัจจุบันระบบเงินตราตามระบบทุนนิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นการทำลายวัฒนธรรมที่ดึงดูดของสังคมชนบท ทำให้ความสามัคคี การเอื้อเฟื้อเกื้อกูล พลังศรัทธาของชุมชนที่มีต่อวัดดอนสัก และการรวมพลังชุมชน ขาดหายไป สังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทุกๆ ด้าน มีลักษณะคล้าย “มะเร็งทางสังคม” เพราะสังคมไทยได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมมากมายหลายด้าน โดยเฉพาะรับเอา วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาทั้งส่วนที่ดีและส่วนที่ไม่ดี วัฒนธรรมดังกล่าวเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยมากทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งทุกวันนี้ สังคมเจริญขึ้นในทางวัตถุ แต่สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทย เงินกลายเป็นเครื่องกำหนดคุณค่าและฐานะทางสังคม เกิดความเสื่อมทางจริยธรรมและคุณธรรม สังคมไทยจึงต้องปรับตัวไปอย่างเหมาะสม ตามไปด้วย มิฉะนั้นแล้วความสับสนวุ่นวายและปัญหามากมายประการจะบังเกิดขึ้นในปริมาณที่ จะแก้ไขได้ยาก ดังนั้น เพื่อให้สังคมไทยดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและพัฒนาวางแผนการดำเนินชีวิต ให้สอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง และเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการ พัฒนาความเจริญก้าวหน้าและรักษาความมั่นคงของสังคม สมาชิกที่ดีของสังคม ต้องปฏิบัติตาม

บรรทัดฐาน ศีลธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม อันมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแนว ปฏิบัติในการดำเนินชีวิต วัดจึงมีบทบาทและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิด ทางด้านการพัฒนา ด้านจิตใจ เพราะพระพุทธศาสนาเน้นถึงธรรมะที่สามารถนำมา ประยุกต์กับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เช่น พระพุทธศาสนาสอนให้คน มีความเสียสละช่วยเหลือต่อส่วนรวม มีจิตใจที่เป็นธรรม ทำให้บุคคลรู้จักตนเอง รู้จักการ ทำประโยชน์ต่อสังคม แต่สิ่งหนึ่งที่คนไทย ควรตระหนักถึงก็คือการรู้จักเลือกรับเอา วัฒนธรรมตะวันตกที่ดั่งงามหรือความเหมาะสมมาปรับใช้ในสังคมไทย วัฒนธรรมใดที่ไม่ เหมาะสมก็ไม่สมควรจะรับเข้ามาหรือควรช่วยกันสกัดกั้น และอนุรักษ์ วัฒนธรรมไทยส่วน ที่ดั่งงามไว้ไม่ให้เสื่อมสลายไป จากคำกล่าวที่ว่า คนมีจิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว ความคิด จิตใจเป็นตัวควบคุมหรือกำหนด พฤติกรรมทางกาย การพัฒนาบุคคลจึงต้องเริ่มพัฒนาที่ จิตใจ ให้เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจ มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง เมื่อมีความคิดเห็นถูกต้อง แล้วก็จะทำอะไรถูกต้องไปด้วย เครื่องมือในการ พัฒนาจิตใจไม่มีอะไรดีไปกว่า ธรรมะใน พระพุทธศาสนา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา การสร้าง จิตสำนึกด้านคุณงามความดี ได้แก่ การมีคุณธรรมทางจิตใจ ปราศจากอบายมุข รู้เท่าทันโลกและชีวิต รู้จักตนเอง รู้จักคนอื่น ทำให้ลดอัตตา แล้วเผื่อแผ่เพื่อนร่วมทุกข์อย่างเป็นสุข สามารถพึ่งตนเองได้ มีสุขภาพจิตดี จะเป็นเครื่องชี้วัดภาวะการณ์พัฒนาจิตใจ นอกจากวัตถุประสงค์ที่เป็นผลที่เกิดจากการร่วมมือ ร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมแล้ว พระสงฆ์ก็ต้องมีส่วนช่วยในการพัฒนาทางด้าน พฤติกรรมของบุคคล และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง บทบาทของพระสงฆ์กลมกลืนไปกับ วัฒนธรรมเดิมของชาวพุทธ เพราะในอดีต วัดและบ้านสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บ้านกับวัดหรือวัดกับบ้านเป็นของคู่กัน เพราะมีบ้านแล้วจึงมีวัด วัดจะอยู่ได้และมีความ เจริญมั่นคงต่อไปต้องอาศัยบ้าน ในขณะเดียวกันชาวบ้านจะมีศีลธรรมอยู่กันด้วยความ สงบสุขก็ต้องอาศัยวัด

ความสัมพันธ์ ระหว่างบ้านกับวัด จึงเป็นเรื่องที่ต้องพูดทำความเข้าใจกันและต้อง สร้างสรรค์ให้มีขึ้นให้จงได้ พระเป็นผู้นำของชาวบ้านทั้งด้านจิตใจ การปกครอง และสังคม ฉะนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทต่อการพัฒนาทางสังคม รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและ วัฒนธรรม อนุรักษ์ หวงแหนศิลปสถาปัตยกรรม และบรรยากาศธรรมชาติของวัด ซึ่งเป็นสมบัติอันดั่งามของชาติบ้านเมืองให้ดำรงอยู่ได้ตลอดกาล

วัดจะดี มีหลักฐาน เพราะบ้านช่วย บ้านจะสวย เพราะมีวัด ดัดนิสัย
บ้านกับวัด ผลัดกันช่วย อำนาจชัย ถ้าขาดกัน ก็บรลัย ทั้งสองทาง

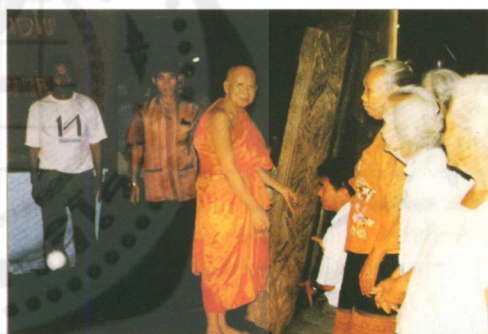
ประวัติอดีตเจ้าอาวาสที่มีบทบาทต่อวัดดอนสัก

ชื่อ	พระครูสุวรรณวรวิมล ฉายา ญาณที่ไป	
	อายุ ๖๙ พรรษา ๔๘ วิทย์ฐานะ	
	น.ธ.เอก ป.ธ.๕ วัดดอนสัก ต.ฝาย	
	หลวง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์	
เกิด	วันอังคารที่ ๓ พฤษภาคม ๒๔๗๕	
สถานะเดิม	ชื่อนายทอง นามสกุล กุลคง	
	บิดาชื่อ นายเปียง มารดาชื่อ นางปี	
	อยู่บ้านเลขที่ ๑๓๘ หมู่ที่ ๓ ต.ฝาย	
	หลวง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์	
บรรพชา	๑๕ พฤษภาคม ๒๔๙๑ ณ วัดเจติย	
	คีรีวิหาร อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์	
อุปสมบท	๑ พฤษภาคม ๒๔๙๗ ณ วัดดอนสัก อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์	
วิทย์ฐานะ	น.ธ.เอก ป.ธ.๕	
การศึกษาพิเศษ	ประกาศนียบัตรพระอาจารย์ชั้นตรี โรงเรียนพระอภิธรรมมหาวิทยาลัย วัดระฆังโฆสิตาราม กทม. วุฒิปัตร์พระอาจารย์สอนวิปัสสนากรรมฐาน จากสมเด็จพระสังฆราช วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วุฒิปัตร์ครูใหญ่และครูสอนโรงเรียนผู้ใหญ่สายสามัญศึกษา กระทรวง ศึกษาธิการ	
งานปกครอง	พ.ศ. ๒๕๐๙ รักษาการเจ้าอาวาสวัดดอนสัก	
	พ.ศ. ๒๕๑๐ เจ้าอาวาสวัดดอนสัก อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์	
	เป็นพระกรรมวาจาจารย์ มีระเบียบการปกครองตาม หลักพระธรรมวินัยกฎหมายเถรสมาคม	
งานการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นผู้จัดตั้งโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรมขึ้นที่วัดดอนสัก	
งานเผยแพร่	พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นผู้จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมมีการเข้าอยู่ปริวาสกรรม	
	ถือธุดงค์และวิปัสสนากรรมฐานขึ้นที่วัดดอนสัก จำนวน ๑๒ ครั้ง	
	พ.ศ. ๒๕๒๐ จัดอบรมให้ความรู้แก่นักเรียนและเยาวชนในอำเภอลับแล ทั่วทุกโรงเรียน	
	พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นพระธรรมทูต สายที่ ๓ ประจำจังหวัดอุตรดิตถ์	
	เผยแผ่อบรมศีลธรรมให้แก่ประชาชน	

งานสาธารณูปโภค	พ.ศ. ๒๕๑๑	สร้างศาลาการเปรียญ
	พ.ศ. ๒๕๒๐	สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม
	พ.ศ. ๒๕๒๑	สร้างถังน้ำคอนกรีตเสริมเหล็กพร้อมเครื่องสูบน้ำ
	พ.ศ. ๒๕๒๔	ต่อเติมระเบียงกุฏิ
	พ.ศ. ๒๕๒๙	เป็นผู้นำในการปฏิสังขรณ์โบสถ์ วิหาร
สมณะศักดิ์	พ.ศ. ๒๕๑๖	เป็นพระครูปลัด ฐานานุกรมของพระราชประสิทธิคุณ เจ้าคณะจังหวัดอุตรดิตถ์
	พ.ศ. ๒๕๒๐	เป็นพระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราชภูร์ ชั้นตรี ที่พระครูสุวรรณวรวิม
	พ.ศ. ๒๕๓๓	เป็นพระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราชภูร์ ชั้นเอก ที่พระครูสุวรรณวรวิม
มรณภาพ	พ.ศ. ๒๕๔๔	ท่านได้มรณภาพ ด้วยโรคไต วันพุธที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๔ เวลา ๐๗.๐๐ น.

พระครูสุวรรณวรวิม เป็นผู้นำในการปฏิสังขรณ์โบสถ์ วิหาร ไต่ขึ้นไปดูแลหลังคาที่ช่างทำไม่เรียบร้อยด้วยตนเอง

พระครูสุวรรณวรวิม รับมอบบานประตูที่หายไปจาก ส.ส.ทนศักดิ์ เล็กอุทัย ซึ่งเป็นผู้นำในการติดตามกลับคืนมา

อุโบสถวัดดอนสักก่อนที่จะบูรณปฏิสังขรณ์

ภาพอุโบสถวัดดอนสักภายหลังได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ ปี พ.ศ. ๒๕๒๙

ภาพวิหารวัดดอนสักด้านหน้าที่ศตวันออก

ภาพวิหารวัดดอนสักด้านหลังที่ศตวันตก

บานประตูวิหารวัดดอนสัก

พระพุทธรูปในวิหารวัดดอนสัก

หนังสืออ้างอิง

พระครูสุวรรณวรวิจิตร, หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ. พิษณุโลก : โรงพิมพ์ต้นตระกูลไทย, ๒๕๕๖.
สมคิด จิรทัศน์กุล. วัด : พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

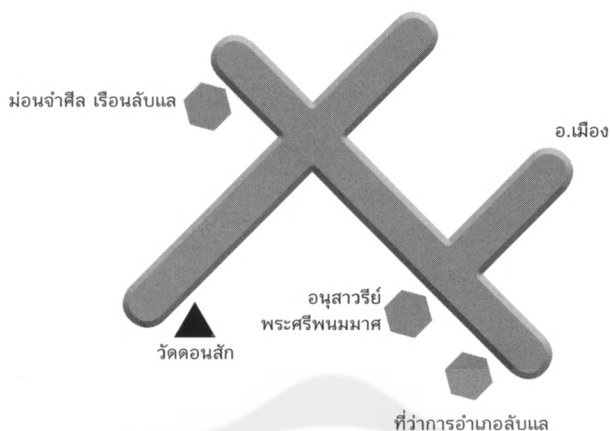
ที่มาของข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๑. คุณปู้ตัน จันมา อายุ ๙๔ ปี
๒. นายสมหมาย ขวัญสอน ผู้ใหญ่บ้านปัจจุบัน หมู่ที่ ๑๒ ต.ผายหลวง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์

อำนวยความสะดวกสถานที่ในการให้ถ่ายภาพ

๑. พระมหาจรัญ เขมธมโม เจ้าอาวาสวัดดอนสัก
๒. พระสงฆ์และสามเณรวัดดอนสัก

แผนที่วัดดอนสักโดยสังเขป

วัดเจติยคีรีวิหาร โดย สิริปณฺโณภิกขุ

วัดเจติยคีรีวิหาร ตั้งอยู่ที่ เลขที่ ๑๓๕ ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ๕๓๑๓๐

วัดเจติยคีรีวิหารเดิมชื่อวัดป่าแก้ว สร้างเมื่อประมาณปีพุทธศักราช ๑๕๑๙ ขณะที่เจ้าฟ้าอ๋ามกุมาร ครองเมืองลับแล พระองค์มีใจฝักใฝ่ในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง มีพระราชดำริที่จะสร้างเจติยเพื่อเผยแพร่บำรุงส่งเสริมเชิดชูพระพุทธศาสนา จึงเสด็จไปเฝ้าพระเจ้าเมืองจันทบุรี กษัตริย์แห่งโยนกนคร กราบทูลขอแบ่งพระบรมสารีริกธาตุจากพระธาตุคอกยุดง จังหวัดเชียงราย อนุญาตมาบรรจุที่เจติยวัดป่าแก้ว (วัดเจติยคีรีวิหารในปัจจุบัน) เจติยนี้เป็นเจติยแห่งแรกของอำเภอลับแล ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (ปัจจุบันนี้ กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้) และมีผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังว่า ถึงวันศีลวันธรรม จะมีดวงไฟสุกสว่างลอยขึ้นเหนือเจติยอยู่เป็นประจำ กาลเวลาล่วงเลยมานาน อาคารและถาวรวัตถุ ก็ทรุดโทรมผุพังไปตามธรรมชาติ วัดป่าแก้วก็กลายเป็นวัดร้าง เจติยก็ชำรุดผุพังลงไป จนถึงประมาณปีพุทธศักราช ๒๔๕๓ สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงชินวรสิริวิวัฒน์ (หม่อมเจ้าภุชงค์ สิริวิฑูมโน ปธ.๕ พระอนุชาของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ได้เสด็จประพาสภาคเหนือ มาประทับที่วัดทุ่งเอี้ยง ซึ่งอยู่ห่างจากวัดป่าแก้วไม่มากนัก พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นเจติยเก่าอยู่ จึงถามพระครูธรรมฐิตวิวงศ์คิริเขตร เจ้าอาวาสวัดทุ่งเอี้ยง ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะแขวงเมืองพิชัยว่า “นั่นเป็นวัดหรืออย่างไร เห็นเจติยเก่าแก่ออยู่” พระครูธรรมฐิตวิวงศ์คิริเขตรจึงกราบทูลว่า “เป็นวัดร้างมานานแล้ว ชาวบ้านเรียกว่าวัดป่าแก้ว” สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงชินวรสิริวิวัฒน์ จึงตรัสกับพระครูธรรมฐิตวิวงศ์คิริเขตรว่า “วัดร้างนั้นอยู่ในทำเลที่ดี อยู่ในที่เป็นเนินสูงไม่มากนัก พร้อมทั้งมีเจติยเก่าอยู่ ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คงเป็นวัดสำคัญวัดหนึ่ง

ท่านเป็นเจ้าคณะแขวงเมืองพิชัย น่าจะบูรณะซ่อมแซมและไปอยู่ที่นั่น ถ้าท่านจะไปบูรณะและไปอยู่จริง ข้าพเจ้าจะตั้งชื่อวัดให้ท่านใหม่ว่า วัดเจติยคีรีวิหาร”

หลังจากที่สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงชินวราลงสิริวัฒนเสด็จกลับแล้ว ปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ พระครูธรรมวิสุทธิคีรีเขตรและคณะศรัทธา ก็ได้ร่วมกันบูรณะซ่อมแซมเจติยคิงคินปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ ได้สร้างศาลาเฉลิมพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ในวโรกาสที่พระองค์มีพระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา เป็นศาลาอเนกประสงค์ขนาดกว้าง ๑๗ เมตร ยาว ๑๘ เมตร เป็นตึกสูง ๒ ชั้น

ปีพุทธศักราช ๒๕๓๔ ได้รับคัดเลือกให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

ปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นวัดพัฒนาดีเด่นของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

ปีพุทธศักราช ๒๕๔๑ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นวัดพัฒนาตาม โครงการลานวัดลานใจ ลานกีฬาของกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

ถาวรวัตถุ

เจติย เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ๑ องค์ สร้างเมื่อประมาณปีพุทธศักราช ๑๕๑๙ เป็นสังฆรณ์เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ โดยหลวงพ่อดวงค์คีรีเขตร ร่วมกับคณะ

วัดเจติยาศรีวิหาร

อุโบสถ ๑ หลัง (หลังเก่า) สร้างเมื่อปีพุทธศักราชใด ไม่ปรากฏ ปฏิสังขรณ์เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ โดยหลวงพ่อดำพระครูธรรมฐิตินวาศ์ศิริเขตต์ร่วมกับคณะศรัทธา ปัจจุบันไม่ได้ใช้ทำสังฆกรรมแล้ว

ศาลาการเปรียญ (หลังเก่า) สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ โดยหลวงพ่อดำพระครูธรรมฐิตินวาศ์ศิริเขตต์ร่วมกับคณะศรัทธา

ตึกธรรมฐิตินวาศ์ จำนวน ๑ หลัง สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ โดยหลวงพ่อดำพระครูธรรมฐิตินวาศ์ศิริเขตต์ร่วมกับคณะศรัทธา

อุโบสถ สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๘๖ โดยหลวงพ่อดำพระครูธรรมฐิตินวาศ์ศิริเขตต์

ตึกหน้ากสิกรรม สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ โดยหลวงพ่อดำพระครูธรรมฐิตินวาศ์ศิริเขตต์ร่วมกับคณะศรัทธา

ศาลาเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ โดยหลวงพ่อดำพระครูธรรมฐิตินวาศ์ศิริเขตต์ร่วมกับคณะศรัทธา

กุฏิสงฆ์ จำนวน ๖ หลัง สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ โดยหลวงพ่อดำพระครูธรรมฐิตินวาศ์ศิริเขตต์ร่วมกับคณะศรัทธา

นามเจ้าอาวาสวัดเจติยคีรีวิหาร

๑. หลวงพ่อพระครูธรรมฐิติวงศ์คีรีเขตร (บุญอินทปญฺญ) เจ้าอาวาสวัดเจติยคีรีวิหาร / เจ้าคณะแขวงเอกเมืองพิชัย พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๕๐๒

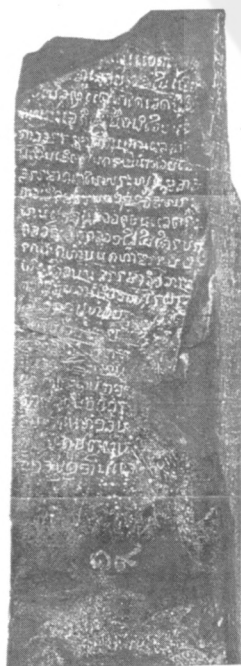
๒. พระลำ คุดตจิตฺโต รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดเจติยคีรีวิหาร พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๐๓

๓. พระครูสถิตธรรมญาณ (ทองคำ กลโล) เจ้าอาวาสวัดเจติยคีรีวิหาร / รองเจ้าคณะจังหวัดอุดรดิตถ์ พ.ศ. ๒๕๐๓ - ปัจจุบัน

จารึกเจติย หลักที่ ๓๑๙

วัดเจติยคีรีวิหาร ตำบลนาโป่ง อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์

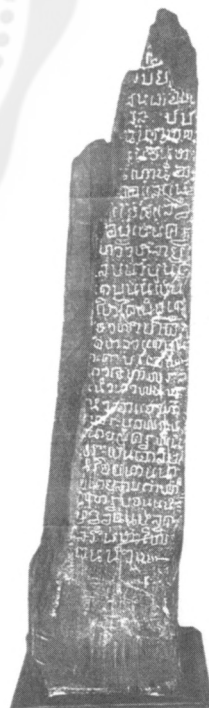
จารึกเจติยพิหาร หลักที่ ๓๑๙ ขุดได้ที่หน้าวัดวิหาร เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๗๓ วัดเจติยคีรีวิหาร (วัดป่า) ตำบลนาโป่ง อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์ ลักษณะเป็นหลักหินสี่เหลี่ยม สภาพหักชำรุด กว้าง ๒๖ เซนติเมตร สูง ๘๔ เซนติเมตร หนา ๑๖.๕ เซนติเมตร เนื้อหินหักหายไปไม่เต็มหลัก และรูปอักษรลบเลือน มหาอมาตย์ตรี พระยานครพระราม ส่งเข้าถวาย เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ ปัจจุบันอยู่ที่ อาคารหอสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

จารึกเจติยพิหาร ด้านที่ ๑

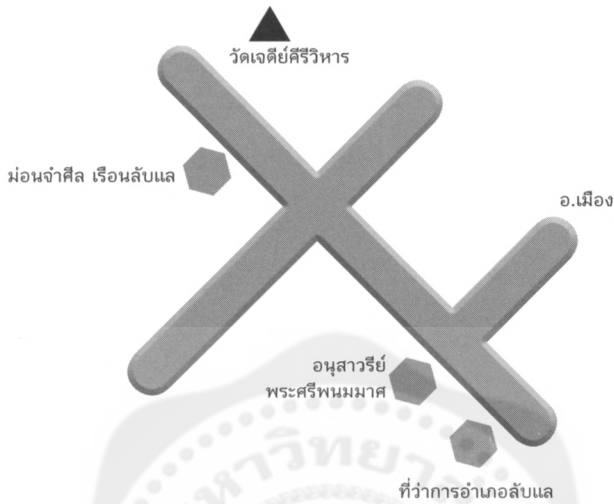

จารึกเจติยพิหาร ด้านที่ ๒

จารึกเจติยพิหาร ด้านที่ ๓

แผนที่วัดเจติยคีรีพิหารโดยสังเขป

วัดฝักราก โดยดวงเดือน วาณิชสรรพ และณัฐกานต์ คงกะสี

สถานที่ตั้ง ตั้งอยู่เลขที่ ๔๘ หมู่ที่ ๒๕ ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ชื่อเดิม วัดสุทธาราม

ปีที่สร้าง พ.ศ. ๒๓๙๑

ข้อมูลประวัติความเป็นมาของวัด

มีหลักฐานที่เห็นอยู่ในปัจจุบันคือวิหาร ต่อมาเมื่อประมาณปี ๒๓๙๑ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดฝักราก ซึ่งมีความหมายว่า ฝักรากเป็นพืชชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นเถาวัลย์ ยอดอ่อนสามารถนำมาประกอบเป็นอาหารรับประทานได้ มีดอกขนาดเล็กสีขาว แต่ก่อนวัดฝักรากตั้งอยู่บ้านฝักราก ท้องที่อำเภอลับแล แขวงเมืองพิชัย พระครูทอง เจ้าอธิการกับขุนมหาดไทยได้ให้กราบบังคมทูลพระกรุณา ขอเป็นที่วิสุงคามสีมา (อุโบสถ) พระเจ้าแผ่นดินสยามได้ทรงยินดียินดีอนุโมนทนาอนุญาตแล้วโดยพระราชทานตั้งแต่นั้น วันที่ ๑ ธันวาคมรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๕ สร้างอุโบสถเสร็จใน พ.ศ. ๒๔๔๙

วัดฝักรากตั้งอยู่เลขที่ ๔๘ หมู่ ๕ ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๗ ไร่ ๑ งาน ๓๕ ตารางวา อาณาเขต

ทิศเหนือ ยาว ๗ เส้น ติดต่อกับลำห้วยน้อย ทิศใต้ยาว ๑๕ เส้น ติดต่อกับที่สวนนายปัน ศิริเกตุ

ทิศตะวันออก ยาว ๑ เส้น ๑๒ วา ติดต่อกับถนนสาธารณะ

ทิศตะวันตก ยาว ๑ เส้น ๑๒ วา ติดต่อกับ ที่ดินนายมี พุ่มพวง

โดยมี นส.๓ เลขที่ ๙๑๗ เป็นหลักฐาน และมีที่ธรณีสงฆ์จำนวน ๓ แปลง เนื้อที่ ๓ ไร่ ๑ งาน ๖๓ ตารางวา ตาม นส.๓ เลขที่ ๑๑๘-๑๑๙-๑๘๑๗ พื้นที่ตั้งวัดเป็นเนินสูง มีอาคารเสนาสนะต่างๆ ที่อุโบสถกว้าง ๖ เมตร ยาว ๙ เมตร ศาลาการเปรียญกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๘ เมตร วิหารกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๖ เมตร ศาลาธรรมสังเวช กว้าง ๑๘ เมตร ยาว ๒๖ เมตร กุฏิสงฆ์จำนวน ๒ หลัง เป็นอาคารไม้ ๑ หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ ๑ หลัง โรงครัว ๑ หลัง ศาลาเอนกประสงค์ ๑ หลัง หอกลอง ๑ หลัง เหมรุ ๑ หลัง สำหรับบูชาผียวัตถุ มีพระประธานในอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญและที่ศาลาธรรมสังเวช

วัตถุทางประวัติศาสตร์

วิหาร สร้างแบบศิลปะล้านนา ภายในวิหารมีภาพเกี่ยวกับนรก สวรรค์ พระพุทธเจ้า ช่างที่วาดเป็นชาวพม่า การวาดภาพจะวาดตามเหตุการณ์ปัจจุบันเช่นมีคนมาที่วัดก็จะวาดภาพติดผนังไว้ ผู้ริเริ่มให้มีการก่อสร้างคือนายตัน ทองเล่ม ซึ่งเป็นผู้มีฐานะ ร่ำรวยในหมู่บ้านเป็นผู้ชักชวนชาวบ้านให้มาช่วยกัน

กำแพง ในการก่อสร้างชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันโดยการเผาอิฐก้อนใหญ่และมีวิธีการโดยนำทรายที่มีอยู่ตามแม่น้ำลำห้วยตมกับน้ำหน้ควายผสมกับน้ำปูนใสที่ใช้สำหรับกินกับหมากปั่นเป็นอิฐก้อนใหญ่ สาเหตุที่ใช้หน้ควายมาผสมเพราะเชื่อว่าจะทำให้ก้อนอิฐทนทาน

โบสถ์น้ำ หรือหอไตร เป็นรูปทรงไทย มีพาไลอยู่ด้านหน้า มีประตูเป็นแบบสายบัว ผสมกัน มีเสา ๘ ต้น ใช้ในการเก็บคัมภีร์ใบลาน ธรรมาสน์ ระฆัง

ประวัติเจ้าอาวาสที่มีบทบาทต่อวัด

เจ้าอาวาสวัดที่มีบทบาทต่อวัดคือ พระครูโสภาสวชิตคุณ ในขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะตำบลแม่พูล ท่านเป็นพระสงฆ์ที่ใจดี มีเมตตากรุณา มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นที่รู้จักของผู้คนอย่างกว้างขวาง ในสมัยนั้นจะมีญาติโยมจากต่างจังหวัดใกล้เคียง นำผ้าป่ามาถวายเป็นประจำ และนำปัจจัยมาถวาย ซ่อมทำนุบำรุงวัดเสมอๆ ปัจจุบันวัดนี้มีพระสงฆ์จำพรรษาจำนวน ๕ รูป

จุดเด่นที่สำคัญของวัดที่ได้รับการกล่าวถึงของชุมชน

วัดผักรากมีวิหารที่มีอายุกว่า ๑๐๐ ปี เป็นศิลปะแบบล้านนา เล่ากันว่าช่างที่สร้างเป็นชาวพม่าซึ่งสมัยนั้นเกิดสงครามเงี้ยว พวกพม่าได้อพยพมาจากเมืองเชียงแสนมาอาศัยอยู่บริเวณทุ่งม่าน (ม่อนจำศีลปัจจุบัน) มาสร้างให้วัดผักราก

สิ่งก่อสร้างร่วมรุ้นกับวัดที่อยู่ในจังหวัดอุดรดิตถ์

เช่น สิ่งก่อสร้างต่างๆ เท่าที่สืบค้นได้

บุคคลสำคัญที่เคยมาวัดนี้ที่มาเคารพสักการะหรือมาบูรณะวัด

ในสมัยพระคณโฆภาสวชิรคุณ ได้มีแม่ทัพภาคที่ ๓ จังหวัดพิษณุโลก นำผ้าป่ามาถวาย

ประเพณีและวัฒนธรรมที่โดดเด่นของวัด

ประเพณีค้ำบูกยา ซึ่งเป็นการนำค้ำบูกยา มีลักษณะคล้ายผ้าป่า มีการตกแต่งด้วย บุษรี (บูกยา) ดอกไม้แห้ง หงส์ (ปากหงส์ต้องคาบธนบัตรที่มีมูลค่ามากที่สุดในค้ำบูกยา) ธนบัตรราคาต่างๆ มาถวายพระสงฆ์ในช่วงฤดูเข้าพรรษา และทำขนมแหบ (ขนมใส่ไส้) ขนมเทียน ใส่ผลไม้ตามฤดูกาลอาทิ ทุเรียน ลงสาด ลงกอง มังคุด ส้มเกลี้ยง (คล้ายส้มแขก) มา ในค้ำบูกยาด้วย

การสนับสนุนและทัศนคติการศรัทธาของชุมชนที่มีต่อวัด

ผู้คนในชุมชนโดยเฉพาะผู้สูงอายุจะมาร่วมทำบุญที่วัดผักรากในวันสำคัญทางศาสนา จากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้สูงอายุ ทุกคนมีความต้องการที่จะร่วมใจกัน บูรณะที่มีสภาพทรุดโทรม แต่ขาดงบประมาณ มีหน่วยงานทางกรมศาสนาเคยเข้ามาดูสภาพวิหารและจะหางบประมาณมาบูรณะ ชาวบ้านได้แต่รอคอยและสิ่งที่ชุมชนทำได้ในขณะนี้คือการดูแลในเรื่องความสะอาดของวัด ผู้เขียนประทับใจในคำพูดของผู้สูงอายุคือ ท่านต้องการให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมทำบุญในเทศกาลวันสำคัญทางศาสนาและร่วมกิจกรรมกับทางวัดในการพัฒนาวัดให้มีสภาพที่น่าอยู่ รมรื่น สวยงาม

ทัศนะของผู้เขียนที่มีต่อวัด

วัดผักรากเป็นวัดเก่าแก่ บริเวณวัดร่มรื่นด้วยพรรณไม้นานาชนิด สภาพทั่วไปเช่น โบสถ์ วิหาร มีสภาพทรุดโทรม ขาดการดูแล ผู้เขียนได้พูดคุยกับกรรมการวัด ท่านบอกว่า วัดนี้มีเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ที่อายุมากแล้วและสุขภาพไม่ดี อยู่ ๒ รูป การที่จะพัฒนาวัดให้สะอาดร่มรื่นน่าอยู่ก็จะเป็นหน้าที่ของชุมชน ชุมชนจะช่วยกันทำความสะอาดเฉพาะในวันพระหรือเทศกาลวันสำคัญเท่านั้น การที่จะปล่อยวิหาร โบสถ์ให้ทิ้งร้าง รก จึงไม่น่าดูสมควรที่จะต้องดูแลอย่างต่อเนื่องโดยกรมศาสนาหรือหน่วยงานราชการเข้ามามตรวจสอบ และดูแลเรื่องการบูรณะจะเป็นการดียิ่ง

ภาพประวัติศาสตร์ของวัด

ด้านหน้าวิหารวัดฝักราก

พระพุทธรูปในวิหารวัดฝักราก

กำแพงวัดประวัติศาสตร์ฝักราก

พระพุทธรูปในวิหารวัดฝักราก

กำแพงวัดประวัติศาสตร์ฝักราก

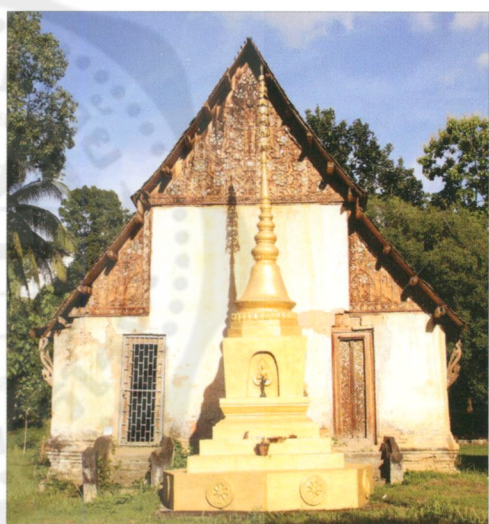
ศาลาบาตรภายในวัด

รูปจิตรกรรมฝาผนัง

ธรรมาสน์

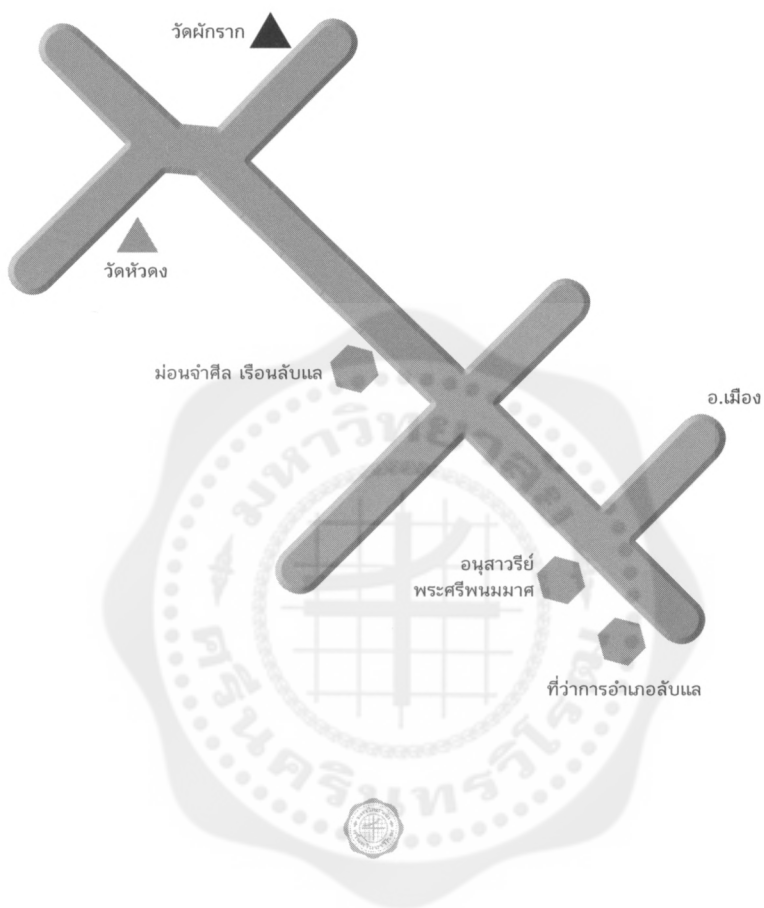

ต้นผักรอก

โบราณสถานทีล้าค่า

แผนที่วัดฝักรากโดยสังเขป

๕

โรงเรียนเก่า

การศึกษาคันคว้านำร่อง โดยเริ่มต้นจากบ้านเก่าหรือเฮียนเก่า สู่วัดเก่าและโรงเรียนเก่า แม้จะดูเป็นเรื่องของวัตถุ แต่ทั้งบ้าน ทั้งวัด และทั้งโรงเรียน ล้วนถือเป็นเสาหลักที่สำคัญของชุมชน ซึ่งต่างเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยง ต่างช่วยเหลือเกื้อหนุน จนส่งผลทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสืบต่อมาอย่างยาวนาน

แต่ผลจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล การพัฒนาที่เบียดเบียน การพัฒนาที่รุกรานทำลาย โดยเฉพาะยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ได้ส่งผลทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบด้านต่างๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งบุคคลและระบบอย่างรุนแรง โดยเฉพาะบ้าน วัด และโรงเรียน

อย่างไรก็ตาม การนำเสนอเรื่องโรงเรียนเก่า ๒ โรง ได้แก่ โรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร มีอายุครบ ๑๐๖ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๕๔ ศึกษาคันคว้าโดยอาจารย์ธีรวัฒน์ ดอกคำใต้ และโรงเรียนทองลับแล (ธรรมเนตรโคกณ) มีอายุครบรอบ ๘๙ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๕๔ ศึกษาคันคว้าโดย นายอวด อ่อนพรม ได้ให้ข้อมูลที่สำคัญและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง

โรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร

โดย ธีรวัฒน์ ดอกคำใต้

ที่ตั้ง	เลขที่ ๓๒๖ ถนนศรีพนมมาศ ต.ศรีพนมมาศ อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ ๕๓๑๓๐ โทรศัพท์ ๐๕๕-๔๓๑-๐๘๑ โทรสาร ๐๕๕-๔๕๐-๖๗๐
สีประจำโรงเรียน	สีเขียว - เหลือง
คำขวัญ	คุณธรรมล้ำค่า วินัยพัฒนา กีฬาเด่น เน้นวิชาการ ประสานชุมชน
จำนวนนักเรียน	ปัจจุบัน (๒๕๕๓) ทั้งหมด ๑,๒๕๗ คน เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ชาย ๖๖๔ คน หญิง ๕๙๓ คน ครู ๗๖ คน ชาย ๒๖ คน หญิง ๕๐ คน

ประวัติของโรงเรียน

ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ต่อมา รัชกาลที่ ๖ มาทำพิธีเปิดอาคารเรียนหลังแรกและพระราชทานนามเป็น “โรงเรียนพนมมาศพิทยากร” เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๐ หลวงพระศรีพนมมาศ (นายทองอิน) ผู้ว่าราชการเมืองลับแล ได้รับบริจาคที่ดินบริเวณม่อนสามินทร์ (ม่อนจุงจา ตำบลยางกะได หลวงพระศรีพนมมาศ (นายทองอิน) ผู้ว่าราชการเมืองลับแล ได้รับบริจาคที่ดินบริเวณม่อนสามินทร์ (ม่อนจุงจา ตำบลยางกะไดที่ตั้งอยู่ปัจจุบัน) ร่วมกับพระอธิการบุญวัดทุ่งเอี้ยง ภิกษุ สามเณร ข้าราชการ พ่อค้า ราษฎร ร่วมกันเรียไร สร้างอาคารเรียนชั่วคราวขึ้น ได้ทำพิธีเปิดพุทธศักราช ๒๔๕๐ สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชการที่ ๕ ทรงมีพระราชดำริให้กระทรวงธรรมการ ส่งเงินอุดหนุนจำนวน ๒,๐๐๐ บาท แก่พระศรีพนมมาศสร้างโรงเรียนประชาบาลประจำ อำเภอลับแลแห่งแรก แทน โรงเรียนทองอินวิทยา หลวงพระศรีพนมมาศได้เลื่อนเป็นพระศรีพนมมาศ ผู้ช่วยผู้ว่าราชการแขวงเมืองพิชัย ทำชัย เปิดอาคารเรียนหลังนี้ และเวลาต่อมาสมเด็จพระสยามมงกุฎราชกุมาร (ร.๖) เสด็จประพาสเมืองลับแล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าเปิดอาคารเรียน เมื่อเวลาบ่าย วันพุธที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๕๐ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๓ ปีมะแมรัตนโกสินทร์ ศก ๑๓๐ ทรงพระราชทานนามโรงเรียนนี้ใหม่ว่า “โรงเรียนพนมมาศพิทยากร”

พุทธศักราช ๒๔๕๘ กระทรวงธรรมการได้ขยายการศึกษาสำหรับสตรีตามแผนการศึกษาให้เด็กสตรี ได้เรียนภาษาไทยและฝึกการเรือน จัดสรรเงินอุดหนุน ๒,๐๐๐ บาท ชุนพิศาล จินะกิจ (อิม) นายอำเภอลับแลคนที่ ๒ ได้ สร้างอาคารเรียนถาวรขึ้น ณ ใต้สนามโรงเรียนพนมมาศห่างกันช่วยระยะประมาณ ๑๐๐ เมตร ในบริเวณพื้นที่ดิน แห่งเดียวกันชื่อว่า”โรงเรียนสตรีสมปองวิทยานาถ” นางเงิน นันตะชา เป็นครูใหญ่คนแรก

พุทธศักราช ๒๔๘๔ กระทรวงธรรมการได้ปฏิรูปเป็นกระทรวงศึกษาธิการ จัดระบบการศึกษาเป็นสหศึกษาคือให้นักเรียนชายหญิงเรียนวิชาสามัญรวมชั้นเดียวกัน ให้เงินอุดหนุน ๔,๐๐๐ บาท รื้อถอน โรงเรียนพนมมาศพิทยากรกับโรงเรียนสตรีสมปองวิทยานาถ ทั้ง ๒ แห่ง ออกจากกลางสนาม ปัจจุบันแล้วสร้างอาคารไม้สัก ล้อมด้วยลูกกรงไม้สักเป็นห้องโถง เป็นชั้นเรียนเด็กเล็กชั้นประถม ศึกษาปีที่ ๑ ยุบรวม ครุภัณฑ์เรียนชาย หญิง อยู่ร่วมในโรงเรียนเดียวกัน ชื่อ “โรงเรียนประชาบาลพนมมาศพิทยากร” ตำบลยางกะได อำเภอลับแล สังกัดกองการประถมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ นายวิโรจน์ กุลศิริ เป็นครูใหญ่ถึงคนสุดท้ายคือ นางประไพ แก้วมา ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ถึงวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๐๖

วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๐๖ โอนมาอยู่ในสังกัดเทศบาลตำบลศรีพนมมาศ สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีอาคารไม้ ๑ หลัง หอประชุม

ชั่วคราว ๑ หลัง บ้านพักครู ๑ หลัง ล້วม ๑ หลัง ๕ ที่ จำนวนครูชาย ๑๗ คน ครูหญิง ๖ คน รวม ๒๓ คน ภารโรง ๒ คน นักเรียน ชาย - หญิง ๗๘๐ คน เปิดขยายชั้นประถมศึกษาตอนปลายตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๐๖ ตาม พ.ร.บ. ประถมศึกษา ๒๕๗๘ จนปัจจุบัน ชื่อว่า “โรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร “นายโหว มาเปียง รักษาการแทนครูใหญ่ นายนาตนาโป่ง ครูใหญ่ตรี ปี ๒๕๐๘ - ๒๕๑๔ นายวิวัฒน์ แก้วทองมา เป็นครูใหญ่ตรี ปี ๒๕๑๔ - ๒๕๑๘ นางเล็ก มาเปียง ครูใหญ่โท

ตั้งแต่ ๒๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๘ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๔๗ (เกษียณอายุราชการตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนระดับ ๘) นายชาญ อ่อนวงษ์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ ระดับ ๘ ย้ายมารับตำแหน่งตั้งแต่ วันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ จนถึงปัจจุบัน

ประวัติผู้ก่อตั้งโรงเรียน

พระศรีพนมมาศ เดิมชื่อ “นายทองอิน” มีบิดาเป็นชาวจีน ชื่อ ตั่วตี้ แซ่ตัน มีมารดาชื่อนิ่ม เป็นชาวอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พระศรีพนมมาศเกิดที่บ้านยางกะไค เมืองลับแล เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๔ เมื่อเล็กๆ บิดามารดาได้ยกให้เป็นลูกของหลวงพ่อน้อย วัดป่ายาง หลวงพ่อน้อยได้ตั้งชื่อให้ว่า “ทองอิน” เมื่อมีอายุได้ ๑๒ ปี บิดามารดาก็นำไปฝากวัดไว้โดยอยู่กับหลวงพ่อดั้น วัดน้ำใส เพื่อให้เข้าศึกษาเล่าเรียน เมื่ออายุครบที่จะบวช ได้อุปสมบทที่วัดน้ำใส ในเมืองลับแล ๑ พรรษา แล้วสึกออกมาช่วยบิดามารดาประกอบอาชีพ

อาชีพเริ่มแรกของนายทองอินคือการค้าขาย เริ่มต้นแต่หาบแร่ของไปขายยังชุมชนต่างๆ ในท้องที่อำเภอลับแล และบางครั้งก็ไปจนถึงอำเภอหาดเลี้ยว ซึ่งได้แก่อำเภอศรีสขาลัยในปัจจุบัน ทำงานเช่นนี้อยู่ ๕ ปี ก็ได้เข้าทำงานเป็นนายอากรโรงต้มกลั่นอำเภอหาดเลี้ยว เป็นเวลานานถึง ๑๐ ปี กิจการเจริญขึ้นเป็นลำดับ จนมีคนรู้จักและนับหน้าถือตาเป็นจำนวนมากยิ่งขึ้น

นายทองอิน มีภรรยาหลายคน แต่ไม่มีบุตรเลยนอกจากจะมีบุตรบุญธรรม ซึ่งนำมาเลี้ยง

พระศรีพนมมาศ

อนุสาวรีย์พระศรีพนมมาศ

ไว้หลายคน เท่าที่พอจะสืบทราบมาได้ก็ เช่น ขุนอำไพพานิช (บุญ สีหาอำไพ) (ซึ่งเป็นบิดาของ หลวงนิธย์เวชวิศิษฐ์ นายกฤษฎ์ อินทโกศัย หลวงพรหมานิคมเขต นายบัววัน อินทชัยศรี และนายประวิทย์ ธรรมโกวิทย์)

นายทองอิน เป็นคนที่มีความคิดก้าวหน้ายิ่งกว่าคนอื่นในเขตเดียวกัน เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองอุดรดิตถ์ และเมืองลับแล เมื่อวันที่ ๒๓ ถึง ๒๖ ตุลาคม ปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ทางอำเภอลับแลได้ตั้งพลับพลารับเสด็จบนม่อนจำศีล นายทองอินได้เป็นหัวหน้าคนสำคัญในการรับเสด็จในครั้งนี้ โดยจัดขบวนแห่บังไฟ และปราสาทผึ้ง มีช้างแห่ไปในขบวนถึง ๒๕ เชือก และมีการแสดงพระธรรมเทศนาเรื่อง พระแท่นศิลาอาสน์ด้วย

ในการเสด็จประพาสจังหวัดอุดรดิตถ์และเมืองลับแลในครั้งนี้ นายทองอินได้จัดการรับเสด็จเป็นที่พอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่งและได้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทด้วย ความจงรักภักดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทราบข่าวการได้ทำงานต่างๆ ซึ่งเป็นการทำประโยชน์ให้กับเมืองลับแล เช่น การสร้างถนน การสร้างเหมืองฝายของ นายทองอิน อีกทั้งทราบนิสัยของนายทองอินอีกด้วย ว่า เป็นคนดีราชฎรักใคร่ นบถ้อมมากสมควรที่จะได้ความชอบเป็นพิเศษ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายทองอินเป็น “ขุนพิศาลจันะกิจ” พระราชทานนามถนนสายที่นายทองอินเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดสร้างเพื่อรับเสด็จว่า ถนนอินใจมี

ต่อมาในวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๗ นายทองอินได้รับการเลื่อนบรรดาศักดิ์และพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็น “หลวงศรีพนมมาศ” ตำแหน่ง เจ้าเมืองลับแล ขึ้นตรงต่อเมืองพิชัย ถือศักดินา ๑,๐๐๐ ไร่ ได้บังคับบัญชาปลัดยกกระบัตรกรรมการเมืองและบรรดาราชฎอยู่ในแขวงเมืองลับแลทั้งสิ้น

ต่อมาวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ นายทองอินได้รับการเลื่อนบรรดาศักดิ์ให้เป็น “พระศรีพนมมาศ” ตำแหน่งนายอำเภอมืองพิชัย ถือศักดินา ๑,๐๐๐ ไร่ ให้ทำหน้าที่ช่วยผู้ว่าราชการเมืองพิชัย ภายหลังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นอำมาตย์ตรี ตำแหน่ง เกษตรมณฑลพิษณุโลก ในราชทินนามเดิม

พระศรีพนมมาศ ได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคลมปัจจุบัน อันเนื่องมาจากโรคเบาหวาน เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ รวมอายุได้ ๖๐ ปี โดยได้รับพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันพุธที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๕ ณ ประรำพิธีซึ่งตั้งขึ้น ข้างบ้านพระศรีพนมมาศ โดยพระกัลยาวัฒนวิศิษฐ์ เป็นประธานการจัดงาน และพร้อมด้วยบุตรหลานและภริยาของท่าน

ผู้อำนวยการสถานศึกษา

นายชาญ อ่อนวงศ์

ประวัติการทำงาน พ.ศ. ๒๕๑๙ ครูประจำการโรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร
พ.ศ. ๒๕๔๔ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร
พ.ศ. ๒๕๔๖ ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนเทศบาล ๕ นครลำปาง
พ.ศ. ๒๕๔๗ ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศ
พิทยากร จนถึงปัจจุบัน

ผลงาน ได้รับรางวัลครูดีเด่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ๒๕๓๓
ผู้บริหารดีเด่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ๒๕๔๙
โรงเรียนชนะเลิศ ระดับประเทศในการประกวดองค์การปกครองส่วน
ท้องถิ่น ที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการการศึกษาในสถานศึกษา
ดีเด่น ปีการศึกษา ๒๕๕๐

ศิษย์เก่าที่มีบทบาทในสังคม

นายชิตีเดช จินสลุต

นายชิตีเดช (ธราวุฑ) จินสลุต

จบ ป.๔ เมื่อปีการศึกษา ๒๕๐๕

เลขประจำตัว ๓๘๔๘

ผลการเรียนร้อยละ ๗๗.๙๐

ตำแหน่งปัจจุบันเป็น ผู้พิพากษา ดำรงตำแหน่งรองประธาน
ศาลอุทธรณ์ภาค ๗

นายชัยพร รัตนาคะ

นายชัยพร รัตนาคะ

จบ ป.๔ เมื่อปีการศึกษา ๒๔๙๘

เลขประจำตัว ๒๕๓๔

ผลการเรียนร้อยละ ๘๘.๐๗

ข้าราชการบำนาญ/อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน-อุดรดิตถ-
อุดรธานี/ผู้ตรวจกระทรวงมหาดไทย และรองเลขาธิการเร่งรัด
พัฒนาชนบท

นางสาวทิวาพร รัตนศักดิ์

นางสาวทิวาพร รัตนศักดิ์

จบประถมศึกษาปีที่ ๔ เมื่อปีการศึกษา ๒๕๐๖

เลขที่ประจำตัว ๓๙๓๖

ผลการเรียน ร้อยละ ๘๐.๒๐

ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้อำนวยการสำนักการศึกษา ระดับ ๙ เทศบาลนครเชียงใหม่

อาจารย์วันทนี รัตนศักดิ์

อาจารย์สัตวแพทย์หญิง วันทนี รัตนศักดิ์

จบประถมศึกษาปีที่ ๔ เมื่อปีการศึกษา ๒๕๐๔

เลขที่ประจำตัว ๓๕๔๗

ผลการเรียน ร้อยละ ๗๗.๑๐

ตำแหน่งปัจจุบัน

คณบดีคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้อำนวยการสำนักสัตว์ทดลองแห่งชาติ

คณะกรรมการสัตวแพทยสภา

ดร.ศุภพงษ์ ปิ่นเวหา

อาจารย์ ดร.ศุภพงษ์ ปิ่นเวหา

จบประถมศึกษาปีที่ ๔ เมื่อปีการศึกษา ๒๕๑๕

เลขที่ประจำตัว ๕๑๖๕

ผลการเรียน ร้อยละ ๘๒.๐๐

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์คณะบัญชีและการจัดการ - สาขาวิชา

การจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ประธานสมาคมอาจารย์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เคยดำรงตำแหน่ง รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคกำแพงเพชร,

คณบดีคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสถาบันเทคโนโลยี

ปทุมวัน

นายสุเทพ ภัทรศยกุล

นายสุเทพ ภัทรศยกุล

นายอำเภอตรอน จ.อุดรธานี

เคยดำรงตำแหน่ง นายอำเภอฮอด จ.เชียงใหม่, นายอำเภอ

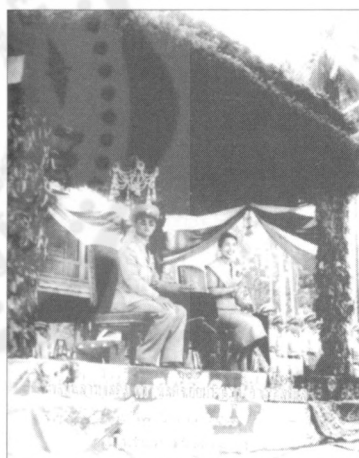
นาด้วง จังหวัดเลย, นายอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่

บุคคลสำคัญที่เคยเดินทางมาโรงเรียน

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๐ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นดำรงพระอิสริยยศพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จพระราชดำเนิน ทรงเปิดอาคารเรียนหลังแรกและพระราชทานนามโรงเรียนแห่งนี้ว่า “โรงเรียนพนมมาศพิทยากร” นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่งนำมาซึ่งความภาคภูมิใจต่อคณะครูและนักเรียนโรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากรตลอดมา ทุกวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ของทุกปีจะมีการจัดงานพิธีรำลึก วันพระราชทานนามโรงเรียน และในที่เข้านักเรียนทุกคนจะกล่าวคำปฏิญาณตน ที่ว่า “เราภูมิใจที่ได้มาเรียนโรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนแห่งแรกของจังหวัดอุดรดิตถ์ ก่อตั้งโดยพระศรีพนมมาศ โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนงบประมาณ สร้างอาคารหลังแรก พระองค์ได้เสด็จมา เราจะตั้งใจเรียนเปิดด้วยพระองค์เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๐ เราจะตั้งใจเรียนเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียนของเรา สืบต่อไป”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชินีนาถ

วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงกำหนดเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในภูมิภาคต่างๆ ทัวราชอาณาจักร หลังพระราชพิธีบรมราชาภิเษกและได้เสด็จนิวัติประเทศไทยเป็นการถาวรแล้วโดยในภาคเหนือ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจังหวัดต่างๆ ระหว่างวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๑ ถึงวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจังหวัดอุดรดิตถ์ เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ นายเจริญ นิรมล นายอำเภอลับแลเผ่าทูลละอองธุลีพระบาทและกราบบังคมทูลพระกรุณานำข้าราชการและราษฎรเข้าเฝ้าและพระองค์ได้เสด็จเยี่ยมราษฎรที่มาเฝ้ารับเสด็จ ณ โรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร นายอำเภอลับแลและพ่อค้าประชาชน ได้ร่วมกันสร้างพลับพลาที่ประทับ ณ สนามโรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร โดยตกแต่งด้วยดอกไม้สด ทรงมีรับสั่งกับนายอำเภอลับแลว่า “สวยงามดี แต่แคบไปหน่อย” และมีคณะครูโรงเรียนเทศบาล

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

คุณหญิงสุตารัตน์ เกยุราพันธุ์

พลตำรวจเอกโกวิท วัฒนะ

ศรีพนมมาศพิทยากรถวายน้ำมะพร้าวอ่อนแด่ทั้งสองพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตรัสว่า “มะพร้าวหวานดี” จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรอย่างทั่วถึงประชาชนที่มาเฝ้ารับเสด็จได้ทูลเกล้าฯ ถวายของพื้นเมือง เช่น ผ้าขึ้นตีนจก ถุงย่าม ผ้าขาวม้า หมอนขวาน ผ้าห่มพื้นเมือง และสิ่งของเย็บปักถักร้อยเป็นจำนวนมาก รวมทั้งได้ถวายพระเครื่องด้วย

นายเจริญ นิรมล นายอำเภอลับแลนำพ่อค้าประชาชน ได้ร่วมกันสร้างพลับพลาที่ประทับ ณ สนามโรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร

พฤษภาคม ๒๕๔๙ ฯพณฯ อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ขณะเป็นผู้นำฝ่ายค้านได้เดินทางเยี่ยมศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติน้ำท่วมโคลนถล่ม อ.ลับแล ณ โรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศ ฯ

มิถุนายน ๒๕๔๙ ฯพณฯ คุณหญิงสุตารัตน์ เกยุราพันธุ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์เดินทางมาตรวจราชการในพื้นที่ อ.ลับแล ลงฮอลิเคอปเตอร์ที่สนามโรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร

๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๙ พลตำรวจเอกโกวิท วัฒนะ ผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เดินทางมาตรวจราชการในพื้นที่ อ.ลับแล ลงฮอลิเคอปเตอร์ที่สนามโรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร

นับตั้งแต่การตั้งโรงเรียนแห่งนี้ขึ้นมาใน พ.ศ. ๒๔๔๘ จนถึงปัจจุบัน ๑๐๖ ปีผ่านมา (พ.ศ. ๒๕๕๔) ทำให้เห็นว่าการพัฒนาการศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญ นักปกครองท้องถิ่นในสมัยนั้น (พระศรีพนมมาศ) เห็นความสำคัญในด้านการศึกษาจึงได้ร่วมแรงร่วมใจกันจัดตั้งโรงเรียนนี้ขึ้นมาเป็นศูนย์กลางทางการเรียนรู้ และที่เป็นพระมหากรุณาธิคุณที่หาที่สุดมิได้ ก็คือการทำเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินโดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงสนับสนุนงบประมาณในการสร้างอาคารเรียนหลังแรก พระองค์ยังได้เสด็จมาเปิดอาคารเรียนด้วยพระองค์เอง เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๐ และได้พระราชทานนามว่าโรงเรียนว่า “พนมมาศพิทยากร” นับแต่นั้นมาโรงเรียนแห่งนี้ก็ได้เป็นศูนย์กลางของการศึกษา ทั้ง

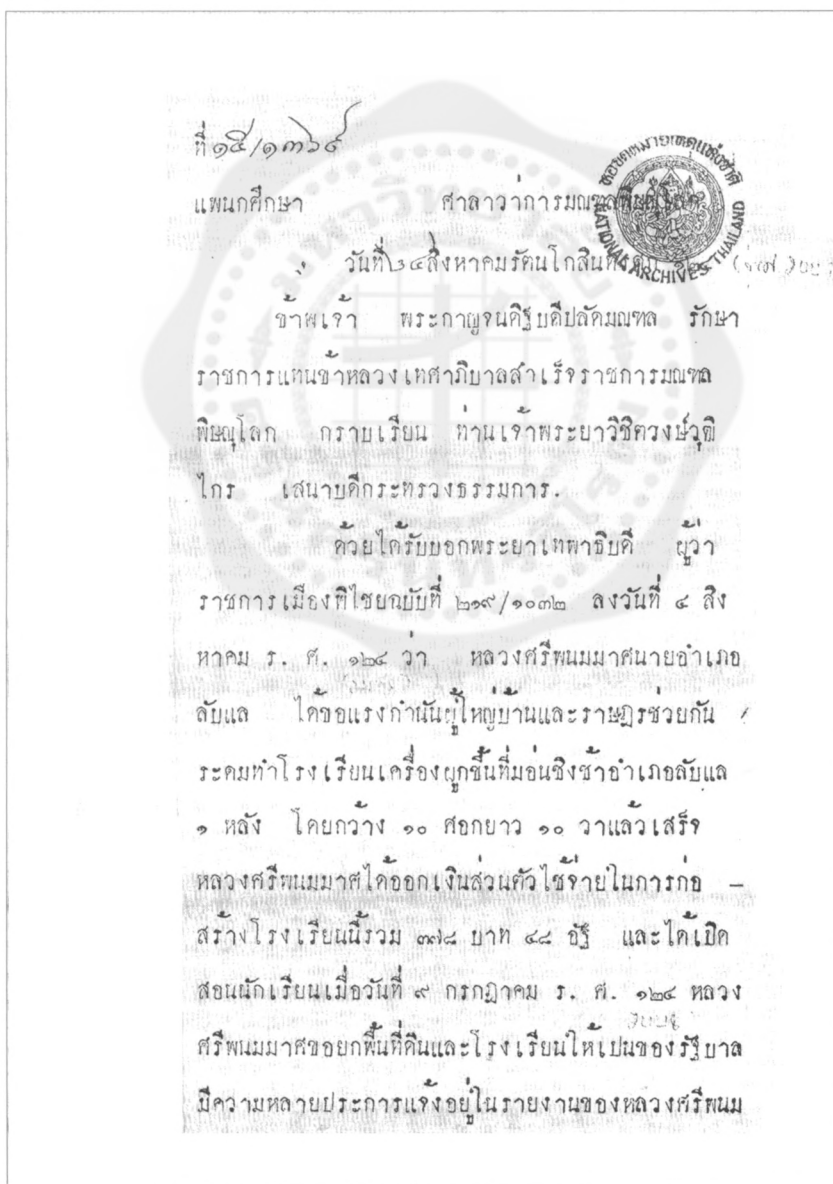
กิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่นอำเภอลับแลเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โรงเรียนได้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มศักยภาพทุกๆ ด้าน ส่งผลให้โรงเรียนได้สร้างบุคลากรที่มีบทบาทในสังคมอย่างมากมาย กระผมภาคภูมิใจที่ได้มาเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนแห่งนี้

เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ การจัดตั้งโรงเรียนของหลวงศรีพนมมาศ

นายอำเภอลับแลยกที่ดินและโรงเรียนให้เป็นของรัฐบาล

เปิดสอนนักเรียนเมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ร.ศ.๑๒๔

ปัจจุบันคือโรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร

มาศ ดังข้าพเจ้าได้สำเนาส่งมากรายไว้แล้วพร้อม
 กับบอกนี้ หลวงศรีพนมมาศขอพระราชทานถวาย
 พระราชกุศล,

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด.

ประทับตราตำแหน่งเจ้าพระยา

ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลพายัพ

ได้รับประทานสดสำเนารายงาน ๑ กับบัญชี
 รายจ่าย ๑ (แผนที่โรงเรียน ๑ รวม ๓ฉบับ).

ไม้ พ.
ประพนธ์.ท.

๕

ปี ๕๓๕

จดหมายในสังกัดมอกชิ ๑๕, ๑๓๖

ลำดับ	จดหมายเรื่อง	จาก	ถึง	วันที่	สถานที่
๑	หลวงศิริพมมาศ	อำเภอชัยบาดาล	จังหวัดชัยภูมิ	๑๕/๑๓๖	เมืองชัยภูมิ
๒	"	"	"	"	เมืองชัยภูมิ
๓	"	"	"	"	เมืองชัยภูมิ

ที่จัดตั้ง/ผู้จัด
แทนนักศึกษา

สภามหาวิทยาลัย

วันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

ที่เท่าที่ หลวงศรีพนมมาศ เลขาธิการสภาการศึกษา

อ.เถลิงศักดิ์ เรืองทน ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก

ขอเรียนแจ้งว่า อ.เถลิงศักดิ์ เรืองทน

ได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก และ

ได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก และ

ได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก และ

ได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก และ

ได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก และ

ได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก และ

๔. เมื่อต้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๖
ททท. ได้มอบหมายให้นาย...
จัดระเบียบโรงเรียน...
ให้จัดทราไว้...
กว่า ๑๐...
...
...
...

การปลูกที่โรงเรียนโดยโรงเรียนบ้านคุ้มมลายู
 บ้านคุ้มมลายูโรงเรียนบ้านคุ้มมลายู
 ประจวบทุกวันนี้ได้คิดเจ้าอาวาส
 เบลื่อนคนมาช่วยระดมทำน้ำละ๒๐คนทั้งตาคนทั้ง
 รวมประมาดวันฟ้าทอรา ต่อวันการที่โรงเรียน
 แล้วแล้วก็ได้

๕ ที่พี่ได้ทำกันเมื่อไม่มีปลูก
 แล้วคือพระพระที่ปลูกแล้ว๑๕ผลกตามผลคือ
 อยู่ปลูกไว้ในวัดรวมบริวารโรงเรียนเพื่อให้เป็น
 ล้อมบึงของโรงเรียนต่อไป ที่พี่ได้บอกกับ
 ส่วนตัวคือทุกวันนี้และสิ่งพระที่พระพระทำ
 สิ่งของต่าง ๆ ไว้ในกรณีรวมเป็นเงิน ๓๐๐ บาท
 อยู่ ๓๐๐ บาทแล้วในบึงแล้ว

๖ ครั้นวันนี้ได้บอกทุกคนที่บ้าน
 บึงที่ปลูกได้บอกทุกพระสิ่ง ๓๐๐ บาท
 ทุกคนมาที่โรงเรียน วันที่ ๕ เวลาเช้าของอา
 ปินตามพระสิ่ง ๓๐๐ บาทและถวายของกิน

ประเภท	จำนวน	เป็นเงิน	
		บาท	สต.
ซื้อหนังสือพิมพ์ฉบับละ ๕ บาท	๕๐ ฉบับ	๒๐	-
ซื้อสิ่งพิมพ์: สิ่งพิมพ์ของโรงเรียน	๑๐๐ ฉบับ	๓๐	-
กระดาษพิมพ์	๔๐๐	๕	-
หมึกพิมพ์	๔๐๐	๑	-
คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล	๑	๑	-
คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล	๒	๑๒	-
กระดาษพิมพ์	๑๐๐	๒	-
กระดาษพิมพ์	๒	๕	-
ซื้อสิ่งพิมพ์/กระดาษ	๑๐๐	๔	๓๒
ซื้อสิ่งพิมพ์/กระดาษ	๑๐๐	๒	๑๐
ซื้อสิ่งพิมพ์/กระดาษ	๑๐๐	๑	๑๐
ซื้อสิ่งพิมพ์/กระดาษ	๑๐๐	๑	๑๐

คัดสำเนาจากจดหมายเหตุแห่งชาติ ทะเบียน ๓๓๖๒
หมายเลขเอกสาร ศธ ๕๑.๑๑/๕

แผนที่โรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศพิทยากร โดยสังเขป

โรงเรียนวัดทองลั่นแล (ธรรมเนตรโสภณ)

โดย นายอวด อ่อนพรม

ชื่อโรงเรียน เดิมชื่อ “โรงเรียนวัดทองลั่นแล” ต่อมาในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ทางหัวหน้าส่วน อำเภออ่าวลึกแล ได้มีหนังสือสั่งให้ยุบโรงเรียนฝายหลวง (ธรรมเนตรโสภณอุปถัมภ์) รวมเข้ากับโรงเรียนวัดทองลั่นแล แล้วให้ขนานนามโรงเรียนเสียใหม่ว่า “โรงเรียนวัดทองลั่นแล (ธรรมเนตรโสภณ)”

สถานที่ตั้ง ตั้งอยู่เลขที่ ๑๑๔ หมู่ ๑๐ ต.ฝายหลวง อ.ลั่นแล จ.อุดรดิตถ์ อยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ ๘ กิโลเมตร

ประวัติความเป็นมา

โรงเรียนวัดทองลั่นแล ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นโรงเรียนประเภทนายอำเภอจัดตั้ง โดยอาศัยศาลาการเปรียญของวัดทองลั่นแลเป็นสถานที่เล่าเรียน เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ มีนายน้อย เกิดเจริญ เป็นครูใหญ่คนแรก

พ.ศ. ๒๔๗๖ ทางราชการได้จัดสรรเงินงบประมาณให้ ๕๐๐ บาท เพื่อสมทบกับวัสดุก่อสร้างของประชาชน ทำการก่อสร้างอาคารเรียนตามแบบ ป.๑ (พื้นโล่ง) ของกระทรวงศึกษาธิการขนาด ๙ x ๒๗ เมตร ๓ ห้องเรียน การก่อสร้างอาศัยแรงงานของประชาชน ซึ่งมีพระสมุห์จันทร์ เจ้าอาวาสวัดทองลั่นแล เป็นประธานดำเนินการก่อสร้างในที่ของวัด การก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยใช้เป็นสถานที่เล่าเรียนได้ในปีนั้น

พ.ศ. ๒๔๗๙ นายน้อย เกิดเจริญ ครูใหญ่คนแรกได้ลาออก ทางราชการได้แต่งตั้ง นายทอง พรหมสุวรรณ มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน ต่อมา นายทอง พรหมสุวรรณ ได้ลาออกในปีนั้น ทางราชการจึงได้แต่งตั้ง นายแก้ว เส็งชา มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่อยู่จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๑ ทางราชการได้ให้ย้ายไปอยู่ที่อื่น และได้แต่งตั้ง นายสี อินดี มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๓ นายสี อินดี ก็ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนวัดนาทะเล ทางราชการจึงได้แต่งตั้ง นายอรุณ บัวคำมาดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน

พ.ศ. ๒๕๐๐ ในระหว่างที่นายอรุณ บัวคำ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่อยู่นั้น อาคารเรียนเกิดชำรุด ผุพังใช้เป็นสถานที่เล่าเรียนไม่ได้ จึงได้ย้ายไป อาศัยเรียนที่ศาลาการเปรียญของวัด เป็นครั้งที่ ๒ ในขณะเดียวกันทางราชการได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งประกอบด้วย

๑. พระครูธรรมเนตรโสภณ	เจ้าอาวาสวัดทองลับแล	ประธานกรรมการ
๒. นายแหยม จันทร์ดั่ง	กำนันตำบลฝายหลวง	กรรมการ
๓. นายพุด จันทร์ศรี	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ ต.ฝายหลวง	กรรมการ
๔. นายอิน แสงสุข	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๘ ต.ฝายหลวง	กรรมการ
๕. นายสุข ม่วงกิติ	สมาชิกสภาตำบลฝายหลวง	กรรมการ
๖. นายอรุณ บัวคำ	ครูใหญ่โรงเรียนวัดทองลับแล	กรรมการและเลขานุการ

มีหน้าที่จัดหาเงินและวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างอาคารเรียนใหม่ คณะกรรมการร่วมกันจัดหาเงินและอุปกรณ์ทั้งสิ้น ๑๖,๔๓๐.๒๕ บาท ทางราชการได้จัดสรรเงินงบประมาณให้อีก ๒๐,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงินและอุปกรณ์ ๓๖,๔๓๐.๒๕ บาท จึงทำการก่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ขึ้นตามแบบ ป.๑ (สองชั้น) ของกระทรวงศึกษาธิการ ขนาด ๘ x ๔๐ เมตร ๑๐ ห้องเรียนเพิ่มมุขข้างอีก ๒ ห้องเรียน รวมเป็น ๑๒ ห้องเรียน

อาคารหลังเก่าซึ่งชำรุดผุพัง คณะกรรมการได้รื้อถอนเอาอุปกรณ์ที่ใช้ได้มาสมทบกับวัสดุก่อสร้างอาคารเรียนใหม่ได้บ้างเพียงเล็กน้อย

การก่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่นี้ได้ย้ายจากที่เดิมมาสร้างในที่ดินของวัดทางด้านเหนือซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ ๑ ไร่ ๓ งาน การก่อสร้างตามจำนวนเงินและวัสดุดังกล่าว นั้นก่อสร้างได้เพียงยกโครง มุงหลังคา เทพื้นคอนกรีตชั้นล่างไว้เท่านั้นก็หมดเงินและอุปกรณ์การก่อสร้าง

พ.ศ. ๒๕๐๔ นายอรุณ บัวคำ ครูใหญ่ได้ขอโอนไปเป็นครูโรงเรียนเทศบาลศรีพนมมาศ ทางราชการจึงแต่งตั้งนายเชาว์ เชื้อภักดี มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน

พ.ศ. ๒๕๐๖ ทางราชการได้จัดสรรเงินงบประมาณ หมาดค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้างจำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท ให้ทำการก่อสร้างต่อเติมอาคารเรียนชั้นบนเสร็จเรียนร้อยตามแบบรูปรายการเมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ทำพิธีเปิดอาคารเรียนใหม่เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗ และ นำนักเรียนขึ้นเรียนในวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗

พ.ศ. ๒๕๐๙ ทางราชการได้แต่งตั้งให้นายเชาว์ เชื้อภักดี ไปดำรงตำแหน่งครูใหญ่ โรงเรียนวัดห้องสูง และได้แต่งตั้งนายวิโรจน์ กุลศิริ มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน แต่นายวิโรจน์ กุลศิริดำรงตำแหน่งได้เพียง ๖ เดือน ก็ถูกเรียกตัวไปช่วยราชการที่ส่วนการศึกษา จังหวัดอุดรดิตถ์ จึงได้แต่งตั้งนายอยู่ สุดใจ ครูโรงเรียนวัดห้องลับแล รักษาการแทนครูใหญ่ตั้งแต่นั้นมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๑๖

พ.ศ. ๒๕๑๒ ทางราชการได้จัดสรรเงินงบประมาณหมวดค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง จำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท ให้ทำการก่อสร้างอาคารเรียนชั้นล่างเสร็จเรียบร้อยตามแบบรูปทูลุประการ รวมค่าก่อสร้างอาคารเรียนทั้งสิ้น

๑. เงินและวัสดุอุปกรณ์ที่ประชาชนบริจาค	๑๖,๔๓๐.๒๕ บาท
๒. เงินงบประมาณ ครั้งที่ ๑	๒๐,๐๐๐ บาท
๓. เงินงบประมาณ ครั้งที่ ๒	๕๐,๐๐๐ บาท
๔. เงินงบประมาณ ครั้งที่ ๓	๕๐,๐๐๐ บาท
รวมเงิน	๑๓๖,๔๓๐.๒๕ บาท

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ทางราชการอนามัยได้จัดสรรเงินและอุปกรณ์มาร่วมสมทบทุนกับประชาชนในท้องที่ จัดสร้างถึงน้ำประปออนามัยให้แก่โรงเรียนจนเสร็จเรียบร้อย

พ.ศ. ๒๕๑๔ คณะกรรมการศึกษาและประชาชนร่วมกันจัดหาเงินและวัสดุอุปกรณ์ ราคา ๕๐,๐๐๐ บาท สร้างบ้านพักนักเรียนฝึกสอน ตามโครงการฝึกครูของวิทยาลัยครูอุดรดิตถ์ ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๘ เมตร การก่อสร้างได้แต่เพียงยกโครงมุงหลังคา อดพื้นชั้นบน ทำฝา ทำประตู หน้าต่างชั้นบน และเทพื้นคอนกรีตชั้นล่าง ไว้พอใช้เป็นสถานที่อาศัยได้ชั่วคราว

ในต้นปีการศึกษา ๒๕๑๔ วิทยาลัยครูอุดรดิตถ์ได้ส่งนักเรียนฝึกสอนรุ่นแรกออกมาทำการฝึกสอน ตามโครงการฝึกหัดครูชนบทของวิทยาลัยครูอุดรดิตถ์

ปีการศึกษา ๒๕๑๔ โรงเรียนเริ่มเปิดสอนเด็กก่อนเข้าเรียนของส่วนการศึกษา จังหวัดอุดรดิตถ์ร่วมกับวิทยาลัยครูอุดรดิตถ์เป็นต้นมา

วันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับคำสั่งจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรดิตถ์ ๑๔๗/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ สั่งแต่งตั้งนายวิโรจน์ กุลศิริไปดำรงตำแหน่งครูโรงเรียนวัดใหม่และแต่งตั้งนาย สมศักดิ์ อุ่นเจริญ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนวัดห้องลับแล ได้มารับหน้าที่ตั้งแต่วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมา

พ.ศ. ๒๕๑๗ คณะครูโรงเรียนวัดห้องลับแลร่วมกันสะสมวัสดุอุปกรณ์ และแรงงานก่อสร้างศาลาทรงไทย ๑ หลังราคา ๖,๐๐๐ บาท เพื่อจัดเป็นสถานที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านห้องลับแล สำเร็จเรียบร้อย

พ.ศ. ๒๕๑๗ นายสี ขวัญสอน มอบวัสดุอุปกรณ์ให้ก่อสร้างรั้วถาวรด้านหน้าโรงเรียนสำเร็จเรียบร้อยราคา ๑๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๘ ก่อสร้างถาวรวัดอุไ้ในโรงเรียนดังนี้

๑. ได้รับเงินงบประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาท ตามโครงการ พ.ป.ช.จากทางราชการให้ทำการก่อสร้างรั้วถาวรด้านข้างโรงเรียนทั้งสองข้างสำเร็จเรียบร้อย

๒. คณะครูโรงเรียนวัดทองลับแลได้ร่วมกันสละวัสดุอุปกรณ์และแรงงานสร้างป้ายชื่อโรงเรียนราคา ๒,๕๐๐ บาท สำเร็จเรียบร้อย

๓. นางเฉลียว ปิ่นเวหา มอบประตูเหล็ก ราคา ๒,๘๐๐ บาท ให้แก่โรงเรียน

พ.ศ. ๒๕๑๙ ก่อสร้างถาวรวัดอุไ้ในโรงเรียนดังนี้

ได้รับงบประมาณหมวดค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้างให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

ก. ทำการเปลี่ยนสังกะสีหลังคาอาคารเรียน ซึ่งเก่าชำรุดผุพังเป็นสังกะสีใหม่ทั้งสิ้นในงบ ๓๐,๐๐๐ บาท

ข. สร้างส้วมซึม ๑ หลัง ๕ ที่นั่ง ในงบ ๗,๐๐๐ บาท

ค. สร้างบ้านพักครู ๑ หลัง ๒ ห้องนอน ในงบ ๔๐,๐๐๐ บาท

ง. คณะครูสละวัสดุอุปกรณ์และแรงงานสร้างต่อเติมโรงอาหารโดยเปลี่ยนสังกะสีหลังคาเก่าที่ชำรุด เป็นสังกะสีใหม่ และต่อเติมออกไป ๑ ช่วงเสา กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๓ เมตร

จ. คณะครูสละวัสดุอุปกรณ์และแรงงานสร้างรั้วถาวรด้านหลังโรงเรียนเสร็จเรียบร้อย

พ.ศ. ๒๕๒๐ คณะครูได้ร่วมกันสละวัสดุอุปกรณ์แรงงานและเงินส่วนตัวเพื่อเทพื้นคอนกรีตโรงอาหารได้สำเร็จเรียบร้อย ๑ หลัง ราคา ๔,๐๐๐ บาท

วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ชนะการประกวดโรงเรียนดีเด่นประจำปี ๒๕๒๐ ระดับจังหวัด ประเภทที่ ๔ (เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้น ป.๑ - ๔ ครุครบชั้น) ได้รับรางวัลที่ ๒

วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้รับคำสั่งจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ ๓๗๐/๒๕๑๙ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ สั่งแต่งตั้งนายฤทธิณรงค์ คำฟอง ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยครูใหญ่ ๓ โรงเรียนวัดทองลับแล เป็นคนแรกของโรงเรียน

วันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้รับหนังสือจากหัวหน้าส่วน อำเภอลับแลที่ อ.ด ๕๔/๑๓๔๒ ลงวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ สั่งให้ยุบโรงเรียนฝายหลวง (ธรรมเนตรโคกนออุปถัมภ์) รวมเข้ากับโรงเรียนวัดทองลับแล โดยให้มีครูใหญ่เพียงคนเดียว ให้ครูโรงเรียนวัดทองลับแล รับมอบทรัพย์สินของโรงเรียนฝายหลวง (ธรรมเนตรโคกนออุปถัมภ์) ให้ถูกต้องตามระเบียบ

โดยนัยของหนังสือนี้จึงทำให้โรงเรียนฝายหลวง (ธรรมเนตรโคณอุปถัมภ์) กับโรงเรียนวัดทองลับแลรวมเป็นโรงเรียนเดียวกัน แล้วให้ชานนามโรงเรียนเสียใหม่ว่า “โรงเรียนวัดทองลับแลธรรมเนตรโคณ” และโรงเรียนก็ได้เปิดขยายชั้นเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๒๐ เป็นต้นไป ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๐ ซึ่งมีพระบรมราชโองการประกาศใช้ไปแล้วได้กำหนดให้เปลี่ยนระบบการศึกษาจาก ๗.๓.๒ เป็น ๖.๓.๓ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปัจจุบันโรงเรียนวัดทองลับแล (ธรรมเนตรโคณ) ตั้งอยู่เลขที่ ๑๑๔ หมู่ ๑๐ ต.ฝายหลวง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุตรดิตถ์ เขต ๑ มีขอบเขตการให้บริการการศึกษาครอบคลุมหมู่ ๗ และหมู่ ๑๐ ต.ฝายหลวง อ.ลับแล อยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ ๘ กิโลเมตร

มีเนื้อที่ทั้งหมด ๒ ไร่ ๓ งาน ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ มีประชาชนบริจาคสมทบอีก ๖๐ ตารางวา เพื่อให้ทางโรงเรียนมีพื้นที่สำหรับสร้างอาคารเรียนใหม่ให้เพียงพอ

ปัจจุบันมีอาคารเรียน ๒ หลัง ๒๒ ห้องเรียน อาคารเอนกประสงค์ ๑ หลัง ล້วม ๑ หลัง ๘ ที่นั่ง ลานกีฬาเอนกประสงค์ ๑ แห่ง ประปาระบบเดิมสารไอโอดีน ๑ แห่ง ถึงประปาโรงเรียน ๑ ที่ พระพุทธรูป ๑ แห่ง ภายในอาคารเรียนประกอบด้วยห้องเรียนเสริมกิจกรรมต่างๆ เช่น ห้องปฏิบัติการทางภาษา ๑ ห้อง ห้องปฏิบัติการทดลองวิทยาศาสตร์ ๑ ห้อง ห้องสมุด ๑ ห้อง และ สหกรณ์โรงเรียน ๑ ห้อง

ประวัติผู้ก่อตั้งโรงเรียน

โรงเรียนวัดทองลับแลเป็นโรงเรียนประเภทนายอำเภอจัดตั้ง โดยอาศัยศาลาการเปรียญของวัดทองลับแลเป็นสถานที่เล่าเรียน แต่การก่อตั้งโรงเรียนไม่ได้ระบุนามหรือประวัติของผู้ก่อตั้งไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จากประวัติความเป็นมาโรงเรียนก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ซึ่งตรงกับยุคสมัยที่ พระพิศาลคีรี (เที่ยง) รตะมาน ได้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอในสมัยนั้น ซึ่งสันนิฐานว่า พระพิศาลคีรี (เที่ยง) รตะมาน ได้ให้การสนับสนุนในการก่อตั้งโรงเรียนวัดทองลับแล

สิ่งที่เคยมีและสิ่งที่ถูกรื้อถอนทำลายสูญจากโรงเรียน

ปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ทำการก่อสร้างอาคารเรียนตามแบบ ป.๑ (พื้นโล่ง) ของกระทรวงศึกษาธิการขนาด ๙ x ๒๗ เมตร ๓ ห้องเรียน และชำรุดผุพังในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ จึงทำการก่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ตามแบบ ป.๑ (สองชั้น) ของกระทรวงศึกษาธิการ ขนาด ๘ x ๔๐ เมตร ๑๐ ห้องเรียน เพิ่มมุขข้างอีก ๒ ห้องเรียน รวมเป็น ๑๒ ห้องเรียน ส่วนอาคารเรียนหลังเก่าที่ชำรุดผุพัง คณะกรรมการได้รื้อถอนเอาอุปกรณ์ที่พอใช้ได้มาสมทบกับวัสดุก่อสร้างอาคารเรียนใหม่ได้บ้างเพียงเล็กน้อย

ประวัติผู้อำนวยการที่มีบทบาทสำคัญต่อโรงเรียน

นายเชาว์ เชื้อภักดี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทองลับแล พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๐

เกิด วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ปัจจุบันอายุ ๗๗ ปี

ประวัติการศึกษา จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ที่โรงเรียนอุตรดิตถ์ จบนักเรียนครูที่โรงเรียนฝึกหัดครูอุตรดิตถ์ และศึกษาด้วยตัวเอง ได้วุฒิพิเศษครูประถม (พป.)

ประวัติการทำงาน

เริ่มรับราชการเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๗ ณ โรงเรียนวัดดอยท่าเสา อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์

๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนวัดทองลับแล

๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนห้องสูง

๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดเจดีย์เกษียณอายุราชการเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๖ ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ

บทบาทสำคัญต่อโรงเรียน

ขณะดำรงตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนวัดทองลับแล เริ่มตั้งแต่ที่โรงเรียนยังอาศัยศาลาการเปรียญวัดทองลับแลทำการเรียนการสอนอยู่นั้น นายเชาว์ เชื้อภักดีได้ร่วมกับคณะกรรมการการศึกษา ประชาชน และพระครูธรรมเนตรโคธกาน (เจ้าคณะอำเภอลับแลในสมัยนั้น) จัดสร้างอาคารเรียนถาวร แบบ ป.๑ ธรรมดา ๒ ชั้น รวมระยะเวลาที่ก่อสร้างอาคารเรียนประมาณ ๒ ปี จึงเสร็จสิ้น ในสมัยนั้นมีนักเรียนประมาณ ๓๐๐ คน เปิดสอนตั้งแต่ ประถม ๑ - ๖ มีครูทั้งหมด ๗ คน นักการภารโรง ๑ คน เขตบริการการศึกษาครอบคลุมหมู่ ๓,๖,๗ ต.ฝายหลวง อ.ลับแล

ศิษย์เก่าที่มีบทบาทในชุมชน หรือสังคม

พระครูธรรมเนตรโคธกาน เจ้าคณะอำเภอลับแล

ชื่อเดิม บุญธรรม มาอาจ เป็นบุตรของนายดีบ นางเบอะ เกิดเมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๓ ตรงกับวันพุธ เดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีมะเมีย เกิดที่บ้านทองลับแล หมู่ ๗ ต.ฝายหลวง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ มีพี่น้องด้วยกัน ๒ คน คือ พระครูธรรมเนตรโคธกาน (บุญธรรม มาอาจ) และ นางเฝ้า เครือฝั้น

วิทยฐานะ พระครูธรรมเนตรโคธกาน หรือ เด็กชายบุญธรรม มาอาจ เมื่อตอนเยาว์วัย เข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดทองลับแล สำเร็จการศึกษาชั้นประถมปีที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ เมื่อออกจากโรงเรียนแล้วก็ออกไปช่วยบิดามารดาประกอบอาชีพกสิกรรม ระหว่างที่ประกอบอาชีพอยู่นี้ชีวิตความเป็นอยู่ออกจะระหกระเหินอยู่บ้าง กล่าวคือท่านเป็นคนไม่

ชอบอยู่กับที่ บิดามารดาจึงนำมาฝากวัดแล้วนำมาบรรพชาเป็นสามเณรเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ เป็นสามเณรอยู่ได้ ๒ พรรษา ก็ลาสิกขา เมื่อลาสิกขาออกมาแล้วจึงไปเป็นลูกจ้างทำป่าไม้กับพ่อเลี้ยงต่างๆ หลายคน จนอายุครบเกณฑ์ทหารจึงเข้ารับราชการเป็น ทหารอยู่ ๒ ปี สังกัดอยู่จังหวัดพิษณุโลก ครั้นออกจากทหารเกณฑ์แล้ว บิดามารดาก็อุปสมบทให้เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ตรงกับวันอาทิตย์ แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๔ ปีระกา ณ วัดทองลับแล โดยมีพระครู ธรรมฐิติวงศ์ศิริเขต เจ้าคณะแขวงเอกเมืองพิชัย เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูธรรมธาดา เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระสมุห์จันทร์ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ อุปสมบทแล้วก็พำนักอยู่ที่วัดทองลับแล ซึ่งมีพระสมุห์จันทร์เป็นเจ้าอาวาสในสมัยนั้น

ระหว่างที่เป็นพระภิกษุบุญธรรม ท่านก็ขยันขันแข็งเล่าเรียนศึกษาพระธรรมวินัยมาโดยตลอด จนสอบวิชานักธรรมชั้นตรีและชั้นโทได้มาโดยลำดับ

ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดทองลับแล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ ต่อจากพระสมุห์จันทร์ และ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระสมุห์บุญธรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ และได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอลับแลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ ตามลำดับ

ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่ง ท่านก็มีบทบาทสำคัญกับงานด้านต่างๆ ทั้งในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เช่น งานด้านการปกครอง งานด้านการศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ และการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ต่างๆ เป็นต้น

พระครูธรรมเนตรโคภน ได้ถึงแก่มรณภาพไปอย่างสงบในวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน

พ.ศ. ๒๕๒๕ เวลา ๙.๓๐ น. ด้วยโรคมะเร็งในปอด ที่โรงพยาบาลสงฆ์กรุงเทพมหานคร สิริรวมอายุได้ ๗๒ ปี ๙ เดือน ๑๐ วัน รวมพรรษา ๔๙ พรรษา

สิ่งก่อสร้างและอาคารเก่าที่น่าสนใจ

อาคารเก่าที่น่าสนใจของโรงเรียน คือ อาคารเรียนไม้ตามแบบ ป.๑ (สองชั้น) ของกระทรวงศึกษาธิการ ขนาด ๘ x ๔๐ เมตร ๑๐ ห้องเรียน เพิ่มมุขข้างอีก ๒ ห้องเรียน รวมเป็น ๑๒ ห้องเรียน เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ด้วยงบประมาณทั้งสิ้น ๑๖,๔๓๐.๒๕ บาท การก่อสร้างอาคารหลังนี้ได้ย้ายจากที่เดิมมาสร้างในที่ดินของวัดทางด้านเหนือซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ ๑ ไร่ ๓ งาน การก่อสร้างตามจำนวนเงินและวัสดุคงกล่าวนั้นก่อสร้างได้เพียงยกโครงมุข

หลังคา เทพื้นคอนกรีตชั้นล่างไว้เท่านั้นก็หมดเงินและอุปกรณ์การก่อสร้าง จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๐๖ ทางราชการได้จัดสรรเงินงบประมาณหมวดค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้างจำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท ให้ทำการก่อสร้าง ต่อเติมอาคารเรียนชั้นบนเสร็จเรียบร้อยตามแบบรูปายการเมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ทำพิธีเปิด อาคารเรียนใหม่ เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗ และนำนักเรียนขึ้นเรียนในวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗ และใช้งานมาจนถึงปัจจุบัน

บุคคลสำคัญที่เคยเดินทางมาเยี่ยมโรงเรียน

๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๙ พระอาจารย์โสภณ โสภโณ วัดสังฆราชา เขต ลาดกระบัง กรุงเทพฯ ได้มาเยี่ยมชมโรงเรียนวัดทองลับแล

๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ นายเรืองฤทธิ์ วรจิต ได้มาตรวจเยี่ยมโรงเรียน หลัง ประสบภัยน้ำท่วม และได้มอบสิ่งของอุปกรณ์การเรียนแก่นักเรียน

๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ คณะชุดฟื้นฟู (เฉพาะกิจ) ศูนย์บรรเทาสาธารณภัย กองทัพอากาศ โดย พ.อ.ภิญโญ เทพพานิช รองหัวหน้าชุดฟื้นฟูฯ ได้ช่วยเหลือสนับสนุน ปรับพื้นที่โรงเรียน บริจาคถังน้ำ จำนวน ๑๔ ถัง และเวชภัณฑ์ จำนวน ๑ ชุด เพื่อ สนับสนุนการเรียนการสอนในโรงเรียน

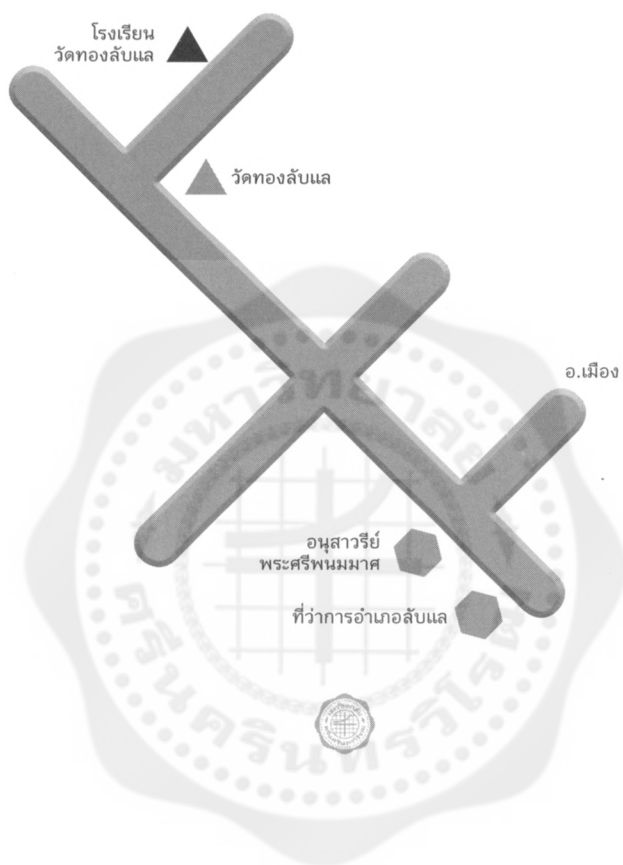
๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ พระอาจารย์ขวัญชัย ขนติธมโน ได้นำคณะศัทธา ของ ศูนย์ปฏิบัติธรรมม่อนอาร์กซ์ โดยนำสมุด ดินสอ ปากกา แจกเพื่อบำรุงขวัญเด็กนักเรียน

ทัศนะของผู้เขียนต่อโรงเรียน

โรงเรียนแห่งนี้ถือเป็นสถานที่อันทรงคุณค่าแห่งหนึ่งในอำเภอลับแล เพราะเป็น โรงเรียนที่เก่าแก่ มีประวัติยาวนาน และตัวข้าพเจ้าเองก็เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนแห่งนี้ ดังนั้นข้าพเจ้าจึงมีความรู้สึกภาคภูมิใจในโรงเรียนเป็นอย่างมาก ยิ่งเมื่อทราบประวัติความเป็นมาของโรงเรียนแล้วก็ยิ่งทำให้รู้สึกว่าการเรียนแห่งนี้มีคุณค่า เพราะกว่าจะมา เป็นโรงเรียนที่เห็นในปัจจุบันนี้ ต้องอาศัยทั้งเวลา และแรงงาน ของคณะครู พระสงฆ์ และ ประชาชนในหมู่บ้าน ที่ร่วมแรงร่วมใจกัน สละทั้งกำลังทรัพย์ และกำลังกายเพื่อที่จะให้ลูก หลายของเราได้มีโรงเรียนไว้เล่าเรียนศึกษาหาความรู้

ปัจจุบันข้าพเจ้าเองได้มีโอกาสกลับมาที่โรงเรียนแห่งนี้อีกครั้ง ในฐานะของผู้ บริหาร ซึ่งข้าพเจ้ามีความตั้งใจจริงที่จะมาพัฒนาโรงเรียนที่มีประวัติอันยาวนานแห่งนี้ให้ เจริญรุ่งเรือง เพื่อให้โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนที่ดี มีคุณภาพ ให้ลูกหลานของเราได้มา เล่าเรียนกันสืบต่อไปนานเท่านาน

แผนที่โรงเรียนวัดทองลับแลโดยสังเขป

๖

ต้นไม้

การสร้างบ้าน สร้างวัด สร้างโรงเรียน ล้วนอาศัยไม้เป็นวัสดุการก่อสร้างที่สำคัญ โดยไม้ที่ใช้ ก็ล้วนมาจากป่าที่มีความสมบูรณ์ในครั้งอดีตของลับลและของจังหวัดอุดรดิตถ์

แต่ปัจจุบัน เนื่องจากอัตราการเจริญเติบโตของต้นไม้ไม่ทันกับความต้องการใช้ของมนุษย์ ทั้งยังไม่มี การดูแลรักษาป่าไม้ และปลูกทดแทนเมื่อตัดไป

จากภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงมากขึ้นทุกวัน ได้สะท้อนภาพของการทำลายป่าไม้จนนำมาซึ่งภัยพิบัติย้อนกลับมาสู่ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลก ที่นับวันจะวิกฤตรุนแรง

การนำเสนอเรื่องต้นไม้ จึงมีนัยยะทั้งประวัติศาสตร์และทั้งเรื่องการปลูกจิตสำนึกใหม่ในการอนุรักษ์ ปกปักรักษา พัฒนาเพื่อความมั่นคงและอนาคตของลูกหลานไทยในอนาคต

ขอขอบคุณ อาจารย์ประภัสสร ยอดสง่า และคณะที่ลงพื้นที่ศึกษาค้นคว้าภายใต้โครงการสร้างฐานข้อมูลพรรณพืชเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ในพื้นที่โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน จนเกิดหนังสือ พรรณไม้ในโครงการ มศว ตรอน ซึ่งเป็นโครงการที่สนับสนุน โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อมกับการรณรงค์ศึกษาค้นคว้าต้นไม้ในวัดเก่า โดยต่างมีความหวังว่า กิจกรรมที่ทำจะเป็นส่วนหนึ่งของการขยายผลร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ต่อไป โดยได้เลือกสำรวจต้นไม้ในวัดต่างๆ ที่อำเภอลับล และขอยกตัวอย่างต้นไม้ที่สำรวจในเบื้องต้น ๓ วัด คือ วัดดอนสัก วัดเจดีย์ศิรีวิหาร วัดผักราก ดังนี้

ต้นไม้ใหญ่ที่สำรวจพบในเบื้องต้น

วัดดอนสัก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

สนสองใบ	เพกา	มะขามป้อม
มะม่วง	เหียงพ้านางแอ	พญาไร้ใบ
ลำไย	ดินเป็ด	มะไฟ
หวาย	ตาล	ขนุน
ปืบ	สารภี	ปอ
กระท้อน	มะขาม	สนทะเล
จำปี	ตะเคียนทอง	คูณ
ไทร	นุ่น	มะเฟือง
สมอพิเภก	คำมอกหลวง	จันทร์หอม
มะปราง	สัก	พิกุล
มะหาด	วาสนา	บัวสวรรค์
แก้ว	บุญนาคร	ปาล์ม
ลิบสองปันทนา	ฝรั่งขึ้นก	บุก
กระเจียวล้ม	มะลิ	บอระเพ็ด
หนุमानประสานกาย	ชะพลู	हुกวาง
พุทรา	หมาก	มะยม

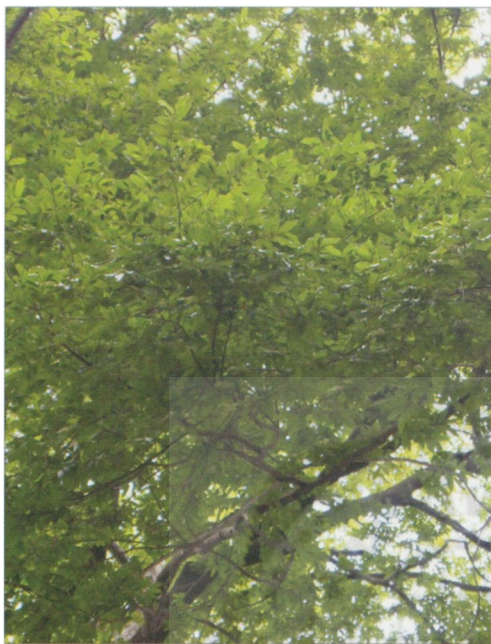

สนสองใบ

มะขาม

จันทร์หอม

ลูกจันทร์หอม

บุก

ลิบสองป็นนา

หนุ่มานประสานกายและชะพลู

สารภี

คำมอกหลวง

ชิงช้า

ต้นไม้ใหญ่ที่สำรวจพบในเบื้องต้น
วัดเจติยคีรีวิหาร อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

จำปี	จันทผา	ขนุน
มะม่วง	สมอไทย	มะขามป้อม
มะปราง	สนทะเล	ปีบ
สะเดา	เลี้ยว	กฤษณา
สาละลังกา	โศก	สัก
พิกุล	ตาล	มะพร้าว
ยางนา	ไทร	กระดังงา
เพกา	ยอบ้าน	ยางพารา
อโศกอินเดีย	มะค่าโมง	ตีนเป็ด
พิกุล	ประดู่บ้าน	ลีลาวดี
ขี้เหล็ก	เข็มประดับ	เขียด
แก้ว	มะฮอกกานี	ทุเรียน
ลองกอง	สะตอ	สุรามริด
มะตูม	กุ่ม	หวาย
อินทนิลบก	มะรุ้ม	บุนนาค
สบู่เลือด	ลำไย	เพชรสังฆาต
กระทิง	พลู	ย่านาง
น้อยหน่า	มังคุด	ชะอม
กระเทียมเถา	บานบุรี	ปรง
ชบา	ประยงค์	โพธิ์

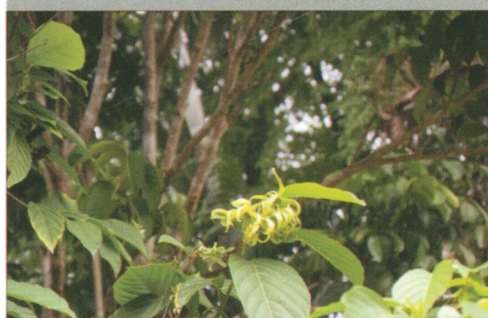
แคแสด

อินทนิลบก

เหียง

กระดังงาสงขลา

สมอไทย

กลางกอง

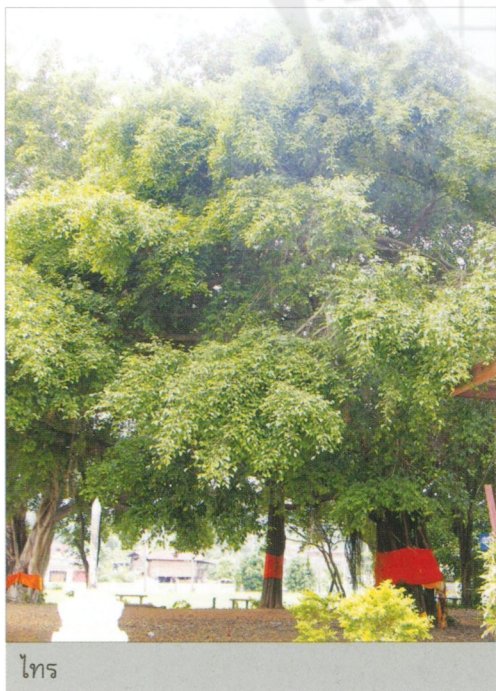
เพชรสังฆาต

มะค่าโมง

มะลิวัลย์

ต้นไม้ใหญ่ที่สำรวจพบในเบื้องต้น

วัดฝักราก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

มะค่าโมง	สัก	โพธิ์
ตีนเป็ด	เพกา	พลับพลา
ไทรย้อย	ยางขี้มอด	มะไฟ
คูณ	ยางนา	ฉนวน
หว่า	ทองกวาว	กระทุ่มบก
เหียง	พ้านางแอ	มะขามป้อม
ข่อย	พิกุล	ลองกอง
ยางสด	มังคุด	ไค้
ทุเรียน	อากาเว่	แก้ว
มะม่วง	ตาล	จามจุรี
ลำไย	มะขาม	จำปี
ขนุน	กระท้อน	กระทิง
สาระ	มะปราง	บุษราคัม
พื้จั่น	ไค้	ชงโค
ประดู่	สมอไทย	อินทนิลบก
ยางพารา	แอปเปิ้ลสตาร์	

พิทูล

บุญผาค

มะค่าโมง

ผักกราก

แอปเปิ้ลสตาร์

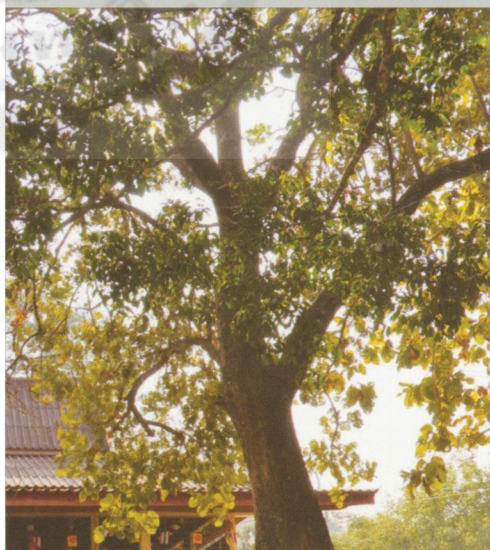
ผลแอปเปิ้ลสตาร์

ไทรย้อย

โพธิ์

ทองกวาว

หมู่บ้านชिरากาวา
จวนผู้ว่าทาคายะมะ
และ ปราสาทมัตสึโมโตะ

๒

๗

ถอดบทเรียน หมู่บ้านชิรากาวา จวนผู้ว่าทาคายามา และปราสาทมัตสึโมโตะ

ประเทศญี่ปุ่น ถือเป็นประเทศในทวีปเอเชียประเทศหนึ่งที่มีทุนทางวัฒนธรรม
ดูแลรักษาทุนทางวัฒนธรรม สืบทอดพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม จนเป็นต้นแบบของ
การนำวัฒนธรรมไปเชื่อมโยงกับพัฒนาเศรษฐกิจ หรือเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการ
พัฒนาทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น จนสามารถกล่าวได้ว่า ญี่ปุ่นเป็นประเทศหนึ่งพัฒนาทุน
วัฒนธรรมไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

กรณีตัวอย่างของหมู่บ้านชิรากาวา (Shiragawa) ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นเมือง
มรดกโลกทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมจากองค์การยูเนสโก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘

กรณีจวนผู้ว่าทาคายามา (Takayama Jinya) ในสมัยของเอโดะ และปราสาทมัต
สึโมโตะ (Matsumoto Castle) หรือปราสาทอิกา (ปราสาทดำ) โดยสถานที่ทั้ง ๓ แห่ง มี
กระบวนการจัดการสู่ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้อย่างน่าศึกษา ทั้งนี้ ข้อมูลโดย
สังเขปของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมีดังนี้

หมู่บ้านชิรากาวา

ประวัติศาสตร์และความเป็นมา

เนื่องจากศิลปวัตถุโบราณที่มีจำนวนไม่เพียงพอ ทำให้เรามีความรู้เกี่ยวกับหมู่บ้าน
มรดกโลก Shiragawa - go เพียงเล็กน้อย อย่างไรก็ตามนักโบราณคดีได้ค้นพบเครื่อง
กระเบื้องดินเผาและเครื่องมือทำจากหินในบริเวณซึ่งย้อนไปถึงช่วงปลายยุค Jomon
(๘,๐๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช ถึง ๒๐๐ ปี ก่อนคริสต์ศักราช)

หมู่บ้านมรดกโลก Shiragawa - go ก่อนปี ๑๘๗๕ มีอาณาเขตทั้งสิ้นโดย

ครอบครัวหมู่บ้าน Shokawa และส่วนหนึ่งของหมู่บ้าน Kiyomi ในกลางศตวรรษที่ ๑๓ Kanenbo Zenshun ได้นำพุทธศาสนาวัชรยาน Shin (Shin Buddhism) เข้ามาเผยแพร่ ณ Shiragawa - go จนทั่วถึงในยุค Hida

ครั้นศตวรรษที่ ๑๕ พวก Uchigashima ได้รุกราน Shiragawa - go จากทาง Shinano และได้สร้างประสาทขึ้นที่ Ogimachi เพื่อเป็นเสมือนหนึ่งป้อมปราการนอกอาณาเขต ประสาทแห่งนี้ตั้งอยู่ ณ จุดชมวิวปัจจุบันของ Shiroyama ต่อมาในศตวรรษที่ ๑๗ พวกโชกุนของยุค Edo ได้ถือสิทธิ์ครอบครองหมู่บ้านแห่งนี้ แต่ยังคงมีบางส่วนของอาณาเขตนี้ที่ยังคงอยู่ในการควบคุมของวัด Shorenji ซึ่งเป็นวัดในพุทธศาสนาวัชรยาน Shin

ก่อนปี ๑๖๐๐ ในอาณาเขต Ogimachi มีจำนวนบ้านเพียง ๕๐ หลัง และเพิ่มมากขึ้นถึง ๘๐ หลังในช่วงปลายยุค Edo จนถึงช่วงกลางราชวงศ์ Meiji (๑๘๖๘ - ๑๙๑๒) มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นถึงกว่า ๑๐๐ หลังคาเรือน ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาของเกษตรกรรม การเลี้ยงไหม (silkworms) ทางเดินเท้าแคบๆ ซึ่งเชื่อมการติดต่อครัวเรือนแต่ละหลังสไตล์ gasho (บ้านหลังคาสูงทรงจั่ว) ค่อยๆ ขยายกลายเป็นถนนแคบๆ จนกระทั่งปี ๑๘๙๐ รัฐบาลได้ก่อสร้างทางหลวงแห่งชาติขึ้นสำเร็จ ซึ่งขยายภาคเหนือและภาคใต้โดยตัดถนนผ่านกลางของหมู่บ้าน ภายหลังจากที่ทางหลวงสร้างเสร็จสมบูรณ์ ประชาชนได้เริ่มสร้างบ้านในรูปลักษณะที่ทันสมัย มีบ้านมุงหลังคาสังกะสีเรียงรายตลอดสองข้างของทางหลวง

ภายหลังจากช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นเข้าสู่ยุคของเศรษฐกิจเฟื่องฟูอย่างมาก กระแสของการพัฒนาสร้างเขื่อนได้สืบคลานเข้าสู่หมู่บ้านมรดกโลก Shiragawa - go ชาวบ้านเริ่มจะสร้างบ้านแบบสมัยใหม่แทนที่บ้านสไตล์ gasho ซึ่งมีความยุ่งยากในการอยู่อาศัยและบำรุงรักษา ในปี ๑๙๖๗ ฝ่ายปกครองของหมู่บ้านมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับจำนวนบ้านสไตล์ gasho ซึ่งลดลง จึงได้เริ่มกระบวนการอนุรักษ์บ้านแบบโบราณ บ้านจำนวน ๙ หลังได้ถูกโยกย้ายออกมาจัดวางเป็นหมู่บ้านกลางแจ้งในปี ๑๙๗๒ บ้านในอาณาเขต Ogimachi ได้รับการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่องเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มบ้านเล็กๆ ของ Shiragawa - go ต่อมาชาวบ้านบางคนได้ก่อตั้งสมาคมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแห่ง Shiragawa - go Ogimachi (Shiragawa - go Ogimachi Natural Environment Preservation Society) ขึ้นในปี ๑๙๗๑ สมาคมแห่งนี้ได้สร้างบรรทัดฐานของการอนุรักษ์บ้านสไตล์ gasho และอาคารทางประวัติศาสตร์อื่นๆ

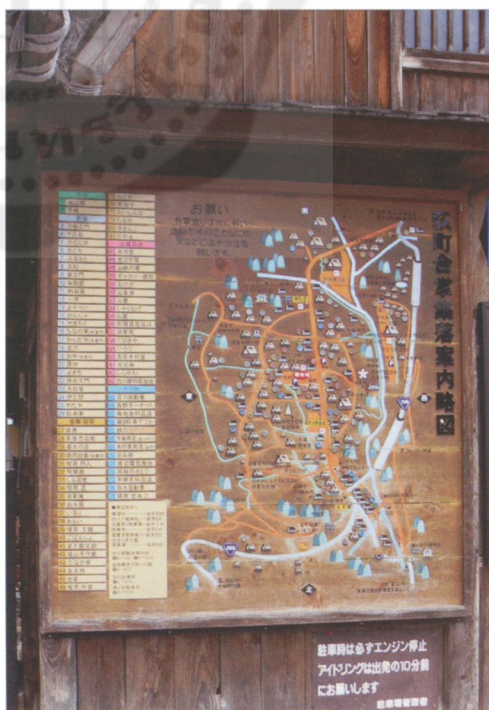
ในปี ๑๙๗๖ หมู่บ้านมรดกโลก Shiragawa - go ได้รับการสถาปนาให้เป็นสถานที่ของโบราณสถานสำคัญแห่งชาติด้านการอนุรักษ์อาคารตามประเพณีดั้งเดิม ตามกฎหมายแห่งการปกป้องทรัพย์สินทางวัฒนธรรม ในปี ๑๙๙๕ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้สถาปนาอาณาเขต Ogimachi ให้เป็นมรดกโลก

บ้านหลังคาทรง กัทโซ

ทางเดินน้ำภายในหมู่บ้าน

แผนที่เส้นทางภายในหมู่บ้านชิรากาวา

ลักษณะเฉพาะและอัตลักษณ์

หมู่บ้านมรดกโลก Shiragawa-go เป็นหมู่บ้านเกษตรกรรมดั้งเดิมของญี่ปุ่น ซึ่งประกอบด้วยบ้าน นาข้าวและเรือกววน กระจัดกระจายอยู่ในอาณาเขต โดยมีถนนแคบๆ และทางน้ำหลายสายโยงใยเชื่อมการติดต่อเข้าด้วยกัน หมู่บ้านกระจายตัวจากทิศเหนือไปยังทิศใต้เรียงรายตามแม่น้ำ Shiragawa

หมู่บ้านที่เรียงรายไปตามสองฟากฝั่งสะท้อนให้เห็นถึงเส้นทางของแม่น้ำที่ทอดตัวยาวออกไป บ้านทุกหลังยกเว้นบ้านสไตส์ gasho สองหลังจะมีหลังคาจั่วบ้านหันไปทางทิศเหนือและทิศใต้ เรือนไม้ที่ใช้เก็บสรรพสิ่งของและยังวางที่ใช้เก็บข้าวที่ตากแห้ง (เรียกว่า hasagaya) จะตั้งอยู่ห่างจากบ้านหลังเอกที่ใช้อยู่อาศัยเพื่อป้องกันเมื่อมีเพลิงไหม้เกิดขึ้นที่หลังใดหลังหนึ่ง ต้นเพลิงจะได้ไม่ไหม้ลามไปที่อีกหลังหนึ่ง ในสมัยโบราณนั้นอาคารในหมู่บ้านมรดกโลก Shiragawa-go สร้างไว้ห่างจากกันเพื่อป้องกันเพลิงจากไฟป่า แต่ในปัจจุบันนี้บ้านทันสมัยหลายๆ หลังสร้างกระจุกตัวอยู่ด้วยกันตามทางหลวงแห่งชาติสายเก่าซึ่งตัดผ่านใจกลางของหมู่บ้าน

ปัจจัย ๓ ประการที่ทำให้หลังคาบ้านสไตส์ gasho หันไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก

ประการแรก ความสม่ำเสมอของแสงแดดเป็นสิ่งสำคัญต่อความคงทนของหลังคาที่มุงด้วยจาก สำหรับหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในหุบเขาแคบๆ หลังคาด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกสามารถรับแสงแดดได้อย่างเต็มที่

ประการที่สอง กระแสลมแรงซึ่งพัดมาประจำตามลำแม่น้ำจากด้านทิศเหนือและ

ภายในตัวบ้าน ชั้นบนสุดห้องใต้หลังคา
จะสังเกตการผูกเครื่องมืองหลังคาแทนการตอก

ทิศใต้ โดยเฉพาะในฤดูไต้ฝุ่น ทำให้หลังคาใหญ่ของบ้านสไตส์ gasho จำเป็นต้องหันไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก เพื่อที่มันจะได้ไม่ต้องรับความแรงโดยตรงจากกระแสลม

ประการที่สาม เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาพุทธ เนื่องจากทุกบ้านจะมีแท่นบูชา

หมู่บ้านชิราคาวา มองจากมุมสูง

บ้านที่เปิดให้ชมเป็นการจัดการแบบพิพิธภัณฑ์

บ้านหลังคาทรง กัชโซ

พระซึ่งตามปกติจะตั้งอยู่ติดกับกำแพง ซึ่ง
อาจจะเป็นด้านทิศใต้หรือทิศเหนือของบ้าน
เพื่อที่ในกรณีที่เกิดเพลิงไหม้จะได้นำออกไป
ได้โดยง่ายโดยการเลาะกำแพงจากด้านนอก
ห้องน้ำจะสร้างอยู่ด้านตรงข้ามกับแท่น
บูชาไม่ว่าจะอยู่ภายในหรือภายนอกบ้าน
หลังเอก นอกจากนี้แท่นบูชาของบ้านหลัง
หนึ่งจะไม่ติดตั้งโดยหันไปทางห้องน้ำของ
เพื่อนบ้าน แม้ว่าบ้านจะสร้างห่างกันใน
ระยะใกล้เคียงกันก็ก็ตาม ตามหลักการ
ห้องน้ำและแท่นบูชาของบ้านหลังหนึ่งจะ
สร้างหันหน้าไปยังฝั่งด้านข้างของเพื่อน
บ้าน

จวนผู้ว่าทาคายามะ

ประวัติศาสตร์และความเป็นมา

Takayama Jinya คือทำเนียบรัฐบาลซึ่งสร้างขึ้นโดยรัฐบาลยุค Edo เพื่อปกครองภูมิภาค Hida โดยตรง (ปัจจุบันคืออาณาเขตด้านทิศเหนือของเมือง Gifu) และท้องที่อื่นๆ

ดั้งเดิมแล้วสถานที่แห่งนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นบ้านหลังที่สองของครอบครัว Kanemori ซึ่งเป็นเจ้าของประสาท Takayama ครั้นปี ๑๖๙๒ เมื่อดินแดนแห่งนี้ตกอยู่ใต้

ภายในห้องแต่ละห้องในจวนผู้ว่าทาคายามะ

หุ่นจำลอง อาคารจวนผู้ว่าทาคายามะ

การปกครองของรัฐบาลโชกุน Tokugawa สถานที่แห่งนี้จึงใช้เป็นที่ทำเนียบรัฐบาลของผู้ดูแลท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ต่างๆ ซึ่งรัฐบาล Edo ส่งมาปกครอง และได้ปกครองต่อมานานถึง ๑๗๖ ปีจนกระทั่งการปฏิรูปยุค Meiji

สำหรับตัวอาคารท่านจะพบว่าหลังคาทั้งหมดทำด้วยไม้แป้นเกล็ด เนื่องจากยุค Hida ทั้งประเทศถูกปกคลุมด้วยหิมะและเป็นศูนย์กลาง

คณะนักเรียนเข้าชมจวนผู้ว่าทาเคยามะ

จวนผู้ว่าทาเคยามะ

ตลาดขายของพื้นบ้าน งานฝีมือ พืชผัก
ผลผลิตจากชาวบ้านที่หน้าจวนผู้ว่าทาคายามะ

สวนญี่ปุ่นภายในจวนผู้ว่าทาคายามะ

การผลิตไม้สัก ย้อนหลังกลับไปในยุคนั้นกระเบื้องมุงหลังคาซึ่งใช้กันทั่วไปนั้นไม่เป็นที่นิยมกัน在地แดนแห่งนี้เพราะมันทรุดโทรมอย่างรวดเร็วจากผลลัพท์ของหิมะ ด้วยเหตุนี้เองไม้แป้นเกล็ดจึงเป็นทางเลือกที่ดีกว่าเนื่องจากที่นี่มีอยู่มากเหลือเฟือและยังใช้งานได้ทนทาน

บรรดาบ้านเรือนที่อยู่อาศัยจะตั้งอยู่ภายในประตูบานใหญ่ ท่านจะได้พบสิ่งที่น่าสนใจ เช่น บ้านของเจ้าหน้าที่ได้ถูกสร้างขึ้นใหม่ตามแบบร่างจากปี ๑๘๓๐ เช่นเดียวกับอาคารเก็บสัมภาระซึ่งโยกย้ายมาจาก Sannomoru ของประสาธ Takayama และนำมาสร้างใหม่ที่นี้

ในบรรดาอาคาร ๖๐ อาคารของทำเนียบรัฐบาลซึ่งยังคงอยู่ทั่วประเทศในปลายยุค Edo นับได้ว่า Takayama Jinya เป็นอาคารเพียงแห่งเดียวของยุคนั้นที่ยังคงอยู่จนถึงทุกวันนี้ ด้วยเหตุนี้เองอาคารแห่งนี้จึงได้รับการสถาปนาเป็นโบราณสถานทางประวัติศาสตร์แห่งชาติ

ทุกๆ วันในเวลาเช้า ณ ด้านหน้าประตู ประชาชนจะตั้งหน้าตั้งตารอคอยตลาดยามรุ่งอรุณซึ่งจะมีสินค้าตามฤดูกาลพวกผักและผลไม้ต่างๆ พร้อมทั้งผักดองและงานหัตถกรรมต่างๆ มาวางขายมากมาย

ปราสาทมัตสึโมโตะ

ประวัติศาสตร์และความเป็นมา

ปราสาทมัตสึโมโตะ Matsumoto Castle ตั้งอยู่ในเมืองมัตสึโมโตะ จังหวัดนากาโนะ เนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากกรุงโตเกียว จึงมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวญี่ปุ่นและชาวต่างประเทศไปเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก

ปราสาทนี้มีอีกชื่อหนึ่งว่า ปราสาทอิก้า เนื่องจากผนังปราสาทมีสีดำ และปีกด้านต่างๆ ของปราสาทแผ่กางออกเหมือนปีกนก เป็นตัวอย่างหนึ่งของปราสาทที่สร้างบน

พื้นที่ราบ ไม่ใช่บนเนินเขาหรือกลางแม่น้ำ

ประวัติความเป็นมาของปราสาทย้อนหลังไปได้ถึงยุคสงคราม ในช่วงเวลานั้น กองทัพโองาซาวาระได้สร้างป้อมปราสาทขึ้นในบริเวณนี้ มีชื่อเรียกว่าปราสาทฟุกะชิ ต่อมาป้อมปราสาทได้ถูกกองทัพทาเคดะยึดครองไปได้ และตกเป็นของโทคุงาวะ อียะฮะสึ ในเวลาต่อมา

ต่อมาเมื่อโทโยโทมิ ฮิเดโยชิ ได้มีคำสั่งให้อียะฮะสึย้ายไปปฏิบัติหน้าที่ในภูมิภาคคันโต ก็ได้มอบปราสาทให้อิชิงะวะ โนะริมะสะ เป็นผู้ดูแลต่อ โนริมะสะและยะสึนะงะ ผู้เป็นบุตรชาย ได้สร้างหอบปราสาทและส่วนอื่นๆ ได้แก่ หอบปราสาท ๓ หลัง (The three palaces of Matsumoto Castle) หอดอนจอน (Donjon Complex) หอเล็กทางทิศ

ตะวันตกเฉียงเหนือ อาคารที่พัก ประตูกลอง (Drum Gate) ประตูดำ Kuro - mom (black gate) คูปราสาท ปีกอาคารสามชั้น และชั้นย่อยๆ ในปราสาท ซึ่งทั้งหมดยังคงเหลืออยู่จนถึงปัจจุบัน เชื่อกันว่าพื้นที่ปราสาทส่วนใหญ่แล้ว สร้างเสร็จสมบูรณ์เมื่อประมาณปี ๑๕๙๓ - ๑๕๙๔

ในปี พ.ศ. ๒๔๑๕ (ค.ศ. ๑๘๗๒) ซึ่งเป็นช่วงยุคปฏิวัติเมจิ หอบปราสาทถูกนำออกประมูลขายและกำลังจะถูกรื้อถอน แต่ อิจิคาว่า เรียวโซ ได้ร่วมกับชาวเมืองมัตสึโมโตะช่วยกันรักษาปราสาทไว้ ประตูดำชั้นสองและกำแพงข้างประตูถูกสร้างขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ (ค.ศ. ๑๙๙๐) และต่อมาประตูกลองรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสก็ถูกสร้างขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ (ค.ศ. ๑๙๙๙) ปัจจุบันปราสาทมัตสึโมโตะได้ขึ้นทะเบียนเป็นสมบัติประจำชาติญี่ปุ่น

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์และความเป็นมาโดยสังเขปของหมู่บ้านชิราคาวา จวนผู้ว่าทาคายมะ ถึงปราสาทมัตสึโมโตะ แม้สิ่งก่อสร้างจะมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว่าบ้าน วัด โรงเรียนที่ลึบแล แต่ก็ส่งผลทำให้เกิดคำถามว่า เหตุใดวัดพุทธทางวัฒนธรรมเหล่านั้นจึงยังดูดีมีชีวิต ยังมีความเคลื่อนไหว ยังเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของคนในชาติและชาวต่างชาติที่มุ่งมาเยือน

หน้าต่างทรงยาวด้านทิศใต้ของปราสาทมดลุ
โมตะ ที่หอ Donjon

ส่วนหนึ่งของอาวุธที่จัดแสดงในปราสาท

เสื้อเกราะสำหรับนักรบที่จัดแสดงในปราสาท

ในขณะที่ บ้าน วัด โรงเรียน
นำร่องที่ลับแล กลับตกอยู่ในสภาพที่คล้าย
ถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการเหลียวแลจากคน
รุ่นปัจจุบัน ซ้ำยังถอดรื้อซื้อขายกลายเป็น
ไม้เก่าที่มีเรื่องเล่าของไม้แต่ละชิ้น กระดาน
แต่ละแผ่น แต่นับวันเรื่องเล่าเหล่านั้นก็นับ
วันจะสูญหายไปกับธุรกิจซื้อขายวัตถุลึ่
กก่อสร้างทางประวัติศาสตร์

เราจะทำอย่างไรกันดี กับบ้านเก่า
วัดเก่า โรงเรียนเก่าและต้นไม้ผู้เกิดมาก่อน
เพื่อให้พื้นดินชีวิตกลับคืนมาอย่างมี
ยุทธศาสตร์ หรือการจัดการภูมิวัฒนธรรม
นิเวศลับแลอย่างมีวิสัยทัศน์ จากทุกภาค
ส่วนของสังคมที่มีชุมชนเป็นฐาน

๘

ภาพสะท้อนทางความคิด : บทเรียนจากการศึกษาดูงานด้านวัฒนธรรม ประเทศญี่ปุ่น

วันที่ ๑๕ - ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๓ บุคลากรฝ่ายต่างๆ ของมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๗ คน เดินทางไปศึกษาดูงานที่ประเทศญี่ปุ่น โดยการศึกษาดูงานด้านการจัดการทางวัฒนธรรมภาคปฏิบัติการ ถือเป็นส่วนที่สำคัญส่วนหนึ่ง ที่เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในประเทศไทย หรือ บทบาทการทำนุบำรุงวัฒนธรรมและศิลปะของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มศว) หรือให้แคบเข้าก็คือ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อยุทธศาสตร์ ๑ มหาวิทยาลัย ๑ จังหวัด ด้านการทำนุบำรุงวัฒนธรรมและศิลปะ

รวมทั้งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อโครงการที่มีการดำเนินการมาก่อนหน้าด้านวัฒนธรรม ที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

อย่างไรก็ตาม การเดินทางไปศึกษาดูงานพื้นที่ทางวัฒนธรรมในประเทศญี่ปุ่นครั้งนี้ มีความเห็นที่น่าสนใจของบุคลากรผู้ร่วมทางจำนวนหนึ่งดังต่อไปนี้

ภูเขาไฟฟูจิ สัญลักษณ์สำคัญของญี่ปุ่น

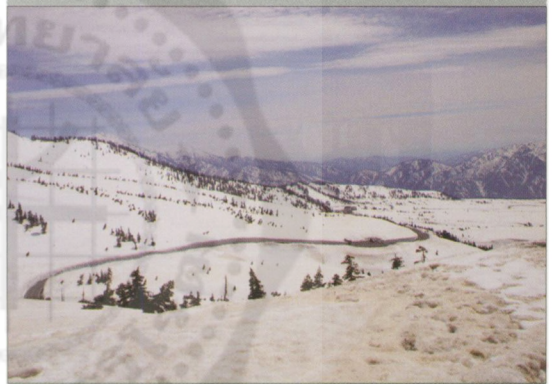
ภาพสะท้อนทางความคิดเชิงภาพรวม

รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาระบบและประกันคุณภาพ การศึกษา (ดร.พรรณี บุญประกอบ) ได้ให้ความเห็นว่า...

๑. ประสบการณ์ของคณะผู้บริหารที่มีโอกาสได้สนทนาแลกเปลี่ยนท่ามกลางการเรียนรู้วัฒนธรรมที่ดิงามของญี่ปุ่น เรามีโอกาสได้วิเคราะห์ ได้ชื่นชมความอ่อนโยน ความมีระเบียบวินัย ความมีศิลปะทั้งดิงามละเอียดอ่อน ความเป็นอัตลักษณ์ของชาติญี่ปุ่น และเป็นประสบการณ์ตรงที่ต้องมาเห็น มารับรู้ ไม่สามารถเรียนรู้ผ่านตัวหนังสือได้ นับเป็นประสบการณ์ที่มีค่าที่จะเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้บริหารได้ทุ่มเทให้กับการสร้างเยาวชนที่มีคุณภาพอย่างยิ่งต่อไป

๒. การที่ผู้บริหารได้มาดูงานร่วมกับคณาจารย์และฝ่ายสนับสนุนวิชาการที่มาจากส่วนงานที่ต่างกัน ทำให้มีโอกาสได้ใกล้ชิดกัน และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ได้มีโอกาสประชุม เปิดเผยความคิด ความจริงใจต่อกัน และความจงรักภักดีต่อมหาวิทยาลัย เป็นการเสริมแรงซึ่งกันและกันในการทำงานเพื่อมหาวิทยาลัย

๓. สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการมาทัศนศึกษาที่จัดให้ผ่านเมืองต่างๆ ของญี่ปุ่นที่เน้นหนักในเรื่องของความเป็นชุมชน ไม่ใช่ความเจริญจากเมืองใหญ่ ได้เห็นวิถีชีวิตของเด็กญี่ปุ่นที่ดูแลตัวเองตั้งแต่ยังเล็ก มีความ

ทิวทัศน์ของ เจแปนแอลป์

การแยกประเภทขยะ มีพบเห็นโดยทั่วไปในญี่ปุ่น

ปลอดภัยสูง เด็กเล็กๆ สามารถเดินไปโรงเรียนได้ด้วยตนเอง หมู่บ้านยูฟุอิน (ศูนย์รวมสินค้า OVOP) ได้สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือของคนในหมู่บ้านที่ตั้งใจทำสินค้าที่เต็มไปด้วยศิลปะทั้งดงาม การจัดร้านที่ดึงดูดชวนให้เข้าไปชม การต้อนรับลูกค้าอย่างเชื้อเชิญ สะท้อนให้เห็นถึงระบบของการบริหารจัดการที่ดี มีความสามัคคี มีผู้นำที่เข้มแข็ง ส่วนทางมหาวิทยาลัยฟูกูโอกะให้ข้อมูลว่าชุมชนมีความเข้มแข็งอยู่แล้วมหาวิทยาลัยจึงไม่ได้เข้าไปสนับสนุน แต่สำหรับเมืองไทยนั้น วัฒนธรรมต่างกัน คนไทยยังศรัทธาในมหาวิทยาลัย และยังต้องการให้มหาวิทยาลัยเป็นที่พึ่งของชุมชน เพื่อพัฒนาให้เป็นจุดขาย ให้คนเข้ามาศึกษา มาเรียนรู้ มาท่องเที่ยวเพื่อนำความเจริญมาสู่ชุมชนได้เช่นกัน ระบบเครือข่ายที่มหาวิทยาลัยกำลังสร้างขึ้น และขยายตัวในรูปแบบที่ต่างกันในทุกมิติสังคมที่ต่างกัน ต้องระดมความคิด และระดมพลังในการสนับสนุน จึงจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน...

ในขณะที่ นายทศพล ขำจิตรสุทธิ หัวหน้างานวิเคราะห์และประสานงานแผน ได้ให้ความเห็นว่า...

๑. เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับบุคลากรโดยเฉพาะบุคลากรสายสนับสนุน ซึ่งโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนให้มาศึกษาดูงาน ณ ต่างประเทศนั้นมีไม่เรื่องง่าย ๆ การที่เราได้ศึกษาจากการอ่านหนังสือจากการดูตำรา การฟังคำบอกเล่าต่างๆ คงจะไม่เท่าการได้มาสัมผัสการเห็นของจริง ๆ เพียงเสียวินาทีเท่านั้น จะทำให้เรามีวิสัยทัศน์ มุมมองที่แตกต่างไปได้มาก ๆ มิใช่เป็นแค่กบในกะลาเท่านั้น
๒. การที่ทำงานอยู่ในองค์กรเดียวมานานๆ ระยะเวลา ๒๐ ปีเศษ ย่อมมีการท้อแท้ อาการเข้าขามเย็นขามบ้าง ถึงแม้เราจะทำงานเต็มที่ก็ตาม บางทีก็สมหวังมีพลังเต็มที่ บางทีก็รู้สึกผิดหวังเมื่อไม่เป็นอย่างที่คิด การได้รับโอกาสเช่นนี้เหมือนเป็นการชาร์จแบตเตอรี่ ให้พร้อมกลับไปผลักดันงานให้บรรลุตามเป้าหมายในหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ
๓. การได้มีส่วนร่วมเดินทางศึกษาดูงานกับผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายทิศทางของมหาวิทยาลัย ย่อมเกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เข้าใจแนวคิดของผู้บริหารระดับสูงซึ่งอาจจะได้จากทั้งที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ย่อมจะช่วยให้บุคลากรสายสนับสนุนซึ่งมีบทบาทในการรับนโยบายไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม สามารถไปถ่ายทอดให้เพื่อนร่วมงาน น้องๆ ผู้ใต้บังคับบัญชาให้เข้าใจแนวคิดของผู้บริหาร ซึ่งจะทำให้องค์กร/ มหาวิทยาลัยของเราก้าวไปข้างหน้าในทิศทางเดียวกัน

พร้อมกันนั้น อัมพวัลย์ วิสวธีรานนท์ รองผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะได้สะท้อนความคิดต่อคนญี่ปุ่นโดยสรุปว่า

๑. ความรักชาติ

๑.๑ คนญี่ปุ่นส่วนใหญ่ ใช้รถยนต์ที่ผลิตได้เองภายในประเทศ มีการใช้รถยนต์ยุโรปน้อยมาก หรือแทบจะไม่เห็นเลยในเขตชนบท รถส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก สอดคล้องกับการใช้ชีวิตแบบพอเพียง

๑.๒ การใช้ภาษาญี่ปุ่นอย่างเข้มแข็งของประชาชนภายในชาติ นั่นคือ คนญี่ปุ่นไม่นิยมใช้ภาษาต่างประเทศ แม้กระทั่งภาษาอังกฤษ ซึ่งถือเป็นภาษาสากล แต่คนญี่ปุ่นส่วนใหญ่ ไม่สามารถสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษได้

๒. มาตรฐานด้านราคาสินค้า ถือเป็นหลักประกันให้แก่นักท่องเที่ยวต่างชาติได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสินค้าที่จำหน่ายในประเทศญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นวางขายตามร้านค้าทั่วไป ห้างสรรพสินค้า หรือโรงแรมชั้นนำของประเทศ มีราคาที่ไม่แตกต่างกันมากนัก

๓. การใช้ชุดยูกะตะมาเป็นชุดขายสำหรับนักท่องเที่ยว นั่นคือ โรงแรมส่วนใหญ่จะมีชุดยูกะตะให้แก่ผู้เข้าพักทุกท่านเพื่อแต่งกายมารับประทานอาหารเย็น ซึ่งถือเป็นจุดขายทางด้านวัฒนธรรมการแต่งกายของญี่ปุ่น

จากสภาพการณ์ข้างต้นนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า ทั้ง ๓ ประการถือเป็นลักษณะสำคัญที่สามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนาตนเองได้ สิ่งที่สามารถทำได้ทันที นั่นคือ การนิยมความเป็นไทย ไม่ว่าจะเป็น การนิยมสินค้า / ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตภายในประเทศไทย การแต่งกายผ้าไทย การใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง ซึ่งหากพิจารณาตามภารกิจหลักของการอุดมศึกษาแล้ว ถือเป็นการตอบสนองต่อภารกิจที่สี่คือการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม

ภาพสะท้อนทางความคิดด้านวัฒนธรรม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ ศรีสรจัตร์ กรรมการสภาคณาจารย์และข้าราชการ ได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้อาไว้ว่า...

จากการดูงานที่ญี่ปุ่นจะพบว่ามีการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้อย่างดีมาก เช่น ถนนทางขึ้นเขาต่างๆ ที่เป็นวนอุทยานจะมีขนาดเล็ก มีเพียง ๑ ช่องวิ่ง ๑ ช่องสวนทาง เพียงให้รถบัสขนาดกลางสวนกันได้เท่านั้น ทำให้ธรรมชาติป่าไม้ไม่ถูกทำลายและเป็นการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปด้วย แม่น้ำลำธารมีมากในญี่ปุ่นและน้ำจะใสมาก แม้ว่าจะเป็นลำธารที่อยู่ในเมืองชุมชนหนาแน่นก็ตาม และในลำธารมักมีการสร้างฝายขนาดเล็กไว้เป็นระยะๆ ทำให้มีการกระจายน้ำออกไปเป็นแก้มลิง ทำให้ป่าไม้ต่างๆ ซึ่งเป็นป่าขนาดเล็กมีความชุ่มชื้นอยู่ตลอดเวลา

ในขณะที่ ดร.สมปราชญา วงศ์บุญหนัก ผู้ประสานงานโครงการบัณฑิตคืนถิ่น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีมุมมองด้านวัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในญี่ปุ่นว่า...

จากการได้สัมผัส คงต้องยอมรับว่าธรรมชาติยังคงมีความสมบูรณ์และได้รับการดูแลเอาใจใส่ด้วยความใส่ใจอย่างแท้จริง สัมผัสรู้ได้จากธรรมชาติสองข้างทางจากการเดินทางโดยรถบัสที่นำพวกเราไปจากที่หนึ่งสู่อีกที่หนึ่ง ต้นไม้มีขนาดใหญ่จำนวนมาก พื้นดินมีความสมบูรณ์ แหล่งน้ำมีความใสสวยงาม บ่งบอกถึงการดูแลรักษาจากชุมชนและ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การดูแลรักษาและจัดการเลือกที่ใช้สิ่งที่เป็นธรรมชาติทุกอย่างจัดไว้ให้เป็นตามธรรมชาติ

แม้แต่ วัดอาโกเน่ ที่คงเหลือเพียงเสาประติมากรรมที่ปรากฏในเขตวนอุทยานแห่งชาติอาโกเน่ ก็ยังคงปรากฏเพื่อเป็นหลักฐานเล่าขานที่มาความเป็นมาสำหรับการคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิม การจัดการสถานที่ที่แม่จะดำเนินการเป็นเชิงพาณิชย์ แต่ก็ปรากฏสภาพเพื่อให้ทุกคนได้ชื่นชม เช่นที่บ่อแร่กามะถัน โอวากุดานิ ที่ผู้ชมสามารถชื่นชมจากมุมสูงบนกระเช้าลอยฟ้า และยังสามารถได้สัมผัสผลผลิตเพื่อยืดอายุขัยตามความเชื่อ จากการบริโภคไข่ดำที่ต้มจากบ่อกามะถัน ถือเป็นสินค้าประจำถิ่นอีกด้วย หลังจากนั้นเป็นการได้ชื่นชมภูเขาไฟฟูจิ ได้ชมวิวทิวทัศน์ที่ยังคงความงดงามตลอดเส้นทางของการเดินทางของอุทยานแห่งชาติฟูจิ ที่ผสมผสานกลมกลืนกันของป่าไม้ ทิวเขาและทะเลสาบ ตลอดจนการเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าที่ต้องถือว่าได้รับการดูแลอย่างดี บริเวณที่จัดไว้ต้อนรับเหล่านักท่องเที่ยว มีการจัดวางสิ่งต่างๆ อย่างเรียบร้อยและสวยงาม ทุกอย่างสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้ศึกษาดูงานได้อย่างดีในด้านการเป็นตัวอย่างการจัดการของสิ่งที่ปรากฏให้ชื่อเพื่อเป็นที่ระลึกมีความแตกต่างจากที่อื่น ทุกสิ่งเป็นของที่จัดไว้โดยให้มีความสัมพันธ์กับความเชื่อและความศรัทธา เช่นพวงกุญแจจักราศี ของคนในแต่ละปีเกิดมีการบอกกล่าวถึงการจัดทำและที่มาอย่างชัดเจน...

ส่วน นาถลดา ประถมของ นักวิชาการศึกษา ให้ทรศนะจากข้อมูลเชิงประจักษ์ว่า...

จากการได้ไปศึกษาดูงาน ณ ประเทศญี่ปุ่น ทำให้พบว่า ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญในความเป็นชาตินิยมสูง และยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างเคร่งครัด ดังจะเห็นได้จากการดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะท้องถิ่นชนบทที่ห่างไกลจากตัวเมืองที่คณะศึกษาดูงานไป มีการดูแลรักษาวัฒนธรรม เช่น การปรุงอาหารโดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น กรรมวิธีการถนอมอาหารแบบดั้งเดิม เช่น การหมัก การดอง การทำวาซาบิ เป็นต้น หรือการจัดตกแต่งสำหรับอาหารที่ทำด้วยความพิถีพิถัน สวยงาม เป็นต้น รวมทั้งการรักษาสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางด้านวัตถุ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย สถานที่ทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานซึ่งเป็นแหล่งรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถานต่างๆ เช่น ปราสาท จวนผู้ว่า เป็นต้น และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ไม่มีการทำลาย ยังคงความสมบูรณ์ของป่าไม้ ภูเขา น้ำตก ลำธาร หรือน้ำพุร้อน เป็นต้น

วัฒนธรรม วัดอุทยานประวัติศาสตร์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชาวญี่ปุ่นยังคงอนุรักษ์ไว้เหล่านี้ ถือเป็นทุนทางสังคมที่ยังผลให้ เป็นต้นกำเนิดของธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ หรือแม้กระทั่งการผนวกเอาวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมเข้าไปในโรงแรมหรู เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวอีกด้วย

ในขณะที่ อาจารย์ธีระชน พลโยธา จากคณะมนุษยศาสตร์ มีความเห็นต่อการดูแลวัฒนธรรม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่นว่า...

แม้ปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นจะมีการพัฒนาทั้งทางด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจสูง ทำให้สภาพเมืองและอาคารบ้านเรือนเปลี่ยนไปจากเดิม แต่การรักษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตให้ดำรงอยู่นั้น เป็นสิ่งสำคัญที่รัฐบาลญี่ปุ่นยังทำควบคู่กันไป โดยรัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์เมืองเก่า บ้านเรือนโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ทางประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ

นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังให้ความสำคัญกับการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของเมืองให้มีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีทัศนียภาพที่สวยงาม แม้อาคารบ้านเรือนในเขตประวัติศาสตร์ บางส่วนอาจมีการต่อเติมและปรับปรุงไปบ้าง แต่ก็มีความสอดคล้องกับสภาพเดิมของบ้านและบริเวณโดยรอบ บริเวณรอบๆ ย่านประวัติศาสตร์ จะไม่ค่อยมีการก่อสร้างตึกสูง เนื่องจากมีการควบคุมความสูง คือห้ามสร้างตึกสูงในบริเวณเขตประวัติศาสตร์ทำให้คงคุณค่าของวัฒนธรรมและศิลปะของญี่ปุ่นเช่นเดิม

นอกจากนี้ ยังคงเห็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่น สังเกตได้จากการแต่งกายชุดประจำชาติและอุปกรณ์เครื่องไม้ใช้สอยในอดีตยังคงมีให้เห็น รวมถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ยังคงได้รับการอนุรักษ์เอาไว้ เช่น ประเพณีชงชา การอาบน้ำแร่ การจัดสวนหย่อมภายในบ้าน เป็นต้น

คนญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภาพที่เห็นคือ บ้านเมืองมีความสะอาด การแยกขยะก็จะแยกเป็นขยะเผาได้ ขยะกลับมาใช้ใหม่ได้ กล่องนม ขวดแก้ว ขวดพลาสติก ฯลฯ ขยะจะถูกแยกประเภทชัดเจน เป็นต้น อันเป็นการช่วยลดภาวะโลกร้อน

การทำนุบำรุงวัฒนธรรมและศิลปะของประเทศญี่ปุ่น รวมทั้ง การสื่อสารด้วยภาษาญี่ปุ่นแก่นักท่องเที่ยวเป็นหลัก แสดงให้คนทั่วโลกได้รับรู้ถึงความเป็นชาตินิยมของคนญี่ปุ่นที่ยังยึดมั่นกับขนบธรรมเนียมและวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างเหนียวแน่นก่อให้เกิดความรักและหวงแหนประเทศชาติมากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับคนรุ่นหลัง และชนชาติอื่นที่จะได้ศึกษาวัฒนธรรม ศิลปะ และประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น สิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาเหล่านี้ จึงเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้มาท่องเที่ยวอย่างมากในแต่ละปี ส่งผลทำให้

ร้านขายของที่ระลึก OVOP ที่หมู่บ้าน ยูฟูอิน

คนในชุมชนท้องถิ่นมีรายได้อย่างต่อเนื่องจากการขายสินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก และบริการต่างๆ เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของชาติได้อีกทางหนึ่ง นับว่าเป็นวิธีการที่ชาญฉลาดในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมและศิลปะของประเทศไทยให้คงอยู่ควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศ...

ภาพสะท้อนเชิงประจักษ์

ต่อหมู่บ้านชิรากาวา

จวนผู้ว่าทาเคยามะ

และปราสาทมัตสึโมโตะ

จากข้อมูลเชิงประจักษ์ต่อหมู่บ้านชิรากาวาจวนผู้ว่าทาเคยามะ และปราสาทมัตสึโมโตะ คณะผู้ศึกษาดูงานได้สะท้อนความคิดจำนวนหนึ่งออกมาดังนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ ศรีสรจักร มีแนวคิดมุมมองโดยสรุปคือ...

การสร้างเมือง Little Tokyo ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและขายของระลึกหรือการสร้างเมืองมรดกโลก หมู่บ้านชิรากาวา ก็เช่นเดียวกัน ทำให้ผู้มาเที่ยวเพลิดเพลินเหมือนอยู่ในบรรยากาศในอดีต โดยใช้บ้านที่อยู่อาศัยจัดตกแต่งสภาพให้เหมือนเมืองในอดีตที่เป็นสภาพชุมชนญี่ปุ่นดั้งเดิม โดยจะเห็นว่าคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือเป็นอย่างมาก

ปราสาทมัตสึโมโตะ เป็นปราสาทที่ปัจจุบันตั้งอยู่กลางใจเมืองแล้ว แต่ทางการของญี่ปุ่นบริหารจัดการให้มีการจัดการผังเมืองที่ดี โดยรอบปราสาทไม่มีตึกสูงมาบดบังทัศนียภาพบริเวณรอบๆ ปราสาท และภายในบริเวณปราสาทมีการจัดตกแต่งสวนดอกไม้สวยงาม ทำให้ผู้ที่มาเข้าชมปราสาทแล้วยังได้พักผ่อนในสวนดอกไม้และมีประวัติของปราสาทที่มีในญี่ปุ่นจำนวนมากมาแสดงให้เห็นได้ชัด และสุดท้ายของแหล่งท่องเที่ยวก็ยังมี การขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวเสมอ

จวนผู้ว่าแห่งทาเคยามะ เป็นสถานที่ที่ไม่ใหญ่โตมากนักแต่ได้จัดให้มีการเดินชมภายในบ้านตามห้องต่างๆ ภายในจวน และมีส่วนของพิพิธภัณฑ์ภายในจัดแสดงสิ่งของต่างๆ เอาไว้ ซึ่งการเปิดจวนผู้ว่าและจัดแสดงวัตถุโบราณเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในการจัดทำโครงการวัฒนธรรมต่างๆ ของฝ่ายเครือข่ายการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น และสามารถนำมาใช้เป็นต้นแบบการจัดการด้านวัฒนธรรมและศิลปะของมหาวิทยาลัย ณ เรือน “ธ ทูลกระหม่อมแก้ว” มศว องครักษ์ได้ดี

ในขณะที่ ดร.สมปราชญ์ วงศ์บุญหนัก ได้เน้นความโดดเด่นของหมู่บ้านชิรากาวาเอาไว้ดังนี้

สถานที่ที่มีความโดดเด่นในการจัดการทางวัฒนธรรม ในทัศนะของผู้เขียนคง

ต้องยกให้เมืองมรดกโลก หมู่บ้านชिरากาวา ซึ่งต้องยอมรับว่ามีการจัดการที่ต้องถือว่าเป็นต้นแบบของความคิดในหลายด้าน เช่น การจัดการให้ชุมชนมีส่วนร่วมกันในการดำรงรักษาความเป็นต้นแบบ การคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเก่า การใช้ชีวิตที่มีการพึ่งพาอาศัยกันด้วยการช่วยกันสร้างบ้านเรือนที่มีรูปทรงเดิมคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมการสร้างแบบอาศัยธรรมชาติ (ไม่มีการทำลาย) รูปแบบคงไว้ที่รูปทรงเฉพาะท้องถิ่น คือ หลังคาที่สูงแหลมและลาดชัน คล้ายการประคบฝ่ามือเข้าหากันเวลาสวดมนต์ หรือที่เรียกว่า “กัสโซ” ทำจากวัสดุธรรมชาติ ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาด้านที่อยู่อาศัยอย่างแท้จริง เนื่องจากว่าในฤดูหนาวอากาศหนาวเย็นมีหิมะตก ในกรณีมีหิมะปกคลุมหนาแน่น หลังคาที่ ลาดเอียงจะทำให้หิมะไม่ค้างอยู่บนหลังคา ถือเป็นการออกแบบที่ช่วยไม่ให้หลังคาพังทลายเนื่องจากการ รับน้ำหนักของหิมะ โครงสร้างภายในมีการผูกยึดด้วยเส้นเชือกที่มีการถักให้มีความเหนียวใช้เพื่อการมัด ผูกให้โครงสร้างส่วนต่างๆ อยู่ติดกัน การเข้าเชื่อมของไม้แต่ละท่อนอาศัยการสลักเพื่อให้สอดรับกันโดยไม่ต้องอาศัยตะปูเป็นตัวยึด ทำให้อายุการใช้งานค่อนข้างนาน นอกจากนี้ชุมชนยังอยู่โดยมีการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเองมีการปลูกข้าว ทำสวนปลูกผัก และจัดแสดงสินค้าที่มีรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่คงไว้ซึ่งงานฝีมือประดิษฐ์ของคนในชุมชน การจัดการเช่นนี้น่าเป็นกรณีศึกษาที่อาจต้องนำมาคิดเพื่อเทียบกับการจัดการของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่จังหวัดที่ได้รับการรับรองให้เป็นเมืองมรดกโลก ที่ยังคงไม่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในสิ่งที่บ่งบอกถึงการที่ชุมชน ท้องถิ่นร่วมกันในการคงไว้ซึ่งการจัดการวัฒนธรรมที่ดี...

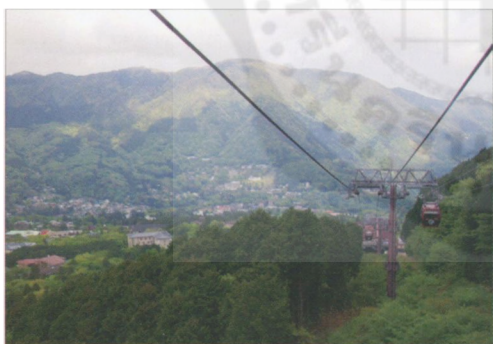
ทั้งนี้ก็มีความสอดคล้องกับ สุพิชชา ฤกษ์หิรัญโชติ หัวหน้าเจ้าหน้าที่พัสดุ ซึ่งได้สะท้อนประสบการณ์จากการสัมผัสทุนทางวัฒนธรรมจากพื้นที่จริงออกมาว่า

เมืองมรดกโลก หมู่บ้านชिरากาวา ซึ่งถูกแวดล้อมไปด้วยภูเขาสูงและทุ่งหญ้าเขียวขจี ทำให้มีทัศนียภาพที่สวยงามและคงไว้ด้วยกลิ่นอายของความเป็นอยู่แบบโบราณ ความโดดเด่นและสิ่งที่น่าสนใจของหมู่บ้านคือ โครงสร้างของบ้านที่ถูกสร้างขึ้นโดยไม่ใช้ตะปู วัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างต่างๆ ส่วนใหญ่ทำจากธรรมชาติทั้งสิ้น เช่น ต้นหญ้า ฟางข้าว ที่ปลูกไว้เพื่อนำมาใช้มุงเป็นหลังคาขนาดหนา แต่สามารถรองรับหิมะที่ตกมาอย่างหนักในช่วงฤดูหนาวได้เป็นอย่างดี หลังคาของบ้านที่มีความชันถึง ๖๐ องศา เป็นรูปสองมือพนมเข้าหากัน เมื่อยามสวดมนต์ช่วยให้หิมะไหลได้ง่าย ป้องกันการทับถมของหิมะในยามที่หิมะตกหนักและเมื่อหิมะละลายก็จะมีหิมะค้างอยู่บนหลังคา และหากนักท่องเที่ยวต้องการที่จะสัมผัสบรรยากาศที่ใกล้ชิดได้โดยการพักค้างคืนในหมู่บ้านชานา ซึ่งมีบ้านที่เปิดเป็นที่พักให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อที่จะได้รับประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้ว่าชาวบ้านดำรงชีวิตอย่างไรในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ซึ่งคล้ายๆ กับโฮมสเตย์ของเมืองไทย

อาหาร การจัดวาง เป็นวัฒนธรรมที่มีเสน่ห์
อีกอย่างของญี่ปุ่น

ชุดยูคาตะ ที่มีให้แขกผู้มาพักทุกคนสวมใส่ ซึ่ง
เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวญี่ปุ่น

การเดินทางด้วยเคเบิล เพื่อเข้าชมธรรมชาติของทิวเขาและปล่องภูเขาไฟที่ยังคุกรุ่นที่ โอวากูดานิ

ส่วนหมู่บ้านยุฟุอิน เป็นเมืองเล็กๆ น่ารัก มีเสน่ห์ น่าหลงใหลและอบอุ่น เป็นศูนย์รวมสินค้า OVOP ที่มีชื่อเสียง และมีเอกลักษณ์เป็นหมู่บ้านหัตถกรรมซึ่งถูกจัดให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต เมืองนี้น่าจะเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่หลงใหลของเก่า เครื่องใช้โบราณและวิถีชีวิตในอดีต มีศูนย์เครื่องจักรและเครื่องมือขนาดเล็ก ซึ่งคิดและออกแบบด้วยตนเอง เป็นการสร้างมูลค่าโดยแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการออกแบบบรรจุภัณฑ์ได้อย่างสวยงาม มีคำอธิบายคุณสมบัติและประโยชน์ของการใช้โดยใส่เรื่องราวเข้าไปในผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด และน่าจะเป็นที่ๆปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวหญิงที่ต้องการมาพักผ่อนในวันหยุด

ส่วน นายทศพล ขำจิตรสุทธิ ได้สะท้อนความรู้สึกนึกคิดต่อการได้สัมผัสพื้นที่ทางวัฒนธรรม ทั้ง ๓ แห่ง ออกมาดังนี้...

๑. ได้เห็นตัวอย่างที่ดีของการอนุรักษ์ สืบสานสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีเรื่องราวที่ซ่อนอยู่ในการวัตถุที่มีการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การทัศนศึกษา “ปราสาทมัตสึโมโตะ” และ “เทคายามา จินยะ หรือจวนผู้ว่าแห่งเมืองทาคายามา” นอกจากจะช่วยให้เยาวชนของประเทศญี่ปุ่นได้ศึกษาเรื่องราวของบรรพบุรุษของตนเองแล้ว ยังสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้กับชาวต่างชาติ สามารถเก็บผลประโยชน์จากการเข้าชม/ การขายของที่ระลึก ฯลฯ ประเทศไทยมีถาวรวัตถุ / แหล่งประวัติศาสตร์อีกหลายแห่งที่มีคุณค่าแต่หากยังขาดการจัดการที่ดี หากนำแนวคิดไปทำบ้างก็น่าจะเป็นประโยชน์ยิ่ง

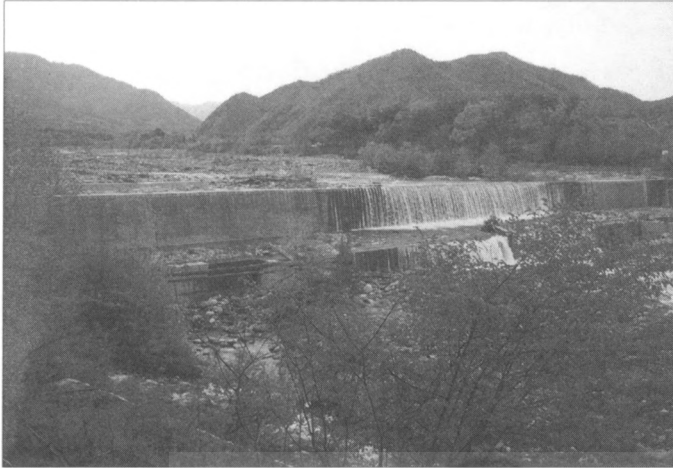
๒. ได้เห็นตัวอย่างที่ดีของการรักษาชุมชนดั้งเดิมให้มีสภาพอยู่ได้โดยยังรักษาความดี ความงาม ของความเป็นชนบทไว้ได้ จนได้รับเป็นหมู่บ้านมรดกโลก (หมู่บ้านชิราคาวา) ในหมู่บ้านนี้กระผมได้มีโอกาสเข้าไปศึกษา / ดูพิพิธภัณฑ์ ในบ้านหลังหนึ่ง (ค่าบัตร ๓๐๐ เยน) ได้เห็นรูปแบบการนำเสนอภูมิปัญญาของหมู่บ้านซึ่งจัดระบบ / หมวดหมู่ไว้ให้น่าศึกษายิ่งนัก เช่น อุปกรณ์การทำเกษตรกรรม ทำรองเท้า อุปกรณ์ที่เกี่ยวกับทอผ้า ฯลฯ หมู่บ้านในชนบทของไทยก็มีของเหล่านี้ แต่ปัจจุบันนับวันจะถูกนำมาขายแล้วซื้อเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้าไปแทน จึงน่าเสียดายยิ่งนัก

๓. การดู / ทัศนศึกษาหมู่บ้านยุฟุอิน (OVOP) ทำให้เห็นระบบการจัดการชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ

เพราะต้องบูรณาการแนวคิดสำหรับการพัฒนาชุมชนทั้งด้านการปกครอง การเศรษฐกิจ / การตลาด การจัดการโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ หากไม่ทำทั้งชุมชนคงสำเร็จไม่ได้ หากสมัครสมานสามัคคีกันภาพเหล่านี้ก็คงเกิดขึ้นได้

ในขณะที่ นางอลดา ประถมของ ได้สะท้อนความประทับใจจากการได้สัมผัสหมู่บ้านชิรากาวา ออกมาว่า...

จากการศึกษาดูงาน ได้พบสถานที่ที่มีความโดดเด่นในการจัดการทางวัฒนธรรม

ฝ่ายชะลอน้ำ พบเห็นได้ตลอดการเดินทาง

หลายแห่ง แต่ที่ผู้รายงาน
คิดว่าสถานที่ที่มีความโดดเด่น
มากที่สุด ได้แก่
หมู่บ้านชิรากาวา

หมู่บ้านชิรากาวา
เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการ
ยกย่องให้เป็นเมืองมรดก
โลกทางด้านธรรมชาติและ
วัฒนธรรมจากองค์การยู
เนสโก ตั้งอยู่บนหุบเขาสูง
มีธรรมชาติที่สวยงาม
สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัย
มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์
คือ การสร้างบ้านด้วยไม้
และการมุงหลังคาจั่วทรง
สูงโดยใช้ฟางหญ้าที่หาได้
ในท้องถิ่นเพื่อลดการ
ปกคลุมของหิมะ การมุง
ทับหลายชั้นจนหนาเพื่อ
ป้องกันความหนาวเย็น
จากหิมะที่ปกคลุม ซึ่งการ
สร้างบ้านและมุงหลังคานี้

เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจกันของชาวบ้านที่ถือเป็นการลงแขกเอาแรงกัน เป็นการใช้แรง
กายแลกแรงกาย ถือเป็นการแลกเปลี่ยนโดยไม่คิดมูลค่าเป็นเงินตรา นับเป็นการรักษา
วัฒนธรรมอันดีงามได้เป็นอย่างดี ภายในหมู่บ้านจัดให้มีพิพิธภัณฑ์ซึ่งได้รวบรวมและจัด
แสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำการเกษตร และเครื่องมือเครื่องใช้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ
การดำเนินวิถีชีวิต การจัดสรรพื้นที่เล็กๆ บริเวณบ้านให้เป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าว ผัก ผลไม้
และดอกไม้ มีศาลเจ้าไว้เพื่อเป็นแหล่งยึดถือทางจิตใจ โดยเปิดให้หมู่บ้านเป็นสถานที่ท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรม มีการส่งเสริมให้ครัวเรือนแต่ละหลังจำหน่ายสินค้าที่ระลึกพื้นเมือง
ได้แก่ เครื่องจักสาน ของที่ระลึกที่ทำจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์อาหาร
แปรรูปต่างๆ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นธุรกิจขนาดย่อมที่สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน มีการส่งเสริม
ให้รักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมทั้งด้านสิ่งปลูกสร้างและขนบธรรมเนียม ประเพณี

ดั้งเดิม รวมถึงความอึดแอ้มแจ่มใส ความมีมิตรไมตรีที่ดั่งาม การมีใจบริการ เป็นจุดขาย
ของหมู่บ้านนี้ด้วย

เหล่านี้คือภาพสะท้อนทางความคิด ที่มีต่อพื้นที่ทางวัฒนธรรม และสถานที่ทาง
ประวัติศาสตร์ ที่มีการจัดการอย่างมียุทธศาสตร์ จนเป็นตัวอย่างของความสำเร็จของ
เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรม

๙

บทวิเคราะห์ บทสรุปและข้อเสนอแนะ การท่องเที่ยวเชิงภูมิวัฒนธรรมนิเวศที่ลับละ

โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน ต้นแบบทางความคิด ที่พัฒนาเป็นโพธิวิชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดตากในเวลาต่อมา แม้ปัจจุบันมหาวิทยาลัยชุมชน มศว ตรอน หรือ โพธิวิชาลัย มศว ตรอน จะยังไม่เกิดขึ้น

แต่การพัฒนาโครงการดังกล่าว ได้ก้าวไปสู่การขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดอุดรดิตถ์ หรือพื้นที่อำเภอลับละในเวลาต่อมา ด้วยโครงการวัฒนธรรมเยือนลับละและอัตลักษณ์ของเยือนไทยพื้นบ้านเพื่อการอนุรักษ์ ซึ่งเครือข่ายในพื้นที่ได้ร่วมมือกันสร้างฐานข้อมูลเยือนลับละนาร่อง ภายใต้ชื่อหนังสือ กอเยเยือนลับละ พร้อมๆ กับร่วมมือกันจัดตั้ง กองทุนโพธิวิชาลัย ลับละ - ตรอน โดยสามารถระดมทุนได้ ๒๐๕,๖๐๐ (สองแสนห้าพันหกร้อยบาทถ้วน)

อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมได้ดำเนินไปพร้อมๆ กับการศึกษาวิเคราะห์ประเด็นเหตุการณ์อุทกภัยดินถล่ม เมื่อวันที่ ๒๒-๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙ ในเวลาต่อมา ทั้งนี้ ผลของการศึกษาวิเคราะห์ส่วนหนึ่งที่เกิดอุทกภัยโคลนถล่ม ก็เพราะมนุษย์จัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติที่ไม่สมดุลหรือจัดการประกอบอาชีพทางการเกษตรผิดวิธี ด้วยการทำลายระบบนิเวศที่ธรรมชาติมีความหลากหลายไปสู่เกษตรเชิงเดี่ยวที่เน้นรายได้โดยไม่เน้นความยั่งยืน

การจัดการเพื่อการประกอบอาชีพที่ทำลายความสมดุลต่อธรรมชาติ แม้จะได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยเหตุที่สำคัญ อันไม่ต่างไปจากกรณีอุทกภัยโคลนถล่มในพื้นที่ภาคใต้เมื่อช่วงปลายเดือนมีนาคม ๒๕๕๔ แต่ในทางปฏิบัติก็ยากต่อการปรับเปลี่ยนวิถีเกษตร ปัจจุบันไปสู่เกษตรยั่งยืนแบบลับละลับละนั้น โดยไม่รู้ว่ เมื่อปรับเปลี่ยนแล้วจะหาทางออกใหม่ให้กับชีวิตและครอบครัวอย่างไรหรือมีอาชีพใหม่ โดยอาศัยจุดแข็งทางด้านทุนทางวัฒนธรรมอย่างไร มีความเป็นไปได้ในระยะยาวหรือไม่ และจะมีการจัดการเรื่องทุนทางวัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร

การเกิดขึ้นของโครงการวัฒนธรรมเขื่อนลábแลและอัตลักษณ์ของเขื่อนไทยพื้นบ้านเพื่อการอนุรักษ์ คือ จุดเริ่มต้นที่ทำให้เครือข่ายในชุมชนค้นพบทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ เห็นคุณค่าของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในชุมชน โดยเฉพาะบ้านเก่าหรือเขื่อนเก่าที่มีอายุนับร้อยปีอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนไม่น้อย

แต่เขื่อนลábแลจำนวนไม่น้อยก็กำลังถูกคุกคามทำลาย ด้วยการถอดรื้อขายบ้านเก่าเขื่อนเก่า อย่างขาดความเข้าใจ เป็นการขายเรื่องราว ขายประวัติศาสตร์ ขายภูมิปัญญา บรรพชนคนลábแลที่มีคุณค่าเสมอเพียงไม้เก่าธรรมดาๆ

เหล่านี้จึงเป็นที่มาของโครงการดังกล่าว พร้อมกับมีการขยายผลไปสู่โครงการศึกษาค้นคว้านำร่อง บ้านเก่า วัดเก่า โรงเรียนเก่า และต้นไม้ที่เกิดมาก่อน ในพื้นที่ลábแลตามมาโดย ฝ่ายเครือข่ายการเรียนรู้ และโพธิวิซาลัย มศว คาดหวังว่า จะนำไปสู่กระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูเครือข่ายบ้านเก่า วัดเก่า โรงเรียนเก่า และต้นไม้ที่เกิดก่อน ที่พัฒนานำไปสู่โครงการความร่วมมือ เพื่อการพัฒนาไปสู่อาชีพการจัดการท่องเที่ยวเชิงภูมิวัฒนธรรมนิเวศ หรือการท่องเที่ยวแบบผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างกับวนาพรรณที่ธรรมชาติรังสรรค์

และแน่นอน ที่หนังสือเล่มนี้ ได้นำประสบการณ์จากการศึกษาดูงานทางวัฒนธรรมในประเทศญี่ปุ่นมาเทียบเคียง ก็ได้มุ่งหวังว่าจะไปลอกเลียนสิ่งที่ญี่ปุ่นทำ เป็นแต่เพียงเพื่อการศึกษาเพื่อถอดบทเรียน มาพัฒนาสิ่งที่ลábแลมีอยู่และสิ่งที่ลábแลมีแตกต่าง เพื่อสร้างลábแลที่มีทั้งความเป็นสากลและมีทั้งอัตลักษณ์เฉพาะตน

ซึ่งจากการวิเคราะห์ของเครือข่ายในชุมชนลábแลเฉพาะลักษณะเฉพาะ หรืออัตลักษณ์ลábแลก็พบว่า ลábแลมีจุดต่างที่ญี่ปุ่นไม่มี เพียงแต่สิ่งที่ญี่ปุ่นมีแต่ประเทศไทยไม่มีหรือน้อยก็คือการดูแลภูมิวัฒนธรรมของตน การไม่ยอมรับภูมิปัญญาของบรรพชน การขาดภูมิคุ้มกันจนตกเป็นเหยื่อของสิทธิล่าอาณานิคมแผนใหม่ การให้ความสำคัญต่อวัตถุมากกว่าคุณค่าความดีงาม

จริงอยู่คนไทยมิได้เป็นเช่นนี้ทั้งหมด แต่โครงสร้างของสังคมไทย และผู้มีบทบาทในการกำหนดโครงการ หรือออกแบบโครงสร้างสังคมได้มีส่วนสำคัญต่อวิกฤติที่นับวันก็ยิ่งรุนแรงจนมองเห็นความล่มสลายที่อาจเกิดขึ้นเพราะคนไทยด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม จนถึงวันนี้ สิ่งที่ถูกฝ่ายในพื้นที่ชุมชนลábแลน่าจะจะต้องร่วมมือกันสร้างพลังร่วม เพื่อสร้างจุดหมายปลายทางของชุมชนลábแลให้ได้ว่า ลábแลในอนาคตจะเป็นอย่างไร โดยถ้าหากยุทธศาสตร์หนึ่งของลábแล กำหนดให้พัฒนาลábแลไปเป็นพื้นที่การจัดการภูมิวัฒนธรรมนิเวศ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นรายได้ภายใต้ทิศทางใหม่ของชุมชนอย่างยั่งยืน ก็คงจะต้องตั้งคำถามต่อไปว่า วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเราจะจัดการอย่างไร

ถ้ายอมรับว่า ลับแลมีจุดแข็งเรื่อง วัฒนธรรม การอนุรักษ์วัฒนธรรมลับแล การอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาพลิกฟื้นคืนสู่ความสมดุลอย่างเป็นขั้นตอน เพื่ออนาคตของลูกหลานได้ ก็ควรมีการปฏิบัติการอย่างมียุทธวิธี โดยเน้นการจัดตั้งเครือข่ายหรือจัดตั้งองค์กรเครือข่ายการจัดการภูมิวัฒนธรรมนิเวศขึ้นในพื้นที่ชุมชนลับแล โดยไม่เน้นขนาดขององค์กรแต่เน้นความสมัครใจเป็นตัวตั้ง

การขับเคลื่อนขององค์กรฯ ควรสร้างงานหรือสร้างความสำเร็จจากกลุ่มเล็กๆ ที่เข้าใจตรงกัน เช่น กลุ่มเครือข่ายบ้านเก่า กลุ่มเครือข่ายวัดเก่า กลุ่มเครือข่ายโรงเรียนเก่า และกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชฯ แล้วเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายความร่วมมือ ก่อนขยายผลไปสู่เครือข่ายความร่วมมืออื่นๆ ที่เข้าใจจุดหมายเดียวกัน หรือ ได้รับประโยชน์อย่างยั่งยืนร่วมกัน

ทั้งนี้ เครือข่ายชุมชนลับแลต่างล้วนรับรู้ข้อมูลตรงกันว่า ลับแลมีจุดแข็งของเรื่องราวอีกมาก ทั้งจุดแข็งเรื่องราวในประวัติศาสตร์ของการเมืองในประเทศ การเมืองระหว่างสยามประเทศกับหัวเมืองฝ่ายเหนือ ระหว่างสยามกับพม่าจนถึงการล่าอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก อีกทั้งยังมีจุดแข็งในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชื่อเสียงผลไม้ พรรณพืชหายาก พันธุ์พืชทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนรอเวลาความร่วมมือ รอเวลาการขับเคลื่อนเชิงเครือข่าย โดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หวังว่า

การขับเคลื่อนโครงการเหือนเก่า วัดเก่า โรงเรียนเก่า และต้นไม้ที่เกิดก่อน จะเป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมือ และร่วมกันสร้างต้นแบบการจัดการภูมิวัฒนธรรมนิเวศ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

ฝ่ายเครือข่ายการเรียนรู้
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ